

UNIVERZITA KARLOVA

Přírodovědecká fakulta

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Globální migrační a rozvojová studia

Bc. Le My Linh

Remittance a rozvoj: analýza remitencí proudících z Česka do Vietnamu

Remittances and development: Analysis of remittances going from Czechia to Vietnam

Diplomová práce

Vedoucí práce: prof. RNDr. Dušan Drbohlav, CSc.

Praha, 2021

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze dne 29.7.2021

Bc. Le My Linh

Poděkování

V první řadě bych chtěla poděkovat vedoucímu práce, prof. RNDr. Dušanovi Drbohlavovi, CSc., za cenné rady, poznámky a tipy na články. Děkuji mu také za čas a trpělivost, který byl ochotný věnovat konzultacím. Mé poděkování patří také všem informantům za jejich čas a za ochotu nechat mě nahlédnout do svých životů. V neposlední řadě chci poděkovat také své rodině za neustálou podporu a pomoc. Děkuji Viktorovi za potřebné povzbuzení, jeho trpělivost a přítomnost během mých těžkých chvil.

Abstrakt

V oblasti migrace a rozvoje jsou často zdůrazňovány remitence a její ekonomické dopady. Práce zkoumá remitence s ohledem na sociální aspekty, které jsou důležitou součástí migrace a rozvoje. Hlavním cílem je porozumět procesu přenosu sociálních remitencí mezi Vietnamci žijícími v Česku a jejich rodinnými příslušníky žijícími ve Vietnamu. V práci je koncept sociálních remitencí důležitým teoretickým východiskem. Prostřednictvím polostrukturovaných hloubkových rozhovorů s vietnamskými migranty a jejich rodinnými příslušníky ve Vietnamu jsou zkoumány procesy přenosu sociálních remitencí. Práce popisuje sociální remitence, které jsou generovány transnacionálními vietnamskými migranty v Česku, a za jakých předpokladů byly či nebyly přijaty jejich rodinnými příslušníky ve Vietnamu. K analýze dat je použit kvalitativní přístup, který umožňuje nahlédnout do života zkoumaných jedinců. Výsledky reflektují perspektivu migranta i rodinného příslušníka. Práce ukazuje, že důležitou roli v procesu přenosu sociálních remitencí hraje kontext zkoumaných migrantů a jejich charakteristiky – jazyková vybavenost, délka pobytu v zemi cílové, míra finanční stability a úroveň dosaženého vzdělání.

Klíčová slova: Vietnamci, sociální remitence, transnacionalismus, mezinárodní migrace

Abstract

In the field of migration and development the economic impact of remittances is emphasized more often. The thesis examines remittances regarding social aspects as an important part of migration and development. The main aim is to understand the process of transfer of social remittances between Vietnamese living in the Czech Republic and their family members living in Vietnam. The important theoretical background of this thesis is the concept of social remittances. The process of transferring social remittances is scrutinized through semi-structured in-depth interviews with Vietnamese migrants and their family members in Vietnam. The paper describes the social remittances that are generated by transnational Vietnamese migrants in the Czech Republic and under what conditions the remittances were or were not accepted by their family members in Vietnam. The work uses a qualitative approach for data analysis that allows an insight into the lives of examined individuals. The results reflect the perspective of migrants and their family members. It is apparent that the context of migrants and their personal characteristics and skills – language abilities, length of stay in the destination country, extent of financial stability and level of education – plays an important role in the process of transferring.

Keywords: Vietnamese, social remittances, transnationalism, international migration

OBSAH

SEZNAM TABULEK.....	8
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	8
SEZNAM ZKRATEK.....	8
SEZNAM POJMŮ.....	8
ÚVOD	10
CÍLE PRÁCE A HLAVNÍ VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	12
DÍLČÍ VÝZKUMNÉ OTÁZKY A PREMISY	12
1. TEORETICKÝ A KONCEPTUÁLNÍ RÁMEC	14
1.1. REMITENCE, MIGRACE A ROZVOJ	14
1.2. TRANSNACIONALISMUS.....	17
1.2.1. TRANSNACIONÁLNÍ PERSPEKTIVA MIGRACE	19
1.2.2. TRANSNACIONÁLNÍ TYPY MIGRANTŮ A TRANSNACIONÁLNÍ RODINA	21
1.3. KONCEPT SOCIÁLNÍCH REMITENCÍ.....	22
1.3.1. ÚVOD DO RELEVANTNÍ LITERATURY	23
1.3.2. KATEGORIE SOCIÁLNÍCH REMITENCÍ	25
1.3.3. PROCES PŘENOSU SOCIÁLNÍCH REMITENCÍ	27
1.3.4. REMITUJÍCÍ MIGRANTI.....	30
1.3.5. ÚROVNĚ REMITOVÁNÍ	31
1.3.6. FINANČNÍ A SOCIÁLNÍ REMITENCE.....	32
1.3.7. KONTEXT, ČAS A SOCIÁLNÍ REMITENCE	33
1.3.8. SPOLEČENSKÁ ZMĚNA A SOCIÁLNÍ REMITENCE.....	34
2. KONTEXT VIETNAMSKO-ČESKÉ MIGRACE.....	36
2.1. VIETNAMSKÁ MIGRACE VE SVĚTĚ.....	36
2.2. VIETNAMSKÁ MIGRACE DO ČESKA	37
2.3. VIETNAMSKÁ KOMUNITA V ČESKU	38
3. METODOLOGIE VÝZKUMU	39
3.1. VÝZKUMNÝ DESIGN	39
3.2. ETIKA VÝZKUMU	39
3.3. REFLEXE POZICE VÝZKUMNÍKA VE VÝZKUMU	40
3.4. METODA SBĚRU DAT	41
3.3. METODA VÝBĚRU VÝZKUMNÉHO VZORKU.....	42
3.3.3. CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU.....	44
3.4. METODY ANALÝZY DAT.....	48
3.5. VALIDITA A RELIABILITA VÝZKUMU	49
3.6. LIMITY VÝZKUMU.....	49
4. ANALYTICKÁ ČÁST.....	51
4.1. POZADÍ ŽIVOTA INFORMANTŮ	51
4.1.1. MOTIVACE MIGRACE.....	51
4.1.2. ROZDĚLENÁ RODINA.....	55
4.1.3. VZTAH K ČESKU	56
4.1.4. BUDOUCÍ PLÁNY VE VZTAHU K RODNÉ ZEMI.....	58
4.1.5. POZICE MIGRANTA V RÁMCI ČESKA.....	60
4.2. FÁZE NABÝVÁNÍ: POTENCIÁLNÍ SOCIÁLNÍ REMITENCE.....	63
4.2.1. NORMATIVNÍ STRUKTURY	63
4.2.2. SYSTÉMY PRAXE	67

4.2.3.	SOCIÁLNÍ KAPITÁL	70
4.3.	TRANSNACIONÁLNÍ PŘENOS SOCIÁLNÍCH REMITENCÍ	72
4.3.1.	VIRTUÁLNÍ KOMUNIKACE	73
4.3.2.	OSOBNÍ KOMUNIKACE	74
4.3.3.	OMEZUJÍCÍ FAKTORY	75
4.4.	FÁZE ŠÍŘENÍ: SKUTEČNÉ SOCIÁLNÍ REMITENCE	75
4.4.1.	ADOPCE	76
4.4.2.	REZISTENCE	79
4.5.	FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ ŠÍŘENÍ SOCIÁLNÍCH REMITENCÍ	82
4.5.1.	POVAHA SAMOTNÉ REMITENCE	83
4.5.2.	POVAHA TRANSNACIONÁLNÍHO SYSTÉMU	83
4.5.3.	VLASTNOSTI NOSITELE SOCIÁLNÍCH REMITENCÍ	84
4.5.4.	CÍLOVÁ SKUPINA	84
4.5.5.	RELATIVNÍ ROZDÍLY MEZI CÍLOVOU A PŮVODNÍ ZEMÍ	86
4.5.6.	VLASTNOSTI PROCESU PŘENOSU	88
4.6.	FINANČNÍ A SOCIÁLNÍ REMITENCE	89
4.6.1.	FINANČNÍ REMITENCE	89
4.6.2.	FINANČNÍ REMITENCE SPJATÉ SE SOCIÁLNÍMI REMITENCEMI	91
5.	VÝSLEDKY VE VZTAHU K VÝZKUMNÝM OTÁZKÁM	95
	DISKUZE	100
	ZÁVĚR	104
	POUŽITÉ ZDROJE	106
	PŘÍLOHY	114
	PŘÍLOHA A OTÁZKY PRO INFORMANTY ŽIJÍCÍCH V ČESKU	114
	PŘÍLOHA B OTÁZKY PRO RODINNÝ PŘÍSLUŠNÍKY ŽIJÍCÍCH VE VIETNAMU	116

SEZNAM TABULEK

TABULKA 1 VÝVOJ MIGRACE VE VZTAHU K ROZVOJI	15
TABULKA 2 TRANSNACIONÁLNÍ TYPY MIGRANTŮ	21
TABULKA 3 TŘI HLAVNÍ KATEGORIE SOCIÁLNÍCH REMITENCÍ	25
TABULKA 4 PODSTATA SOCIÁLNÍCH REMITENCÍ	27
TABULKA 5 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY INFORMANTŮ	45
TABULKA 6 PŘEHLED PŘIJATÝCH A NEPŘIJATÝCH SOCIÁLNÍCH REMITENCÍ	81
TABULKA 7 REMITENČNÍ SCÉNÁŘE SOUVISEJÍCÍ SE SOCIÁLNÍMI REMITENCEMI	92

SEZNAM OBRÁZKŮ

OBRÁZEK 1 ZNÁZORNĚNÍ PROCESU PŘENOSU SOCIÁLNÍCH REMITENCÍ	28
--	----

SEZNAM ZKRATEK

ASEAN	Sdružení národů jihovýchodní Asie (Association of South East Asian Nations)
EU	Evropská Unie (European Union)
OSN	Organizace spojených národů (United Nations)
NDR	Německá demokratická republika
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
UNDP	Rozvojový program OSN (United Nations Development Programme)
WTO	Světová obchodní organizace (World Trade Organization)

SEZNAM POJMŮ

Cílová země	„V kontextu migrace, země, která je cílem pro osobu nebo skupinu osob, bez ohledu na to, zda migrují pravidelně nebo nepravidelně" (IOM 2019, s. 39).
Migrant	„Zastřešující pojem, který není definován mezinárodním právem, odrážející běžné laické chápání člověka, který odstěhuje se ze svého obvyklého bydliště, ať už v zemi nebo přes mezinárodní hranici, dočasně nebo trvale a z různých důvodů" (IOM 2019, s. 132).

Odliv mozků	„Brain drain“. „Vyčerpání lidského kapitálu v určitém povolání nebo sektoru důsledkem emigrace kvalifikovaných pracovníků vykonávajících toto povolání nebo sektoru ze země původu do jiné země" (IOM 2019, s. 22).
Příliv mozků	„Brain gain“. „Jedná se o imigraci kvalifikovaných pracovníků do země – vede k získání lidského kapitálu. Nebo když se migranti vrací zpět do své země původu a přivezou si s sebou nové dovednosti a znalosti získané během migrace.“ (IOM 2019, s. 23).
Potenciální sociální remitence	Jsou zpracované a přijaté/získané podněty a vlivy v zemi cílové, které ještě nejsou migrantem úspěšně přenesené do země původu. Mají však příležitost stát se skutečnými remitencemi (Karolak 2016; Drbohlav a Dzúrová 2020).
Skutečné sociální remitence	Jsou realizované sociální remitence, již přijaté sociální remitence rodinnými příslušníky v zemi původu (Karolak 2016; Drbohlav a Dzúrová 2020).
Transmigrant	„...přistěhovalci participující v transnacionální migraci – nerezignují na udržování sociálních vztahů propojujících je s místem původu a nevzdávají se svých původních identit“ (Száló 2007, s. 58).
Země původu	„V kontextu migrace, země státní příslušnosti nebo země bývalé obvyklého bydliště osoby nebo skupiny osob, které migrovali do zahraničí bez ohledu na to, zda migrují pravidelně nebo nepravidelně" (IOM 2019, s. 39).

ÚVOD

Migrace je jedním z témat, která silně rezonují napříč společnostmi. Je s ní spojeno mnoho kontroverzí a silných emocí. Migrace není pouhou mobilitou jedince z jednoho místa na druhé. Jedná se o komplexní fenomén, který je nedílnou součástí širších procesů rozvoje, politických, sociálních a ekonomických změn (Castles et al. 2014). Dnešní podoba migrace je charakteristická tím, že stále více lidí patří do dvou nebo více společenství současně (Levitt 2004). Migranti jsou součástí každodenního života a institucí v zemi, ve které pobývají. Současně však udržují kontakty, vztahy, budují instituce, provádějí transakce a ovlivňují místní a národní události v zemi, ze které migrovali (Glick Schiller et al. 1995).

Cílem mé diplomové práce je přiblížit životy transnacionálních rodin, které se vyznačují životem na dvou místech souběžně. Migrace se netýká jen těch, kteří migrují, ale i těch, kteří zůstávají v zemi původu (Levitt 2005). V práci diskutuji o možných podobách nabývání, přenosů a šíření sociálních remitencí mezi migranty žijícími v Česku a jejich rodinnými příslušníky ve Vietnamu. Zaměřuji se na sociální remittance, které jsou generovány transnacionálními vietnamskými migranty v Česku a ověřuji, zda byly přijaty jejich rodinnými příslušníky ve Vietnamu. Zjišťuji také, jaké faktory ovlivňují proces přenosu sociálních remitencí. Záměrem je zjistit, zda se sociální remittance přenáší i mezi geograficky a kulturně velmi odlišná místa. Pro práci je stěžejní koncept transnacionalismu, dle kterého mají migranti možnosti vydělávat peníze, udržovat sociální vazby a vytvářet rodinné, kulturní ekonomické a politické aktivity napříč zeměmi (Basch et al. 1994). Transnacionalismus je širším rámcem, pomocí kterého zkoumám proces přenosu sociálních remitencí.

Výzkum sociálních remitencí mezi Českem a Vietnamem jsem si vybrala hned z několika důvodů. Vietnamská diaspora ve světě čítá na cca 2,7 milionů lidí (UN DESA 2019). V roce 2020 byly Vietnamci ze zahraničí posláni do Vietnamu finanční remittance v hodnotě až 17,2 miliardy dolarů (KNOMAD 2021). Vietnam se tím řadí k několika největším příjemcům remitencí na světě (KNOMAD 2021). Dosavadní studie týkající se remitencí ve Vietnamu jsou převážně zaměřeny na jejich ekonomické dopady ve Vietnamu (více Le a Nguyen 1999; Cox 2004; Pfau 2008; Pfau a Giang 2010). Celkově méně pozornosti je věnováno neekonomickým aspektům remitencí (de Haas 2007). Svojí prací chci navázat na studium remitencí zkoumaných s ohledem na sociální aspekt. Sociální remittance jsou v prostředí Česka, resp. proudící z Česka, zkoumány zejména u Ukrajinců a Moldavanů (více Drbohlav 2015; Drbohlav

a Dzúrová 2020; Bailey et al. 2021). Vietnamci tvoří v Česku třetí největší přistěhovaleckou komunitu (ČSÚ 2021). I proto se nabízí prozkoumat přenos sociálních remitencí mezi Vietnamci v Česku a Vietnamci ve Vietnamu. Další motivace je má osobní. Moje zvědavost je podpořena mým vlastním původem. Jako Vietnamka druhé generace jsem si vědoma časté situace, kdy jsou životy vietnamských rodin rozděleny mezi dvěma kontinenty. V mém okolí se vyskytuje mnoho Vietnamců, kteří žijí již dlouhodobě v Česku, ale současně udržují pravidelné kontakty s rodinou ve Vietnamu. I proto jsem si vybrala pro výzkum své práce specificky transnacionální rodinu. Svou prací chci přiblížit dopady migrace z obou perspektiv – jak migranta v Česku, tak rodinného příslušníka ve Vietnamu.

Práce je strukturována následovně. První kapitola, teoreticko-konceptuální část, pojednává obecněji o paradigmatu spojení migrace a rozvoje s ohledem na remittance. Dále je uvedena obsáhlá teoretická rešerše týkající se transnacionalismu, mezinárodní perspektivy transnacionalismu a sociálních remitencí. Druhá kapitola se věnuje kontextu vietnamské migrace ve světě, vietnamské migrace do Česka a vietnamské komunitě v Česku. Třetí kapitola uvádí jasné metodologické postupy, které jsou použity během analýzy práce. Čtvrtá kapitola je již samotná analýza a interpretace dat. Pátá kapitola shrnuje výsledky výzkumu ve vztahu k výzkumným otázkám a předem stanoveným premisám. Práce je zakončena diskuzí předložených výsledků.

CÍLE PRÁCE A HLAVNÍ VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Cílem této práce je přiblížit téma sociálních remitencí, a to konkrétně na případu vietnamských migrantů žijících v Česku a jejich rodinných příslušníků ve Vietnamu. Výzkumné šetření odpovídá na následující otázky: 1) Jaké jsou hlavní rysy potenciálních sociálních remitencí vietnamských migrantů v Česku? 2) Jaká je charakteristika skutečných sociálních remitencí přenesených migranty v Česku na rodinné příslušníky ve Vietnamu? 3) Jaké jsou spojitosti zasílaných finančních a sociálních remitencí na případu vietnamských migrantů?

Z širšího pojetí rezonují prací tři hlavní témata týkající se sociálních remitencí: a) potenciální sociální remittance; b) skutečné sociální remittance a c) spojitosti finančních a sociálních remitencí.

DÍLČÍ VÝZKUMNÉ OTÁZKY A PREMISY

Uvedené dílčí výzkumné otázky a premisy usměrňují cíle výzkumného šetření. Dílčí výzkumné otázky a premisy vycházejí z vypracované teoretické rešerše této práce. Výsledky šetření nejsou zobecnitelné na celou populaci vietnamských migrantů žijících v Česku a jejich rodinných příslušníků ve Vietnamu. Vzhledem ke kvalitativní povaze výzkumu generalizace výsledků není ani úmyslem, práce však nabízí interní pohled na problematiku sociálních remitencí – tendence a vlastnosti transnacionálních praktik Vietnamců v Česku.

1.1.) Jaký vztah mají vietnamští migranti s Českem? Jakým způsobem tento vztah ovlivňuje podobu potenciálních a skutečných sociálních remitencí migranta? Premise odvozená od Levitt (1998), která odlišuje tři základní typy nositelů na základě jejich vztahu se zemí cílovou (viz 1.3.4), spočívá v tom, že jedinci, kteří mají více kontaktu s místní společností, jsou více vystaveni novým vjemům pro nabývání sociálních remitencí.

2.1.) Jaké nejdůležitější faktory ovlivňují přijetí či nepřijetí skutečných sociálních remitencí rodinnými příslušníky ve Vietnamu? Odpověď je hledána na základě Levitt (1998), která identifikovala několik zásadních determinantů (viz 1.3.3), na kterých závisí přijetí potenciálních remitencí za skutečné remittance. Vyvozenou premisou je, že samotná remittance, transnacionální systém, vlastnosti nositele sociálních remitencí, cílová skupina, odlišnosti mezi cílovou zemí a zemí původu a samotný proces přenosu významně ovlivňují přijetí či nepřijetí sociálních remitencí.

3.1.) Ve kterých případech mohou zasílané finanční remitence migranty v Česku přispět k šíření sociálních remitencí ve Vietnamu? Premisa spočívá v tom, že na základě vybraných remitenčních scénářů koncipovaných Carlingem (2014) lze předpokládat společné šíření finančních a sociálních remitencí.

1. TEORETICKÝ A KONCEPTUÁLNÍ RÁMEC

1.1. REMITTENCE, MIGRACE A ROZVOJ

Mobilita člověka v prostoru je přirozený jev, který je součástí lidské historie od nepaměti. K významnému zintenzivnění migračních procesů přispěly procesy dekolonizace a internacionalizace ekonomických činností, které jsou charakteristické pro období hospodářského rozmachu ve druhé polovině 20. století (Stojanov a Gladišová 2011). S globalizací přicházejí novější, levnější a efektivnější způsoby komunikace a dopravy, které vytváří příhodnější podmínky pro mobilitu osob a financí (Stojanov a Gladišová 2011) a umožňují tak migrantům udržovat transnacionální vazby se svojí domovskou zemí (Vertovec 2001). Moderní globalizace s sebou přinesla restrukturalizaci zdrojů, pracovních míst a lidí v celosvětovém měřítku (Bhagwati 2007). Přestože je globalizace politickým, sociálním, kulturním a technologickým fenoménem, jsou zdůrazňovány především její ekonomické dopady pro pochopení mezinárodní migrace (Croucher 2004, cit. v McKenzie a Menjivar 2011). Avšak v posledních třech desetiletích dochází v migračních studiích k zásadní změně. Výzkumy uvádí, že migrant během svého začleňování do cílové země stále udržuje různé druhy vazeb s domovskou zemí, kdy tedy jde v nejširším slova smyslu o koncept transnacionalizace.

Pro tuto práci jsou významné neekonomické, sociální významy, které mohou být přenášeny v rámci transnacionální migrace. Castles (2010) říká, že je potřeba tyto aspekty zahrnout, neboť jsou důležitou součástí komplexní lidské migrační zkušenosti. Podle Drbohlava (2015) by měla být migrace zkoumána s ohledem na kontext neustále probíhajících a měnících se ekonomických, politických, demografických a geografických jevů a procesů. I z toho důvodu se další kapitola (2) věnuje v různých perspektivách vietnamsko-českému migračnímu pozadí. Samotná migrace je různými autory (de Haas 2010, Castles 2010, Drbohlav 2015) často vnímaná jako nedílná součást širších sociálních a rozvojových procesů. Diskuze propojující migraci a rozvoj mají podle de Haase (2010) kyvadlový vývoj. V 50. a 60. letech minulého století přechází od optimismu k neomarxistickému pesimismu v 70. a 80. letech a dále se postupně navrácí k pozitivnějšímu hodnocení v průběhu 90. let, zejména pak po roce 2001. V současnosti lze ale pozorovat opět přesun k pesimismu. Objevují se skeptičtější pohledy, například Wise a Covarrubias (2011, cit. v King et al. 2012) se vrací k neomarxistické kritice (interpretace asymetričnosti a podřízenosti) na případu mexicko-amerického migračního systému, ve kterém jsou pracující migranti přiřazeni do nejnižších a nejvíce vykořisťovaných segmentů vysoce polarizovaného trhu práce ve Spojených státech amerických. „Můžeme tedy

být v novém bodu zvratu, ve kterém směřujeme k neo-pesimistickému posunu kyvadla migrace a rozvoje“ (de Haas 2012, s. 22). Podrobnější přehled chronologického vývoje vnímání problematiky migrace ve vztahu k rozvoji je znázorněn v tabulce (Tabulka 1). Hodnocení dopadů migrace na země, regiony a komunity vysílající migranty jsou podmíněny neustále oponujícími si stranami „migračních optimistů“ a „migračních pesimistů“ (Taylor 1999, cit. v de Haas 2010). Optimismus by se v tomto kontextu dal zjednodušeně interpretovat jako zdůraznění pozitivních vlivů migrace na rozvoj. Naproti tomu pesimismus vnímá migraci jako neprospěšnou pro rozvoj tím, že chudobu a nerovnost může prohlubovat (Stojanov 2019).

Tabulka 1 Vývoj migrace ve vztahu k rozvoji

Časové období	Klíčová charakteristika
Před rokem 1973	<ul style="list-style-type: none"> - Optimismus ve vztahu migrace a rozvoje, paradigma migrace a rozvoje (Drbohlav 2015). - Vývoj silně souvisí s návratem migranta do zdrojové země. - S návratem by přenos kapitálu a znalostí pomohl rozvojovým zemím v rozvoji.
1974-1990	<ul style="list-style-type: none"> - Pesimismus ve vztahu migrace a rozvoje. - Rostoucí skepticismus, obava z odlivu mozků („brain drain“). - Po pokusu zavedení návratové migrační politiky se státy zaměřily na integraci v cílových zemích. - Téma migrace se vzdaluje od rozvoje. - Přísnější imigrační politika.
1991-2001	<ul style="list-style-type: none"> - Přetrvávající skepticismus. - Dochází k přehodnocování hodnocení pod vlivem jemnějších přístupů empirických výzkumů. - Stále dochází ke zpřísnování imigrační politiky v cílové zemi.
Od roku 2001	<ul style="list-style-type: none"> - Pozitivnější přístup, velká pozornost věnována remitencím, oddělení rozvoje od návratnosti migranta. - Náhlý obrat pohledů na remittance, příliv mozků („brain gain“) pro zdrojové země migrace a zapojení diaspor. - Zpřísnování imigračních politik, ale větší tolerance k vysoce kvalifikovaným migrantům. - Pozornost Světové banky, United Nations Development Programme (UNDP), rozvojové programy Organizace spojených národů (OSN), Globální fórum pro migrační rozvoj (Drbohlav 2015).

Zdroj: Vlastní zpracování dle de Haas (2007)

Po desetiletích pesimismu a obav z odlivu mozků („brain drain“) na konci 20. století dochází k pozoruhodné renesanci optimismu a celkového zájmu o problematiku migrace a rozvoje (de Haas 2010). Podle de Haase (2012) vidí země vysílající migranty novou naději v transnacionálních migrantech a diasporách. Pozornost se stočila především k zasílaným remitencím, které jsou považovány za efektivnější nástroj pro přerozdělování příjmů, snižování chudoby a podporu ekonomického růstu než velké byrokratické rozvojové programy nebo rozvojová pomoc (Kapur 2003). Roční toky remitencí migrantů dosahují dnes celosvětově okolo 540 miliard USD¹, což je až několikanásobek oficiální rozvojové pomoci (The World Bank 2021b).² Remitence se tak považují za zdroj financování rozvoje zdola nahoru („bottom up“). Jedním z argumentů je, že remitence fungují jako záchranná síť pro chudé oblasti. Navíc jsou remitence osvobozeny od politických bariér a kontrol (Jones 1998). Podle Kapura (2003) plyne tato soukromá zahraniční pomoc přímo k lidem, kteří ji skutečně potřebují. Z hlediska jedince či domácnosti (na mikroúrovni) je prokázáno, že remitence mohou mít rozvojový potenciál a mohou přispět ke zlepšení životní situace daných migrantů nebo jejich domácností v rozvojových státech (de Haas 2007; podobně viz Adams, Page 2005; Giuliano, Ruiz-Arranz 2005; Mundaca 2005 podle Ruiz, Shukralla, Vargas-Silva 2008; Catrinescu et al. 2006; Lucas 2005; Glytsos 2002; León-Ledesma, Piracha 2004; Banaian 2004 – vše podle Catrinescu et al. 2006, cit. v Drbohlav 2015). Migranti z méně rozvinutého světa přinášejí pracovní sílu, dovednosti a know-how do zemí, kde se usazují. Přispívají k rozvoji v jejich zemích původu zasíláním remitencí, investicemi do podniků, zaváděním znalostí a dovedností či příspěvky na charitu (de Haas 2006). Nicméně z dlouhodobého socioekonomického aspektu rozvoje zdrojové země migrace (na makroúrovni), prosazení pozitivního vlivu (např. na město, region nebo celou zemi) již není tolik evidentní (World 2006 podle de Haas 2007; Le 2009; Pradhan, Upadhyay, Upadhyaya 2008; nebo Catrinescu et al. 2006; Kapur 2003; Giannetti, Federici, Raitano 2009; Airola 2007; Taylor 1999 podle Giannetti, Federici, Raitano 2009; Levitt a Lamba-Nieves 2011; Chami, Fullenkamp 2013, cit. v Drbohlav 2015). V některých případech může migrace způsobit vyšší ekonomickou závislost a nerovnost, vytvářet až nerealistická očekávání životní úrovně, která je sama o sobě neudržitelná a může prohlubovat rozdíly mezi stále si více nerovnými skupinami. Je tedy zřejmé, že dopady migrace se liší podle

¹ 540 miliard USD je hodnota za rok 2020.

² The World Bank (Světová banka) sbírá globální data týkající se finančních remitencí. Data však nezachycují nezaznamenané (tzv. neformální) toky proudící různými převodovými kanály, a proto skutečná velikost globálních finančních remitencí bude pravděpodobně mnohem větší, než dostupné odhady (IOM 2021).

země, skupiny a podle toho, zda se remitence využívají jednotlivě nebo kolektivně (Levitt a Lamba-Nieves 2011).

„Každopádně ekonomika není celý příběh,“ argumentuje Levitt a Lamba-Nieves (2011, s. 2) ve svém článku *Social Remittances Revisited*. Jak již bylo zmíněno výše, většina debat o migraci a rozvoji privileguje ekonomické aspekty na úkor sociálních. Koncept sociálních remitencí naznačuje, že si migranti v rámci své mobility nesou nové nápady, praxe, zkušenosti, nové hodnotové vzorce a různé formy sounáležitosti k domovské zemi a posílají tak zpět domů mnohem více než pouze finanční částky (Levitt a Lamba-Nieves 2011). Sociální remitence jsou stále podceňovaným tématem, ale přitom důležitou součástí migrace a rozvoje. Jejich dopad není příliš dobře prozkoumán. Zároveň jsou sociální remitence často přehlíženy v otázkách rozvoje v cílové zemi i zemi původu. Proto je důležité integrovat sociální remitence do debaty o vývoji migrace, neboť mohou být důležitým potenciálním zdrojem nebo omezením (Levitt a Lamba-Nieves 2011).

1.2. TRANSNACIONALISMUS

„Transnacionalismus odkazuje na různé druhy globálních nebo přeshraničních vztahů...“ (Vertovec 2001, s. 573). Koncept transnacionalismu doplňuje studium mezinárodní migrace o analytickou mezo-úroveň (Bijak 2006, cit. v Drbohlav a Uherek 2007). V posledních desetiletích se upouští od transnacionalismu jako primární optiky k popisu ekonomických fenoménů³ (De Jong a Dannecker 2018), a stává se prominentním výzkumným nástrojem, kterým lze zkoumat mezinárodní migraci a nahlížet na její následky (Faist 2010). Dříve hrálo v přístupech k migraci dominantní roli paradigma asimilace nebo migrace a integrace etnických komunit. Zcela se ignorovalo propojení migrantů v transnacionálním sociálním poli, které je také současně spojovalo se zemí původu (Basch et al. 1994; Glick Schiller et al. 1999). K posunu v perspektivě došlo především prostřednictvím souboru klíčových textů v sociální antropologii z 90. let 20. století⁴ (Basch et al. 1994). V oblasti migračních studií (prostřednictvím sociologie, antropologie, geografie a politologie) se zvýšil počet výzkumníků (Basch et al. 1994; Portes et al. 1999; Glick Schiller et al. 1999; Vertovec 1999; Levitt 2001; Faist 2010), kteří začali zmiňovat a přikládat důležitost transnacionální perspektivě pro

³ Konkrétněji se tím míní globální reorganizace výrobního procesu a strukturálně-ekonomické transformace (Jong, Dannecker 2018)

⁴ Za hlavní průkopnice studia transnacionalismu by se dala považovat trojice autorek Linda Basch, Nina Glick Schiller a Cristina Szanton-Blanca (Glick Schiller et al. 1992).

pochopení soudobých procesů migrace. V současné době formuje transnacionalismus pohled mnoha akademických expertů zabývajících se migranty a etnickými skupinami (Vertovec 2001). Přestože v 90. letech byl koncept transnacionalismu přijat a získal na popularitě, stal se také středobodem mnoha diskuzí. Někteří argumentují, že pojem pouze nahradil globalizaci a internacionalizaci (Pries 2008). Tím jsou podle Kosera (2007) záměrně přehlédnuty důsledky transnacionální mobility, jako jsou mocenské vztahy mezi sociálními skupinami, role politických a národních států a konflikty mezi různými aktéry na různých úrovních. Avšak podstatná kritika byla především zaměřená na nespecifické použití pojmu a kvůli nedostatečnému empirickému ukotvení na nadměrně generalizující diskurz (Vertovec 1999). Někteří odkazují transnacionalismus na soubory empirických jevů, které klasifikují s ohledem na různé úrovně a formy (Portes et al. 1999). Smith a Guarnizo (1998) přicházejí s transnacionalismem zdola („from below“) a transnacionalismem shora („from above“). Transnacionalismus zdola koncipuje praktiky migrantů v souvislosti k jejich zemi původu z politického, ekonomického a kulturního hlediska, zatímco transnacionalismus shora se vztahuje k politice země původu, která má vliv na transnacionální aktivity migrantů (Smith a Guarnizo 1998).

Transnacionalismus se v užším pojetí používá k označení trvalých vazeb migrantů napříč zeměmi a z širšího hlediska se jedná o zachycení transnacionálních komunit a s nimi souvisejících různých sociálních formací⁵ (Faist 2010). Podle Schuncka (2014) komplikované jevy, jako jsou transnacionální sociální pole, transnacionální komunity a transnacionální sítě, předpokládají transnacionální aktivitu, tudíž specifické činnosti, které migrant podniká a tím také spojuje zemi původu se zemí cílovou. Fyzická transnacionální mobilita je formou intenzivní transnacionální činnosti, která je zakotvena v síti transnacionálních aktivit různých typů, jako je zasílání remitencí, stavba domu, podnikání, návštěva příbuzných, zapojení se do občanské nebo politické činnosti v zemi původu či zemi v cílové apod. (Schunck 2014). Prostřednictvím těchto sítí žije stále větší počet lidí dvojí život. Snadno se pohybují mezi různými kulturami, mluví více jazyky, často si zachovávají domovy ve dvou zemích a udržují hospodářské, politické a kulturní zájmy, které vyžadují jejich přítomnost v obou zemích (Portes 1997).

⁵ Např. transnacionální aktivní sítě, skupiny a organizace (Faist 2010)

Zda je transnacionalismus novým fenoménem nebo již zavedeným jevem, je rovněž častým podnětem diskuze. Glick Schiller et al. (1999) vnímají transnacionalismus jako nový fenomén, ale podle Portese (2003) debata, zda je transnacionalismus něco nového nebo není, je již ukončena. Přestože transnacionální migranti v minulosti postrádali technologie komunikace a dopravy současného rázu, návratová migrace nebo pravidelné kontakty mezi rodinnými příslušníky vždy existovaly (Cohen 1997). Z historického hlediska migrace existuje mnoho případů, které by transnacionalismus dokazovaly (Portes 2003). Ačkoliv nebyl nalezen konsenzus v chápání transnacionalismu, Portes (2003) předkládá několik bodů s cílem přesněji vymezit pojetí transnacionalismu: „transnacionalismus reprezentuje novou perspektivu, nikoliv nový fenomén; transnacionalismus je fenomén zdola; ne všichni imigranti jsou transnacionální; transnacionalismus imigrantů má makro-sociální důsledky; rozsah i forma transnacionálních aktivit se liší podle kontextu původní a cílové země“ (Portes 2003, s. 874–879). Transnacionální mobilita je podstatným předpokladem zasílání finančních remitencí, sociálních remitencí a dalších různých druhů remitencí. Proto je důležité porozumění transnacionalismu pro výzkum migračních procesů. Jak zdůrazňuje Portes (2003), transnacionální praktiky migrantů jsou součástí vzorců změn nebo strukturální transformace země původu.

1.2.1. TRANSNACIONÁLNÍ PERSPEKTIVA MIGRACE

Pro studium sociálních remitencí, kde jsou vztahy migranta se zemí původu stěžejní, je transnacionální perspektiva žádoucí. Výzkum migrace v současnosti spočívá spíše v porozumění cesty migranta a transnacionálního prostoru, který vytváří, než o usídlení v zemi cílové nebo návratu do země původu (Faist 2010). Transnacionalismus je „proces, kterým si přistěhovalci budují sociální pole, které propojuje zemi původu a zemi cílovou“ (Basche et al. 1994, s. 22). Podle Glick Schiller (2007) není autorovým cílem popsat vzorec přeshraničního života migranta, ale rozvíjet sociální teorii, která nevyužívá národní stát jako primární jednotku analýzy (Glick Schiller 2007). Vazby transnacionálního rázu rostou na intenzitě, rozsahu a rozmanitosti (Faist 2010).

Přestože hledání jednotné definice transnacionalismu migrantů je stále koncepčním dilematem (Boccagni 2012), píše dnes řada autorů o migraci transnacionální optikou – popisují tak rodinné, sociální, ekonomické, náboženské, politické i kulturní procesy, které probíhají přes hranice států (Basch et al. 1994; Glick Schiller et al. 1999; Faist 2000; Levitt 2001). „...migrace

je stejně tak o lidech, kteří zůstali v zemi původu, tak jako o těch, kteří migrovali“ (Levitt 2005, s. 2). K porozumění zkušenosti migrujících je dobré chápat migranta jako transmigranta, člověka, který žije svůj život v transnacionálním sociálním poli (Levitt 2005). Transmigranti sice fyzicky odešli z jejich zemí původu, ale úplně je neopustili (Glick Schiller 1999). V této diplomové práci jsou remitující transmigranti hlavní výzkumnou skupinou, proto je nezbytné tyto pojmy objasnit a pochopit. V následujících podkapitolách rozebírám jednotlivé typy remitujících transmigrantů.

Počet lidí, kteří se přímo účastní transnacionálních praktik, může být poměrně malý, ale těch zapojujících se v neformální nebo nepřímé transnacionální aktivitě – sociální, kulturní a náboženské činnosti, volbách, hospodářské krizi, klimatických katastrofách atd. – je mnohem více. Společně s postupem času to může ovlivnit nebo změnit ekonomiku, hodnoty a praktiky celých regionů (Levitt et al. 2003). Základním předpokladem transnacionální perspektivy není pouze uznání důležitosti země původu a dané komunity v ní a naopak, ale stěžejním argumentem je bezprecedentní prostor pro významné přetrvávající interakce migrantů a rodinných příslušníků v zemi původu (Carling et al. 2012). V některých případech jsou vazby mezi migranty a nemigrujícími rodinnými příslušníky natolik silné, že migrace radikálně ovlivnila životy jednotlivců, kteří zůstali v zemi původu. Transnacionalismus je proces, při kterém migranti svými každodenními činnostmi v životě vytvářejí sociální pole překračující národní hranice (Basch et al. 1994). Migranti i nemigrující rodinní příslušníci, i když jsou odděleni fyzickou vzdáleností, stále zaujímají stejný sociální prostor (Levitt 2005). Sociální prostory⁶, ve kterých se transmigranti pohybují, jsou vícevrstevná a různorodá místa, kde cirkuluje obyvatelstvo, tok peněz, sociální remitence a individuální identity (Levitt 2001). Levitt a Glick Schiller (2004) popisují sociální pole jako komplex vzájemně propojených sítí sociálních vztahů, který je prostřednictvím myšlenek a různých praktik neustále přeorganizován a transformován. Podle Vertovce (2004) je transnacionální migrace charakteristická transformacemi alespoň ve třech hlavních doménách, a to 1) percepční transformací, kterou lze chápat jako bifokální orientaci migrantů v sociokulturní oblasti; 2) koncepční transformací, která ovlivňuje význam triády – tj. „identita – hranice – řád“ v politické doméně a 3) institucionální transformací, která má vliv na formy finančního převodu a vztahy veřejného a soukromého sektoru. Faist (2000) tvrdí, že je třeba rozlišovat transnacionální prostor na tři různé formy, které jsou charakterizovány dominantním

⁶ Zahrnují zemi původu i zemi cílovou a další síť ve světě (Levitt 2001).

mechanismem integrace. První formou je transnacionální reciprocita v menších skupinách, druhou je transnacionální cirkulační výměna a třetí je solidarita v rámci transnacionálních komunit (Faist 2000).

1.2.2. TRANSNACIONÁLNÍ TYPY MIGRANTŮ A TRANSNACIONÁLNÍ RODINA

Tato podkapitola rozebírá typologii transnacionálních migrantů, kteří jsou hlavními příjemci i nosiči sociálních remitencí. Dahinden (2010) identifikuje čtyři transnacionální typy migrantů s ohledem na mobilitu a lokalitu⁷ mezi zemí cílovou a zemí původu. Rozdělení lze také pojímat jako prostředek k uchopení a konceptualizaci sociálních jevů (Dahinden 2010), a pro přiblížení tématu této práce. Přehlednější představu o jednotlivých typech migrantů ve vztahu k zemi cílové a k zemi původu prezentuje tabulka (Tabulka 2). V kontextu této práce by se dalo uvažovat o prvním nebo druhém typu uskupení, které by mohlo být relevantní pro vietnamské migranty v Česku.

Tabulka 2 Transnacionální typy migrantů

Typy	Charakteristika	Transnacionální aktivity
1) Lokalizované diasporické transnacionální seskupení	nízká mobilita mezi zemí cílovou a zemí původu; silné vztahy s místní komunitou (diasporou)	diasporické projekty založené na institucionalizovaných sítích (sdružení, nevládní organizace, vlády atd.)
2) Lokalizované mobilní transnacionální seskupení	vysoká mobilita mezi zemí cílovou a zemí původu; silné vazby se zemí původu i zemí cílovou	remitence; účast v etnických / náboženských sdruženích; cirkulace zboží a služeb
3) Transnacionálně mobilní	vysoká mobilita mezi zemí cílovou a zemí původu; omezené vazby se zemí cílovou a silné vztahy se zemí původu	obchodní sítě; profesní sítě; rodinné vazby
4) Transnacionální "outsideri"	nízká mobilita do zemí původu; slabé vazby se zemí původu i zemí cílovou	omezené transnacionální aktivity

Zdroj: Vlastní zpracování dle Dahinden (2010)

Pro porozumění sociálních remitencí je podle Boccagni a Decimo (2013) užitečné vycházet z literatury týkající se transnacionalismu migrantů, a to konkrétněji transnacionální rodiny. Vzhledem k náplni této práce – ověření přenosu sociálních remitencí – hrají transnacionální

⁷ Mobilita je v tomto případě definována jako fyzický pohyb lidí v transnacionálním prostoru. Lokalitu lze chápat jako zakořenění nebo zakotvení (sociálně, ekonomicky nebo politicky) v zemi cílové, nebo jako rozvíjení sociálních vztahů v zemi původu (Dahinden 2010).

migranti důležitou roli, a to především právě ti pocházející z jedné transnacionální rodiny. Avšak transnacionální rodina je pojem, který má nekonzistentní definici. V souvislostech vietnamsko-českého migračního prostředí lze tento termín chápat jako rodinu žijící ve dvou nebo více zemích, nebo jako nukleární rodinu rozdělenou mezi dvě země (Faist 2004). Avšak v kontextu této práce je důležité si uvědomit vietnamské pojetí rodiny, ze kterého práce rovněž vychází. Některé pojmy se mohou významově velmi lišit, jelikož je jiným způsobem vnímají Češi (resp. Evropané) a jinak Vietnamci (Kušniráková 2013). Z evropského hlediska je rodina chápána jako nukleární rodina, která je tvořena rodiči a jejich potomky (Hartl, Hartlová 2004, cit. v Kušniráková 2013). Naproti tomu vnímání tradiční vietnamské rodiny vychází z konfuciánských tradic a rodových principů, která je velmi široká a rozvětvená (Kibria 1990; Nisbett 2003, cit. v Kušniráková 2013). Důležitou charakteristikou transnacionálních rodin jsou jejich transnacionální aktivity, zejména sociální remitence (Levitt 2001), které jsou pro tuto práci stěžejní.

1.3. KONCEPT SOCIÁLNÍCH REMITENCÍ

Jedná se o nový koncept, nikoliv nový fenomén (White et al. 2018). Sociální remitence jsou vnímány jako formy „idejí, chování, identit a sociálního kapitálu, které plynou z komunit přijímacích zemí do vysílajících zemí“ (Levitt 1998, s. 927). Jinými slovy se jedná o koncepční nástroj ke klasifikaci a objasnění zamýšlených, ale i nezamýšlených důsledků migrace (Engbersen a Grabowska 2015). Vzhledem k předmětu šetření diplomové práce (tj. ověření šíření sociálních remitencí) je koncept sociálních remitencí naprosto klíčový. V kontextu této práce jsou sociální remitence považovány za stěžejní bod, který vysvětluje charakteristiku sociálního světa pomocí remitencí nabytých, přenesených a šířených jednotlivci v procesu mezinárodní migrace (Grabowska et al. 2017). Koncept sociálních remitencí pokrývá extrémně různorodé soubory jevů a procesů, které je velmi obtížné operacionalizovat (Boccagni a Decimo 2013).

Výzkumná část diplomové práce vychází především z konceptů sociálních remitencí. Následující odstavce shrnují relevantní výzkumné studie různých autorů, které jsou důležitým zdrojem pro tuto práci. V závislosti na cíli práce rozeberu v dalších podkapitolách podrobněji vybrané aspekty sociálních remitencí – kategorie sociálních remitencí (1.3.2); proces přenosu sociálních remitencí (1.3.3); typologie remitujících migrantů (1.3.4); úrovně remitování (1.3.5); finanční a sociální remitence (1.3.6); roli kontextu a času (1.3.7) a společenská změna a sociální remitence (1.3.8).

1.3.1. ÚVOD DO RELEVANTNÍ LITERATURY

Z perspektivy migračních teorií vysvětluje de Haas (2010) sociální remitence jako „migrační formu kulturních změn“. Téma sociálních remitencí v podobě zpětných toků informací a myšlenek již popisoval Lee (1966) a několik dalších autorů (de Haas 2010). Každopádně za hlavní průkopnici dané problematiky se považuje Levitt (1998), která zavedla termín sociální remitence, kterým poukazuje na skutečnost, že migranti posílají domů zdaleka více než pouze peníze. Levitt (2001) ve své knize *The Transnational Villagers* popisuje dvojí život přes hranice států – vytváření a udržování sociálních vazeb – mezi Boca Canasta, malou vesnicí v Dominikánské republice a čtvrtí v Bostonu ve Spojených státech amerických. Většina výzkumníků zkoumá sociální remitence na základě vztahů rozvojové země a země vyspělé, jsou však také studie zkoumající sociální remitence mezi zeměmi podobně vyspělými. Příklady významných výzkumů odehrávající se na bázi obdobných vazeb (rozvojové a vyspělé země) jsou např. studie mezi Egyptem a Francií (Gruntz a Karoui 2013); Ekvádorem, Spojenými státy americkými a Španělskem (Mata-Codesal 2013); Rumunskem a Itálií (Vlase 2013); Thajskem a Nizozemím (Brown 2016).

Boccagni a Decimo (2013, s. 1) zmiňují „nesčetné způsoby, jak migranti ovlivňují jejich domovské společnosti“. Migrace a související konfrontace s jinými normami a praxemi (zvyšování povědomí o příležitostech a životním stylu jinde) mohou mít zásadní vliv na formování identity, norem a chování v komunitách země původu migranta (de Haas 2010). Levitt a Lamba-Nieves (2010) přehodnocují sociální remitence a upozorňují mimo jiné na to, že ideje a zkušenosti, které si migrant s sebou přinese do země, kde se usazuje, mají výrazný vliv na to, čemu a komu bude vystaven a co bude akceptovat. Tyto predispozice zásadně usměrňují sociální remitence, které migrant posílá zpět do své země původu. Drbohlav a Dzúrová (2020) upozorňují na to, že i geografické prostředí a charakteristiky migrantů (úroveň vzdělání, jazykové schopnosti, spokojenost se životem, legalita a sociální status) významně a různorodě ovlivňují přenos sociálních remitencí. Autoři jsou přesvědčeni, že sociální remitence mají silný rozvojový potenciál (viz též Levitt 1998). Prostřednictvím studie moldavských migrantů v České republice (Praha) a Itálie (Turín) přispívají ke konceptualizaci sociálních remitencí a definují důležité činitele změny (Drbohlav a Dzúrová 2020). Boccagni a Decimo (2013) mapují výzkum sociálních remitencí ve čtyřech významných liniích: 1) napětí mezi individualizací a povinnostmi a tlaky působícími z komunity země původu, které formují vývoj a cirkulaci sociálních remitencí; 2) výzkum zakotvení finančních remitencí v širší škále

sociokulturních remitencí; 3) rozlišení kategorie sociálních remitencí a sociálního kapitálu a 4) vliv fyzické a sociální vzdálenosti mezi odesílateli a příjemci cirkulace sociálních remitencí, a s tím související dopad sociálních remitencí na komunitu v zemi původu. Boccagni a Decimo (2013) zdůrazňují, že je analyticky velmi náročné oddělit finanční a sociální remitence od sebe, protože zasílané finanční remitence jsou vždy spjaty se sociálním kontextem (viz podkapitola 1.3.6). Carling (2014) přichází s koncepčním rámcem, jak studovat remitence jako sociální transakci (mohou nabývat různých forem). Finanční remitence jsou zaznamenány do konkrétních „skript“ nebo „scénářů“ sociálních vztahů, pomocí kterých lze pochopit, jaký význam přikládají odesílatelé i příjemci daným remitencím. Podstatné je vnímat remitence jako komplexní transakce „hmotných, emocionálních a vztahových charakteristik“ (Carling 2014, str. 218), s ohledem na různorodé kontexty a rozmanitosti přenosů v rámci jednoho prostředí. Scénáře jsou definovány jako „vzorce očekávání pro konkrétní typy situací, které usnadňují sociální interakci“ (Carling 2014, str. 220). Isaakyan a Triandafyllidou (2017) navazují prostřednictvím 324 hloubkových rozhovorů s indickými, marockými, ukrajinskými, bosenskými a filipínskými migranty v různých zemích Evropské unie (EU) na koncept remitenčních scénářů Carlinga (2014). Jejich zjištění dokazuje, že sociální remitence jsou součástí komplikovaných sociálně-ekonomických scénářů a transakcí. V práci se Isaakyan a Triandafyllidou (2017) zaměřují na dvě výzkumné skupiny, zkoumají vztah mezi transnacionální mobilitou migrantů a jejich procesem generování sociálních remitencí, jak do země původu, tak i do země cílové. Grabowska a Engbersen (2016) potvrzují přenos sociálních remitencí z cílové země do země původu na případu polské migrace. Jmenovitě se jedná o měnící se dělbu práce v domácnosti, změnu genderových rolí, individuální životní styl, nové dovednosti, nové zdroje sociálního kapitálu a měnící se ekonomickou realitu. Grabowska et al. (2017) podávají ve svém díle *Migrants and Agents of Change* důkladnou konceptualizaci sociálních remitencí. Zaměřují se na nápady, dovednosti a praxe prostřednictvím analýzy individuálních případů migrantů. Hlavním objektem výzkumu jsou také „skutečné remitence“ (Grabowska et al. 2017), které budou více rozebrány v následujících kapitolách. Komplexní pohled na sociální remitence polských migrantů doplňuje obsáhlá publikace od White et al. (2018).

1.3.2. KATEGORIE SOCIÁLNÍCH REMITENCÍ

Tato podkapitola rozebírá různé typologie sociálních remitencí, které jsou generovány transnacionálně mobilními migranty. Levitt (1998; 2005) rozlišuje přenášené sociální remittance na tři hlavní kategorie: normativní struktury; systémy praxe a sociální kapitál. V tabulce (Tabulka 3) je uveden stručný přehled jednotlivých kategorií. Má výzkumná práce se bude opírat především o klasifikaci sociálních remitencí podle Levitt (1998). Normativní struktury jsou myšlenky, hodnoty a přesvědčení. Obsahují normy chování, vztah a role vůči komunitě i rodině (Levitt 2005). Migrace generuje příležitosti získávat nové nápady, neboť migranti jsou vystaveni novému prostředí (Nowicka 2015). Systémy praxe jsou činnosti, které jsou formované normativními strukturami. Pod touto kategorií lze nalézt např. princip delegování úkolů v domácnosti, náboženské rituály, politické a občanské skupiny (Levitt 2005). Sociální kapitál je založen na normách a hodnotách, které byly remitovány (Levitt 1998). Stejně jako Bourdieu (1986) i Coleman (1988) vnímal sociální kapitál spočívající v sociální struktuře vztahů mezi lidmi. Zatímco Bourdieu (1986) se zajímal o moc a postavení a nerovnoměrné rozdělení sociálního kapitálu mezi jednotlivce, Coleman (1988) viděl sociální kapitál jako veřejné blaho, ve kterém aktivita jednotlivce prospívá celku. Sociální kapitál v pojetí Coleman (1988) jsou sociální interakce, vztahy a sítě, do kterých se zapojují jednotlivci, dokud z toho přetrvávají výhody. Používá se k tomu, aby jedinci mohli dosáhnout svých cílů, které by bez něj byly nemožné (Coleman 1988).

Tabulka 3 Tři hlavní kategorie sociálních remitencí

Normativní struktury	Systémy praxe	Sociální kapitál
Myšlenky, hodnoty, přesvědčení; například v otázkách genderových vztahů, očekávání o fungování státních institucí, rodinné zodpovědnosti, církve, justice, politiků atd.	Činnosti formované normativními strukturami; například dělba práce v domácnosti, náboženské praktiky, vzorce občanské a politické participace.	Schopnost jedince mobilizovat svoje sociální zdroje; například skrze sítě kontaktů, sdílených norem, porozumění a hodnot.

Zdroj: Vlastní zpracování dle Levitt (1998)

Výzkum Isaakyan a Triandafyllidou (2017b) rozeznává taktéž čtyři základní typy sociálních remitencí. Jedná se o: kulturní sociální remittance; občanské sociální remittance a politické sociální remittance. Současně rozlišují sociální remittance na principu mobility: mobilní; para-mobilní; semi-mobilní a virtuálně mobilní (Isaakyan a Triandafyllidou 2017b). Podle autorek

mohou sociální remitence být generovány osobními a sociálními faktory (vnitřní potřeba osobního růstu, pocit závazku vůči komunitě, přírodní katastrofy nebo války). Sociální remitence jsou také velmi úzce spjaté se sociálním statutem migranta⁸. Přestože mohou být vytvářeny nevědomky, mají dopad na postavení migranta v zemi původu i v zemi cílové (Isaakyan a Triandafyllidou 2017b). Bailey et al. (2021, s. 10) rozlišují remitence v kontextu moldavských migrantů v Česku a Itálii na “rodinné remitence”, které slouží především na podporu živobytí jejich rodiny a “občanské remitence”, které se točí okolo dlouhodobého vývoje moldavské společnosti. Vysvětlují remitence jako společenskou praxi, která je založena na rozsahu komunikace a je tvořena rutinní směnou peněz, materiálů a nápadů (Bailey et al. 2021).

Na základě kvantitativního a kvalitativního výzkumu týkajícího se moldavských migrantů v Praze a Turíně definují Drbohlav a Dzúrová (2020) tři charakteristické typy sociálních remitencí: sociální remitence založené na mezilidské komunikaci; projektově orientované sociální remitence a sociální remitence vázané na návrat. Přístup této typologie je založen na tom, jak dochází k přenosům sociálních remitencí a jejich aplikaci. Autoři dodávají podmínky určující povahu dvěma výše vypsáním typům. Upozorňují na to, že je často velmi obtížné zjistit a doložit, zda sociální remitence založená na mezilidské komunikaci skutečně přenesla a aplikovala. Z toho důvodu se hovoří o tzv. potenciálních sociálních remitencích, které jsou (v podobě mezilidské komunikace) často realizované na začátku migračního procesu téměř všemi. Projektově orientované i návratově podmíněné sociální remitence jsou vnímány jako tzv. skutečné sociální remitence – jejich působení je empiricky doložitelné. Ve svém díle se tak odkazují na potenciální a skutečné sociální remitence (Drbohlav a Dzúrová 2020), které jsou také vzorem pro výzkumnou práci v této diplomové práci. Na základě toho práce přistupuje k sociálním remitencím následujícím způsobem.

⁸ Sociální remitence tak mohou pomoci migrantovi získat společenskou prestiž nebo obohatit jeho profesní zkušenosti (Isaakyan, Triandafyllidou 2017).

Tabulka 4 Podstata sociálních remitencí

Potenciální sociální remitence	Jsou zpracované a přijaté/získané podněty a vlivy v zemi cílové, které ještě nejsou migrantem úspěšně přenesené do země původu. Mají však příležitost stát se skutečnými remitencemi.
Skutečné sociální remitence	Jsou realizované sociální remitence, již přijaté sociální remitence rodinnými příslušníky v zemi původu.

Zdroj: Vlastní zpracování dle Karolak (2016); Drbohlav a Dzúrová (2020)

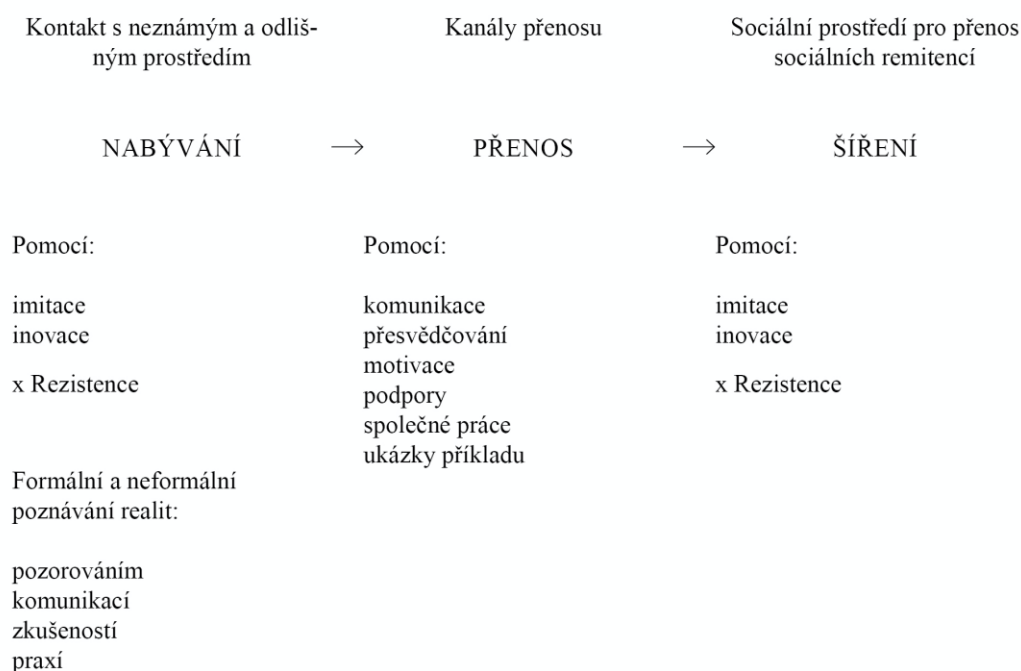
Potenciální sociální remitence jsou podle Karolaka (2016) závislé na návratu migranta a na institucionálním a strukturálním prostředí v zemi původu. Avšak podle White et al. (2018) se za změnu pro zemi původu může již považovat fáze, ve které migrant získá nové ideje a znalosti v zemi cílové. Cílem této práce je ověření přenosu sociálních remitencí a jejich aplikace z migranta na rodinného příslušníka v zemi původu – zda se potenciální sociální remitence staly skutečnými sociálními remitencemi a za jakých okolností se tento přerod odehrává, resp. neodehrává.

1.3.3. PROCES PŘENOSU SOCIÁLNÍCH REMITENCÍ

Cílem této kapitoly je objasnění jednotlivých etap procesu přenosu sociálních remitencí. Pro studium sociálních remitencí a způsobu, jakým cestují, je potřeba hledat na jednom místě a v jenom okamžiku (Levitt 1998). White (2016) doporučuje pro analýzu sociálních remitencí se zaměřit na jednotlivé fáze procesu. Pro porozumění tomu, jak jsou sociální remitence přenášeny, je žádoucí transnacionální optika, a to v tom smyslu, že je třeba vzít v úvahu, že migrace probíhá v transnacionálním sociálním poli (viz 1.2.1) (Levitt 1998). Proces přenosu sociálních remitencí je komplikovaný a má mnoho fází. Zjišťovat, jak byly nápady a praxe přeneseny z jednoho místa na druhé a jaký mají dopad na danou oblast, je náročnou úlohou (White a Grabowska 2019). Přestože je náročné odlišit sociální remitence od šíření globální kultury, je možné je určit, neboť sociální remitence cestují identifikovatelnými cestami – jejich zdroj i cíl je známý (Levitt 2005). Grabowska et al. (2017) navrhuji proces rozložit do samostatných fází, a to: 1) akvizice; 2) přenos a 3) šíření. Celý proces přenosu sociálních remitencí je určován lidským faktorem. Fáze akvizice a šíření se mohou střetnout s rezistencí (úmyslné nebo neúmyslné odmítnutí a blokování), imitací (duplikování nebo reprodukce)

a inovací (kreativní přizpůsobení nebo transformace). Analýza této práce vychází z rozdělení procesu sociálních remitencí podle Grabowske et al. (2017). Ve zpracování výzkumu je přihlíženo ke všem třem fázím.

Obrázek 1 Znázornění procesu přenosu sociálních remitencí

Zdroj: Vlastní zpracování dle Grabowska et al. (2017).

Fáze akvizice probíhá během setkání v různých sociálních prostředích (pracoviště, parky, kluby, sportovní centra apod.). Tyto střety obyvatel ze země cílové a migrantů jsou zásadní pro získávání sociálních remitencí. Migranti nabývají nové vjemy pozorováním, komunikací a činnostmi s ostatními (Grabowska 2018). Podle Grabowske a Garapicha (2016) v případě, kdy lidé změní svoje životní prostředí, mohou zažívat pocit odloučení a nabýt tak dva úhly pohledu. White a Grabowska (2019) dávají na vědomí, že srovnávání země cílové a země původu může vést k idealizaci vzpomínek na domov, a to může vést k rezistenci získávání sociálních remitencí. Ale na druhou stranu uznávají, že už samotné nabytí dvou různých perspektiv je samo o sobě sociální remitencí. S fází akvizice souvisejí tři způsoby osvětluující proces difúze migrace – rezistence, imitace a inovace (Grabowska et al. 2017).

Fází přenosu sociálních remitencí se rozumí přenos již nabytých sociálních remitencí z jednoho místa na druhé (White a Grabowska 2019). Sociální remittance mohou být přenášeny nebo cirkulovány několika způsoby, například když se migranti vrací, aby navštívili svoji rodinu nebo komunitu v zemi původu; když rodinní příslušníci nebo přátelé navštíví svoji rodinu v zemi cílové; nebo prostřednictvím různých komunikačních kanálů⁹ (Levitt 2004). K přenosu tak dochází mezi jednotlivci, kteří jsou propojeni sítí kontaktů, avšak nejefektivnější cestou přenosu je v zásadě přímý kontakt, tzv. „face to face“ (Grabowska et al. 2017). Fáze přenosu nebo cirkulace může narazit na odpor (White a Grabowska 2019), může tak nastat neúplný nebo úplně blokový přenos (Merton 1996, cit. ve White a Grabowska 2019). Rezistence nastává, pokud migrant zjistí, že nové nápady nebo praxe jsou až příliš inovativní a rozhodnou se sociální remittenci nepřijmout a vůbec nezavádět (Grabowska et al. 2017). Za neúspěchem přenosu sociálních remitencí může také být tzv. proces tradicionalizace, kdy se migranti drží nebo usilují o zachování tradičních hodnot, víry nebo norem o komunitě či rodině (White a Grabowska 2019). Podle Grabowska et al. (2017) je ale zásadní brát na vědomí, že samotný kontakt mezi migrantem a rodinnými příslušníky v zemi původu není dostačující k tomu, aby došlo k šíření sociálních remitencí. Z toho důvodu je významným rozlišením rezistence, imitace, inovace a adaptace. Jak to popsali Grabowska et al. (2017, s. 25): „jedná se o filtr“, který definuje rysy celkového procesu sociálních remitencí. K přenosu může ale docházet z obou stran – z cíle do místa původu a naopak, což svědčí o cirkulaci sociálních remitencí (Boccagni a Decimo, 2013).

Fáze šíření zahrnuje adopci i implementaci nabytých a přenesených sociálních remitencí jinou osobou. Jedná se o neobtížnější část, co se týče dohledání dat a analýzy (Grabowska et al. 2017). Celé to začíná migrantem, který si „půjčuje“ sociální remittance v zemi příjímací a „imituje“ je po návratu do domovské země, kde jsou dále buď „přeloženy“ nebo „přizpůsobeny“ místním podmínkám (White a Grabowska 2019, s. 41). Stejně jako u první fáze (akvizice) je šíření spjaté s procesy rezistence, imitace a inovace. Sociální remittance se mohou šířit systematicky a záměrně, když migranti hovoří s rodinným příslušníkem nebo přáteli (Levitt 2005). Na výsledky šíření lze nahlížet dvěma způsoby: adopce přenesených sociálních remitencí do místních kontextů nebo přizpůsobení a rekonstrukce sociálních remitencí místnímu kontextu (Grabowska et al. 2017). Podoba přenesených sociálních

⁹ Dopisy, videa, emaily, telefonní hovory (Levitt 2004) a moderní sociální sítě jako je Facebook, Twitter, WhatsApp, Instagram apod. (Drbohlav a Džúrová 2020)

remitencí (aby se potenciální remitence staly skutečnými remitencemi) závisí podle Levitt (1998, s. 938–941) na: 1) povaze samotné remitence (snadné nebo příliš komplikované remitence pro přenos); 2) povaze transnacionálního systému (migrační sítě, komunitní praktiky apod.); 3) vlastnosti nositele sociálních remitencí (jaký vliv může mít na rodinný příslušníky v zemi původu a jaký má vztah se zemí cílovou); 4) cílová skupina (pohlavní, sociální třída); 5) relativní rozdíly mezi cílovou a původní zemí; 6) vlastnosti procesu přenosu (sociální remitence cestují pospolu; z časového hlediska, jestli jsou krátkodobé, pravidelné nebo náhodné). Každopádně úspěch kompletního procesu je daný také určitými vlastnostmi nositele sociálních remitencí. Podle White a Grabowska (2019) musí migranti disponovat specifickými rysy a určitým chováním (více Grabowska et al. 2017). Následující podkapitola (1.3.4) podrobněji rozebírá různé typologie remitujících migrantů, resp. nositelů sociálních remitencí, neboť lidský faktor hraje zásadní roli v procesu sociálních remitencí (White a Grabowska. 2019).

1.3.4. REMITUJÍCÍ MIGRANTI

Levitt (2001, s. 57) rozlišuje příjemce sociálních remitencí (ve fázi akvizice viz 1.3.3) v zemi cílové na: pozorovatele¹⁰, kteří žijí v cizí zemi, ale příliš se neadaptují v cílové zemi, udržují si několik etnik v sobě a pouze pasivně přijímají některé aspekty cílové země; na pragmatiky¹¹, kteří jsou více integrovaní a jsou ochotni měnit své naučené způsoby z pragmatických důvodů a na inovátory¹², kteří se chtějí rozvíjet (nové ideje, praxe a praktiky), chtějí se učit a získávat výhody z nového prostředí. Sociální kontakty a místa setkávání nositelů hrají důležitou roli v procesu akvizice (Grabowska et al. 2017). Jedinci s vyšším sociálním statutem mají tendenci mít větší šanci na přenos sociálních remitencí¹³ (Levitt 1998). Jiný způsob rozdělení pojala Grabowska (2018, s. 85), která identifikuje „aktéry změny“ na základě: 1) migrantových specifických osobnostních rysů; 2) příležitosti ke kontaktu a neformálnímu učení se v zahraničí; 3) organizační a institucionální nastavení pro šíření v domovském městě; 4) společensky užitečná každodenní role v komunitě; 5) peníze z migrace a povědomí o jejich sociálním kapitálu.

¹⁰ Volný překlad z původního znění „recipient observers“ (Levitt 2001, s. 57).

¹¹ Volný překlad z původního znění „instrumental adopters“ (Levitt 2001, s. 57).

¹² Volný překlad z původního znění „purposeful innovators“ (Levitt 2001, s. 57).

¹³ Podle výzkumu Levitt (1998) se jedná o muže, jednotlivce s penězi, starší členy nebo lídry komunity.

1.3.5. ÚROVNĚ REMITOVÁNÍ

Podle Boccagni a Decimo (2013) vyžaduje studium migrace a sociálních remitencí analytické rozlišení mezi individuální (neboli soukromou) a kolektivní úrovní. U sociálních remitencí je tak nezbytné si definovat jednotky analýzy (Boccagni a Decimo 2013) a různé úrovně: úroveň společnosti, domácnosti a jedinců; nebo národní, regionální či lokální úroveň (White et al. 2018). Autoři Boccagni a Decimo (2013) doporučují jasný metodický postoj k analytické jednotce, která je základem výzkumu. Stejně jako u finančních remitencí tak můžeme dělit sociální remittance na individuální (pro jednotlivce a domácnosti) a kolektivní (ve prospěch komunity, skupiny nebo celé společnosti) (Boccagni a Decimo, 2013). Pod individuálními sociálními remittencemi si lze představit přenos chování a myšlení v rámci interakce mezi členy rodiny, přáteli a sousedy. Kolektivní sociální remittance jsou vytvářeny migranty za účelem organizace aktivit ve prospěch místní komunity (Levitt a Lamba-Nieves 2010). I Isaakyan a Triandafyllidou (2017a) rozdělují sociální remittance podle toho, jakým způsobem jsou generovány – pro osobní nebo komunální zájmy. Členové rodiny a příbuzní vytvářejí tzv. „individualizované prostředí“, kde jsou sociální remittance utvářeny (Drbohlav, Dzúrová 2018). S ohledem na to autoři zjišťují, že sociální remittance mají omezený dosah dopadu. Vliv lze zpozorovat hlavně na mikroúrovni – v prostředí rodiny. Sociální remittance vázané na návrat mají potenciál přilákat další lidi často žijící ve stejné čtvrti nebo městě (Drbohlav a Dzúrová 2020). Levitt a Lamba-Nieves (2011) popisují potenciál sociálních remitencí pro rozšíření dál od nemigrujícího rodinného příslušníka k dalším nemigrujícím obyvatelům země původu pomocí procesů tzv. „scale up“ a „scale out“¹⁴. Podle autorek sociální remittance ovlivňující lokální úroveň mohou mít vliv na regionální a národní úroveň. White (2016) ale upozorňuje, že je odvážné předpokládat, že by vlivy na lokální úrovni, které jsou příliš rozmanité, mohly být akumulované natolik, aby měly vliv na národní úrovni. Podle studie indické migrace (Kapur 2010, s. 145, cit. v White 2016, s. 3) nelze prokázat lokální a regionální vliv na národní úrovni, protože zde neexistuje důkaz „systematických efektů“.

V mé diplomové práci je podstatná mikroúroveň, tedy individuální a lokální perspektiva, ve které záleží na jednotlivcích a domácnosti – hlavním objektem výzkumu jsou vietnamští migranti v Česku a jejich rodinní příslušníci (z transnacionální rodiny) ve Vietnamu.

¹⁴ Termínu „scale up“ lze rozumět jako expanze účinků sociálních remitencí z místní na regionální či národní úroveň (změna názorů místní správy se rozšíří i do jiných regionů) „Scale out“ je chápán jako proces rozšiřování nových domén činností danou sociální remittencí (využití dřívějšího přenosu jako zdroj pro aktivitu v jiných oblastech praxe) (Levitt a Lamba-Nieves 2011).

1.3.6. FINANČNÍ A SOCIÁLNÍ REMITENCE

Zásadní roli hrají také peníze zasílané migranty zpět do domovské země, tzv. finanční remitence (Carling 2014). Finanční remitence jsou obsáhlé téma, které je silně spjaté se sociálními remitencemi, avšak samotným výzkumem finančních remitencí se zabývám spíše okrajově. V této části prezentuji základní rámec vztahů sociálních a finančních remitencí. Sociální vztahy ovlivňují finanční remitence (Portes et al. 2002) a peníze ovlivňují sociální vazby (Boccagni a Decimo 2013). Finanční kapitál získaný během migrace umožňuje migrantům osvojit si jiný životní styl, nové praktiky v domácnosti, na pracovišti, nebo mohou být i příčinou změny v názorových postojích (Grabowska et al. 2017). Podle Grabowské et al. (2017) považují migranti peníze za primární efekt migrace a za jeden z důležitých zdrojů generující kulturní změny. Z toho důvodu je důležité zmínit roli finančních remitencí i v procesu sociálních remitencí. Ve srovnání s finančními remitencemi jsou sociální remitence mnohem náročnější na pochopení, jsou těžko uchopitelné a abstraktní, tudíž také jejich operacionalizace je nesnadnou úlohou (White et al. 2018).

Interakce mezi odesílatelem a příjemcem peněz zahrnuje mnohem více než finanční transakci – mají výraznou sociální hodnotu (Carling 2014). Projevuje se to zejména v domácnostech, kde remitence migrantů ovlivňují tradiční vztahy a normy. I zasílání nehmotného zboží má značný vliv na sociální a kulturní diskurz, významy a praktiky (Boccagni a Decimo 2013). Podle Cligget (2005) samotný dar není tak významný, ale celkový proces obdarování je zásadní. Grabowska et al. (2017) upozorňuje, že souvislosti s finančními remitencemi neznamenají, že nositeli sociálních remitencí mohou být pouze ekonomičtí migranti. Avšak všechny druhy migrace a mobility (včetně krátkodobých) mohou vytvářet sociální odkaz. Carling (2014) dodává, že peníze vytváří, reprezentují a posilují sociální vazby, tedy v širším slova smyslu jsou sociálními transakcemi. Na základě již zmíněných remitenčních scénářů definované Carlingem (2014) (v podkapitole 1.3.1) identifikovaly autorky Isaakyan a Triandafyllidou (2017a, s. 4) několik scénářů, kdy jsou sociální remitence šířeny společně s finančními transakcemi:

- 1) investiční scénáře;
- 2) charitativní a obdarovací scénáře;
- 3) scénáře globálních akademických prací;
- 4) scénáře politického aktivismu;
- 5) scénáře spjaté s cestovním ruchem.

Ekonomické činnosti těchto scénářů nabírají podobu sociálních remitencí (Isaakyan a Triandafyllidou 2017a). Na základě studie, která je zaměřená na toky finančních remitencí, Carling (2005) vysvětluje, že přenosy finančních remitencí probíhají v komplikovaném sociálním kontextu. Rozebírá některé sociální aspekty, které ovlivňují dynamiku remitencí. Finanční remitence jsou ovlivněny různými motivacemi k remitování (např. altruistickými motivacemi, pojišťovacími motivacemi nebo vlastními zájmy), genderem, společenským statutem migranta nebo vývojem emigrantských komunit (remitence jednotlivých migrantů mají v průběhu času tendenci klesat) (Carling, 2005). Přenos finančních remitencí a dopad na místní rozvoj závisí tedy na relačním prostředí, do kterého jsou vloženy, a na sociální hodnotě, která je tomu připisována (Boccagni a Decimo 2013). Carling (2005) uvádí, že v mnoha společnostech je zasílání finančních remitencí zakořeněno v očekáváních od migrace. Remitence jsou tedy vnímány jako určité závazky vůči rodině, která zůstala v zemi původu (Carling 2005).

1.3.7. KONTEXT, ČAS A SOCIÁLNÍ REMITENCE

Klíčovou roli v otázkách remitencí hraje také kontext, ve kterém dochází k remitenci (White, Grabowska 2019). Dopady sociálních remitencí tak závisí na míře odlišnosti mezi zemí původu a zemí cílovou (Levitt 1998). „Pokud jsou hodnotové struktury a kognitivní modely, které migrant přenese podobné převládajícím normám, potom mají sociální remitence větší pravděpodobnost rychlejší asimilace. Jestliže se nové vzorce sociálních vztahů přibližují těm již v daném místě, poté mají sociální remitence větší pravděpodobnost adaptace.“ (Levitt 1998, s. 940). U sociálních remitencí, které jsou úplně odlišné nebo nové, je větší možnost setkání s překážkami přijmutí (Levitt 1998) až rezistencí (Grabowska et al. 2017). Přenos sociálních remitencí je tak evidentnější a lépe pozorovatelný v případech nerovných ekonomických i vývojových systémů. V podobnějších systémech jsou rozdíly více „nuanční a latentní“ (Grabowska et al. 2017).

Fyzická nepřítomnost a sociální přítomnost jsou charakteristické rysy transnacionalismu migranta, tedy i v případě sociálních remitencí (Boccagni a Decimo 2013). Vzhledem k tomu, že se sociální remitence týkají země vysílající i přijímací, je podle Isaakyan a Triandafyllidou (2017a) dobré provést výzkum v obou zemích. V migračních procesech kulturní a sociální difúze nemusí být zprostředkována fyzickou přítomností migranta. Transnacionální perspektiva klade důraz na každodenní mezilidskou komunikaci pomocí různorodých

technologických vymožeností (Boccagni a Decimo 2013). Zkušenosti migrantů jsou tedy formovány geografickým i sociálním prostředím (White a Grabowska 2019). Koncept „translocal positionality“ (Anthias 2012) se zaměřuje na sociální remitence s ohledem na mocenské vztahy a kontext lokalit. Současně tvrdí, že migranti zakotvení ve dvou sociálních prostředích se musí vypořádat s protichůdnými očekáváními a formami sociální kontroly (Anthias 2012). Efektivita přenosu sociálních remitencí je tedy závislá jak na mocenských vztazích, tak i na velikosti zemí. Pokud jsou remitence přenášeny z cílové země, která je velká a mocná, do země původu, která je menší a slabší, budou mít větší dopad (Levitt 1998).

Podle Levitt a Lamba-Nieves (2013) je důležité zakomponovat do vlivu vzdálenosti i hledisko času. Jako každý jiný transnacionální přenos se také sociální remitence liší svým obsahem a významem na základě časové délky odloučení migranta od domovské země (Levitt a Lamba-Nieves 2013). S postupem času se rozvíjí myšlenkový rámec migranta v zemi cílové a může se tak rozcházet s běžnými hodnotami, zájmy a potřebami rodinného příslušníka v zemi původu. Vystavením migranta novým životním standardům a stylům (akulturace) se vytváří rozšiřující se disonance mezi životními vyhlídkami migranta a rodinných příslušníků v zemi původu (Boccagni a Decimo 2013). Migrační jevy a procesy tedy nelze pochopit pouze porovnáním země původu a země cílové. Důležitý je kontext daných zemí. Z toho důvodu se v práci zabývám vietnamsko-českým prostředím a jejich souvislostmi (viz kapitola 2). Rovněž i vliv kontextu a času je zohledněn ve výzkumném šetření mé diplomové práce.

1.3.8. SPOLEČENSKÁ ZMĚNA A SOCIÁLNÍ REMITENCE

Výsledky rozvoje a změny (ideologické posuny, změna chování, institucionální změna apod.) jsou podle Levitt a Lamba-Nieves (2013) považovány více za proces než za výsledek. Rozvojové výsledky nelze změřit nastavenými indikátory nebo úspěšným překonáním určité stanovené sekvenční fáze v jednom okamžiku. Viditelnější jsou spíše malé sociální transformace na různých úrovních, pozitivních i negativních dopadů (Levitt a Lamba-Nieves 2013). Podle autorky White (2016) mají diskuze o dopadu migrace na vysílající a přijímací zemi tendenci se zaměřovat pouze na jednu či druhou zemi. „Populace přijímací země je obecně studována mnohem častěji – tzv. the receiving country bias“¹⁵ (White 2016, s. 10). White (2016) uznává, že v dnešním globalizovaném světě nemůže být migrace jedinou determinantou sociálních změn. Pro studium sociálních remitencí White (2016) doporučuje

¹⁵ „Většina výzkumů v oblasti migrace vycházela ze situace v cílových zemích Severu, přičemž opomínala perspektivy zemí původu, zemí tranzitu a migrantů“ (Castles 2010 s. 1571).

ještě před samotnou analýzou se ptát na to, jak se mění životy rodinných příslušníků migranta v zemi původu a jak k těmto změnám přispívají sociální remitence.

Na základě rozsáhlé studie polské migrace uvádí White et al. (2018) relevantní aspekty vztahu mezi migrací a sociálními změnami, kterými jsou: 1) sociální a geografické aspekty změny (rozdíl v názorech a chování lidí na základě vysokoškolského vzdělání, žijících v malých městech nebo vesnicích); 2) faktory změny; 3) rozvaha, zdali migrace (sociální remitence i nepřímá migrace) přispívá či škodí již probíhajícím tendencím společenských změn. Na konkrétním případu v Polsku uvádí sociální trendy s ohledem na to, zdali migrace přispívá ke společenským změnám. Je potřeba brát na vědomí i povahu migrace a odlišný dopad migrace na různé společenské skupiny polské migrace. Změnou životního prostředí, stylu a živobytí lze očekávat změnu v sociální diverzifikaci, hierarchii, postojích a spotřebních vzorcích a touze po větší individuální autonomii a respektu. Autoři dodávají, že opravdová velká sociální změna přichází s generačními změnami (White et al. 2018).

2. KONTEXT VIETNAMSKO-ČESKÉ MIGRACE

2.1. VIETNAMSKÁ MIGRACE VE SVĚTĚ

Vietnam je země ležící v jihovýchodní Asii, hraničí s Thajským zálivem, Tonkinským zálivem, Jihočínským mořem, Čínou, Laosem a Kambodžou. V posledních letech si Vietnam zažívá rychlé demografické i sociální změny, populace narostla od roku 1986 z 60 milionů na 96,5 milionů v roce 2019 a očekává se další rozšíření na 120 milionů v roce 2050 (The World Bank 2021a).

Podobu vietnamské migrace formovaly dlouholeté války a konflikty, ke kterým došlo ve druhé polovině 20. století. Vietnam byl tak dlouho dobu čistě emigrační zemí (Miller 2015). Přeshraniční migrace z Vietnamu v období, kdy byl součástí Francouzi ovládané Indočíny, se omezovala pouze na několik pracovníků koloniální administrativy nebo na jednotlivce z bohatých rodin, kteří cestovali za studiem do Francie a Quebecu (Dorais 1998). Kořeny vietnamské migrace však leží zejména v období první a druhé války v Indočíně vedoucím k rozdělení a k opětovnému sjednocení Vietnamu. Po porážce francouzských sil a jejich snah o obnovenou koloniální správu nad Vietnamem došlo v roce 1954 k Ženevské konferenci, při které bylo rozhodnuto o vymezení demarkační linie podél 17. rovnoběžky a došlo k faktickému rozdělení země (Hlavatá a kol. 2018). Vznikl Severní Vietnam ovládaný Viet Minhem a Jižní Vietnam s prozápadní orientací a spojenci v čele s USA. Rozdělení následovala velká migrační vlna směrem ze severu na jih u stovek tisíc křesťanů, zaměstnanců koloniální správy a antikomunistů. Opačným směrem migrovalo značně nižší číslo příznivců komunismu (Syrůček 2007 cit. v Kušniráková 2013). Dobyť Saigonu v roce 1975 a znovusjednocení Vietnamu odstartovalo masivní emigraci z bývalého Jižního Vietnamu. Tato migrace se odehrávala ve třech vlnách. První vlna byla narychlo evakuována americkým letectvem a šlo především o velmi dobře situované rodiny a členy jihovietnamské administrativy, vysoce postavené představitele armády a katolické duchovní (Mignot 1995). Druhá vlna, emigrující od konce sedmdesátých let a celá osmdesátá léta, byla nejpočetnější. Šlo zejména o uprchlíky z řad politicky perzekuovaných jihovietnamců, o obyvatele, kteří byli nuceně přesídlováni do válkou zpustlých oblastí, a o vyháněné čínské menšiny (Kušniráková 2013). Utíkali na rybářských lodích do okolních zemí, a proto jde o tzv. “boat people”. Často tato migrace probíhala za drastických podmínek a odhaduje se, že o život přišla až polovina prchajících lidí (Mignot 1995). Ze zemí prvního azylu byli postupně umísťováni, zajisté za velké pozornosti a tlaku médií a mezinárodních společenství, především do USA, Francie, Austrálie, Německa,

Kanady (Kušniráková 2013). Třetí vlnou po sjednocení Vietnamu v roce 1975 byli Vietnamci mířící do zemí RVHP. Šlo o dočasnou pracovní migraci do SSSR, Československa, Polska, NDR a Bulharska. Pracovníci přijížděli do továren na základě mezivládních dohod a žili v hostitelských zemích za striktně stanovených podmínek a pouze na omezenou dobu (Kušniráková 2013).

Po čtyřech dekádách neustálého válečného konfliktu, znárodňování, redistribuce a neudržitelného přidělového systému byl v roce 1986 vládnoucí komunistickou stranou přijat reformní plán „Đổi Mới“ (obnova). Byly zavedeny prvky tržní ekonomiky a soukromého podnikání do komunistického Vietnamu (Miller 2015). Đổi Mới vedlo k prudkému hospodářskému rozvoji Vietnamu a země se postupně začala zařazovat do mezinárodních struktur (v r. 1995 vstup do ASEAN, v r. 2007 vstup do WTO). Velký ekonomický rozmach přeměnil tehdejší jeden z nejchudších států světa na zemi s nižšími středními příjmy (The World Bank 2021a). Vietnam stále vnímá pracovní sílu jako exportní potenciál a je oficiální vládní politikou. Nábor pracovníků probíhá přes vietnamské nebo zahraniční společnosti a zejména přes pracovní agentury. Ročně do celého světa oficiální cestou vycestuje několik desítek tisíc pracovníků (Kušniráková 2013). Hlavním faktorem pohybu populace jsou ekonomické důvody, které jsou odrazem velkých regionálních rozdílů v příjmech a v pracovních příležitostech (Nguyen et al. 2003).

2.2. VIETNAMSKÁ MIGRACE DO ČESKA

Vlivem tehdejšího bipolárního rozdělení světa začali severní Vietnamci během 50. let migrovat do Československa. Šlo o nízké množství studentů a učňů, kteří přijížděli na základě dohod mezi vládami obou zemí (Brouček 2005). Na sklonku 60. let a poté zejména v 70. a 80. letech začali vietnamští učni, studenti a především pracovníci v továrnách přijíždět do Československa po tisících. Mezi lety 1980 a 1983 přicestovalo až třicet tisíc osob (Brouček 2005). Příjezd, počty učňů a stážistů v průmyslových podnicích a délka pobytu byly sjednány vládami na základě vzájemných smluv. Běžná délka pobytu stážistů byla čtyři roky, učňové zde pobývali sedm let. Zpočátku se organizovaná migrace týkala jen mužů, později i žen (Pechová 2007). Povaha organizované migrace na základě mezivládních dohod se zastavila s příchodem změny režimu v Československu a kolapsem komunistického režimu ve východní Evropě. S liberalizací imigrační politiky se migrace změnila v klasický model stěhováním se za lepšími poměry, doplněná o migraci za účelem slučování rozdělených rodin. Často se v 90.

letech vraceli právě ti, kteří již dříve trávili časově omezené pracovní stáže nebo studia v Československu (Pechová 2007). Od rozdělení Československa v České republice trvale roste počet vietnamských přistěhovalců, výjimkou jsou výkyvy a poklesy při ekonomické recesi na konci 90. let a po globální finanční ekonomické krizi v letech 2009 a 2010 (Kušniráková 2013). Po zklidnění následků globální finanční ekonomické krize se v Česku růst celkového počtu osob s vietnamským občanstvím ustálil a meziročně mírně narůstá. K roku 2019 činil celkový počet cca 62 tisíc osob (ČSÚ 2021). Z v současnosti dostupných statistických údajů zatím nelze vyčíst vliv pandemie covid-19 na počet nově příchozích migrantů z Vietnamu ani na jejich celkový počet.

2.3. VIETNAMSKÁ KOMUNITA V ČESKU

Skutečné celkové číslo počtu obyvatel vietnamského původu v Česku však není známo, protože oficiální statistiky nedokážou pojmut občany vietnamského původu, kteří nemají vietnamské státní občanství. Proto by mohla být reálná čísla až o pětinu vyšší (Kušniráková 2013). V Česku se jedná po Ukrajincích a Slovácích o třetí nejpočetnější komunitu cizinců (ČSÚ 2021). Celkový počet Vietnamců žijících v zahraničí k roku 2019 je 2 683 954 osob (UN DESA 2019). Česko celosvětově patří do první patnáctky zemí, kde žije nejvíc Vietnamců. V rámci Evropy je za Francií, Německem a Ruskem nejčastější destinací Vietnamských státních občanů (UN DESA 2019). Finanční remittance se podle The World Bank (2021b) podílí na Vietnamské ekonomice z 5 %.

Podle dělení Pechové a Martínkové (2010, s. 17–18) se v Česku Vietnamská komunita hierarchicky člení do tří skupin na: a) starousedlíky, b) samostatné obchodníky a c) nejnižší vrstvu. Na pomyslném společenském vrcholu stojí starousedlíci. V Česku žijí již řadu let a jsou komunitou považováni za nejzkušenější. Poskytují a tvoří ochrannou síť a ekonomické příležitosti, na kterých je část komunity závislá. Samostatní obchodníci jsou střední třídou Vietnamců žijících v Česku. Typicky jde o malé živnostníky a maloobchodníky. Ve svých obchodech a podnicích poskytují možnosti výdělků a zaměstnání několika dalším členům komunity, nebo dokonce i Čechům. Nejčastěji takto pomáhají členům svých rodin, kteří přijíždějí z Vietnamu. Nejnižší na společenském žebříčku se nachází nově příchozí migranti, kteří v Česku zatím nežijí příliš dlouho. Pracují na nekvalifikovaných pozicích v maloobchodě, na vietnamských tržnicích, v továrnách a v gastronomii (Pechová 2007).

3. METODOLOGIE VÝZKUMU

Záměrem této kapitoly je představení metodiky výzkumu, která byla použita během šetření v závislosti na výzkumné otázce a na teoreticko-konceptuálním rámci. V následujících podkapitolách popisují zvolený výzkumný design, etiku výzkumu, reflexi výzkumníka ve výzkumu, metodu sběru dat, průběh a realizaci rozhovorů, způsob a formu oslovení informantů a charakteristiku výzkumného vzorku. Dále definují metodu analýzy dat, způsob zajištění validity a reliability v kvalitativním výzkumu a limity vybraného řešení.

3.1. VÝZKUMNÝ DESIGN

Návrh výzkumu poskytuje „rámec pro sběr a analýzu dat“ (Bryman 2004, s. 27). Pro zodpovězení výzkumných otázek práce vychází z kvalitativního výzkumu, který je vhodný k objasnění a prozkoumání přenosu sociálních remitencí u transnacionálních vietnamských migrantů. „Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a výzkum provádí v přirozených podmínkách“ (Creswell 1998, s. 12). Kvalitativní výzkum lze tedy chápat jako techniku – sběr dat nebo analýzy, ale současně také jako širší zastřešující rámec pro provádění výzkumu. Pomocí kvalitativní metody výzkumu lze zachytit složitosti, chaotičnost a rozpory, které charakterizují reálný svět (Braun a Clarke 2013). Cílem je tedy odhalení pravidelností, kvalit a vztahů dat. Kvalitativní přístup umožňuje výzkumníkovi určitou flexibilitu ve způsobu, jak jsou data analyzována (Bryman 2004). Z toho důvodu se jedná o vhodné výzkumné řešení pro zodpovězení výzkumných otázek.

3.2. ETIKA VÝZKUMU

Etické problémy mohou vznikat v různých fázích výzkumu. Je důležité držet se etických principů, které přímo souvisejí s integritou výzkumu. Podle Dienera a Crandalla (1978) je důležité zůstat obezřetný v následujících oblastech:

- 1) zda došlo k poškození účastníků;
- 2) zda chybí informovaný souhlas;
- 3) zda se jedná o napadení soukromí;
- 4) zda se jedná o podvod.

Aby se předešlo jakýmkoliv nedorozuměním či narušením etických principů, byl každému informantovi důkladně vysvětlen záměr i cíl práce. Účast ve výzkumu je založena na dobrovolnosti. Před samotným rozhovorem byli všichni účastníci výzkumu předem ujistěni o tom, že je celý rozhovor anonymizován, přesto mají právo neodpovědět na jakoukoliv z položených otázek, nebo popřípadě mohou kdykoliv ukončit probíhající rozhovor. Uvedená jména v práci jsou fiktivní. Pro udržení anonymity nepřikládám k diplomové práci přepisy rozhovorů. Je tomu tak proto, že rozhovory mohou obsahovat příliš osobní informace jednotlivých informantů a v celém kontextu by mohly prozradit identitu migranta. Informanti byli také obeznámeni s nezbytností nahrávání rozhovoru na záznamové zařízení za účelem lepší možnosti analýzy dat s tím, že nahrávka je přístupná pouze výzkumníkovi a nebude nikomu nebo nikde zveřejňována. Informovaný souhlas, zda data mohou být použita ve výzkumu, byl zjišťován na začátku i na konci rozhovoru, aby měli informanti možnost si rozmyslet, jestli skutečně chtějí nechat svoje výpovědi pro užití ve výzkumu. Souhlas s dobrovolnou účastí ve výzkumu jednotlivých informantů je nahrán na záznamové zařízení.

3.3. REFLEXE POZICE VÝZKUMNÍKA VE VÝZKUMU

„V rámci kvalitativního výzkumu je hlavním prostředkem pro získávání dat sám výzkumník“ (Hendl 2016, s. 160). Psaní kvalitativního textu je odrazem výzkumníkovy vlastní interpretace založené na kulturní, sociální, genderové, třídní a osobní pozici, kterou tím vnáší do výzkumu (Creswell 2013). Kvalitativní řešení výzkumu nelze oddělit od samotného autora. Proto je podle Forda a Richardsona (1994) nejlepší tyto nedostatky přijmout a uznat, že veškeré texty obsahují podtext, který je situován do určitého času a místa. Je tedy patřičné, aby autor charakterizoval svůj vztah k dané oblasti výzkumu (Hendl 2016). Creswell (2013) navrhuje dvě fáze reflexivity ve výzkumu. Nejprve je potřeba, aby výzkumník hovořil o svých vlastních zkušenostech se zkoumaným jevem. Dalším krokem je uvědomění si toho, jak tyto zkušenosti mohou potenciálně ovlivnit zjištění, interpretaci a závěry studie.

Zaměření se na přenos sociálních remitencí z Česka do Vietnamu pramení z mého bilingvního pozadí, tj. z česko-vietnamské identity. Být součástí obou komunit je výhodou, kterou mohu využít ve svém výzkumu, neboť znalost obou kultur a jazyků mi dovoluje si získat důvěru informantů. Informanti si mohou vybrat, jestli chtějí provést rozhovor v češtině nebo ve vietnamštině. Tato možnost je pro některé zásadní, neboť většina z tázaných informantů neovládají češtinu natolik, aby mohla odpovídat na otázky v rozhovoru vedeném v češtině.

Realizace rozhovorů ve vietnamštině dalo informantům prostor a příležitost se více rozpovídat o zkoumaném tématu v jejich mateřském jazyce. Navíc znalost jazyka i kultury mi umožnilo v pozdějším vlastním překladu do češtiny rozeznat jemné jazykové nuance, které v konečné fázi napomáhají vytvořit srozumitelný text. Další výhodou je, že k výzkumu nebyl potřeba překladatel nebo překladatelka. Vzhledem k tomu, že pro některé informanty se může jednat o citlivá témata, může můj vlastní migrační původ, resp. původ mé rodiny, informanta „rozpovídat“. Moje osobní zkušenost a znalost obou zemí a jazyka hrála rozhodující roli při návrhu výzkumu i při analýze výpovědí informantů. Ovšem s tím se také pojí určitá úskalí. Problematická může být tendence vynořování subjektivního vnímání výzkumníka. Myslím si, že díky transparentnosti během celého výzkumného procesu – tedy díky důkladnému rozhovoru a popisu jednotlivých kroků – se mi podařilo tento aspekt minimalizovat.

3.4. METODA SBĚRU DAT

S ohledem na kvalitativní studii, která vysvětluje a rozšiřuje porozumění vybraného jevu, a na záměr a cíl této práce, je hloubkový polostrukturovaný rozhovor optimální metodou sběru dat. Jedná se o částečně řízenou formu rozhovoru, kdy tazatel disponuje předem připraveným schématem témat a otázek. Polostrukturovaný rozhovor je tedy definován strukturovaným jádrem, avšak stále umožňuje výzkumníkovi určitou flexibilitu – může pokládat doplňující a upřesňující otázky (Reichel 2009). Výhodou tohoto způsobu sběru dat je prostor pro reakci a rozvíjení nově objeveného tématu během rozhovoru. Informant má možnost otevřeně a relativně neomezeně mluvit o daném tématu, ale zároveň může tazatel kdykoliv vstoupit do rozhovoru a zamezit odchýlení se od tématu.

K vytvoření vhodného návodu a otázek k rozhovoru využívám teoretickou rešerši. Vycházím převážně z Grabowska et al. (2017), která navrhuje proces rozložit do jednotlivých fází (viz 1.3.3). Okruhy otázek jsou strukturované tak, aby rozhovor plynul přirozeně a měl logickou posloupnost. U polostrukturovaných rozhovorů je běžné měnit pořadí otázek podle informantových reakcí. Pro upřesnění a zdokonalení rámcových otázek, výzkumných nástrojů a postupů byl před zahájením výzkumného šetření proveden pilotní rozhovor. Na základě této zkušenosti byly poupraveny návody pro rozhovor. Avšak i po pilotáži zůstala jádrová struktura otázek neměnná, jedinými úpravami jsou formulace některých dotazů z důvodu lepší srozumitelnosti. Proto jsou data získaná z pilotního rozhovoru zařazena do výzkumného řešení. V šetření se zaměřuji na dvojici informantů z jedné transnacionální rodiny. Z toho důvodu bylo nutné vytvořit dvě sady různých otázek – pro Vietnamce žijící v Česku a pro jejich rodinné

příslušníky ve Vietnamu. Oba návody rozhovoru byly psány v češtině i vietnamštině. V příloze (PŘÍLOHY) jsou zpracována schémata s otázkami pro informanty žijící v Česku a pro jejich rodinné příslušníky ve Vietnamu.

Zúčastnění informanti měli možnost výběru, zda chtějí absolvovat rozhovor v češtině nebo ve vietnamštině. Většina rozhovorů byla realizována ve vietnamštině, pouze 3 informanti byli schopni provést rozhovor v češtině. Zbývající rozhovory jsou přeloženy z vietnamštiny do češtiny vlastním překladem. Všechny rozhovory s vietnamskými informanty žijícími v Česku proběhly osobně a rozhovory s rodinnými příslušníky ve Vietnamu byly uskutečněny online voláním nebo telefonním hovorem. Ve všech případech s rodinnými příslušníky ve Vietnamu byly rozhovory provedeny prostřednictvím mobilního telefonu, ze kterého se volalo buď přímo, nebo přes Facebook Messenger, Zallo, Viber nebo WhatsApp – záleželo na možnostech informanta. Délka rozhovorů s Vietnamci v Česku probíhala v rozmezí 25–45 minut. S rodinnými příslušníky žijícími ve Vietnamu byla možnost rozhovoru mnohem kratší. Zde se pohybuje délka rozhovoru v rozmezí zhruba mezi 15–25 minutami. Samostatně se tak u některých informantů nejedná o optimální délku rozhovoru (především u rodinných příslušníků ve Vietnamu), ale v uvážení jako celku jedné transnacionální rodiny, tzn. i společně s informanty v Česku, je toto časové rozhraní přijatelnější. Hlavními příčinami pro kratší délku rozhovoru s rodinnými příslušníky žijícími ve Vietnamu je nedostupnost informantů (často vytížení dlouhou pracovní dobou), odlišné časové pásmo (rozdíl pěti hodin), špatné možnosti spojení (internet) nebo uzavřenost vůči otázkám osobního charakteru (nedůvěřivost). S tím je tedy spojen určitá strohost a stručnost v odpovídání. Rozhovory většinou probíhaly nejprve s informanty žijícími v Česku. V některých případech jsem posléze za jejich přítomnosti a pomoci kontaktovala jejich rodinné příslušníky žijící ve Vietnamu. Místo uskutečnění osobních rozhovorů s Vietnamci v Česku bylo ponecháno výběru jednotlivých informantů.¹⁶

3.3. METODA VÝBĚRU VÝZKUMNÉHO VZORKU

Pro určení výzkumného vzorku byla zvolena metoda účelového výběru, která je založena „pouze na úsudku výzkumníka o tom, co by mělo být pozorováno a o tom, co je možné pozorovat“ (Disman 2002, s. 112). Pomocí této metody lze zajistit, aby zkoumaný vzorek disponoval určitými atributy a vlastnostmi relevantními pro výzkum, neboť podle Levitt (1998, s. 926) jsou sociální remitence „lokální úrovně“. Účelový výběr je v některých případech

¹⁶ Záměrem bylo nastavit pro informanta uvolněnou a přirozenou atmosféru.

jediným náležitým řešením (často se jedná to etnické skupiny) (Disman 2002). Každopádně užitím tohoto výběru není možné generalizovat výsledky na širší populaci.

Vzhledem k specifickému záměru práce byli informanti vybíráni na základě konkrétních charakteristik pomocí předem stanovených kritérií. Z toho důvodu je užití metody účelového výběru adekvátním řešením. Klíčová kritéria, která jsou uznaná za podstatná pro výběr zkoumaného vzorku, jsou následující:

- 1) vietnamská státní příslušnost s místem narození ve Vietnamu;
- 2) délka pobytu v Česku alespoň jeden rok¹⁷;
- 3) věk nad 18 let;
- 4) pobyt v Česku v době provedení rozhovoru;
- 5) mít rodinu ve Vietnamu a být ochotní zajistit spolupráci ve výzkumu rodinných příslušníků žijících ve Vietnamu;
- 6) udržování pravidelného kontaktu s rodinou ve Vietnamu.

K identifikaci jednotlivých informantů byla využita metoda sněhové koule („snowball sampling“). Metoda poskytuje výzkumný vzorek prostřednictvím doporučení počátečních jedinců, kteří výzkumníka vedou k jiným členům cílové skupiny relevantním pro výzkum (Biernacky a Waldorf 1981). Za pomoci techniky sněhové koule se relevantní jedinci pro výzkum postupně „nabalují“ jako sněhová koule (Disman 2002). Metodu sněhové koule, která je široce užívána v kvalitativních výzkumech, je vhodná především pro studie zaměřené na citlivé otázky nebo výzkum relativně citlivých/soukromých záležitostí vyžadující informaci od jedinců specifických charakterů (Biernacky a Waldorf 1981). Na základě osobních známostí byl určen počáteční informant, který mi poskytl kontakt na dalšího informanta, a to podle předem stanovených kritérií. Výchozím informantem je Minh, který je součástí Svazu Vietnamců v Brně, jehož síť kontaktů byla velmi nápomocná. Každý následující informant byl tedy požádán o to stejné, aby pokud možno jmenoval jedince, který by splňoval určité charakteristiky patřící pro výzkum. Vzhledem k tomu, že se v Česku vyskytuje soudržná vietnamská komunita, získat kontakty pomocí metody sněhové koule se ukázalo být optimálním výběrem.

¹⁷ Dlouhodobým mezinárodním migrantem je „osoba, která se přestěhuje do jiné země než do země svého obvyklého pobytu po dobu nejméně jednoho roku (12 měsíců) ...“ (United Nations Statistics Division 2021). Délka pobytu alespoň jednoho roku je tedy určena na základě definice dlouhodobého mezinárodního migranta podle Organizace spojených národů (OSN). Dlouhodobý pobyt umožňuje migrantovi dostatečnou dobu pro integraci v přijímací společnosti.

3.3.3. CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU

Výzkumný vzorek tvoří devět transnacionálních rodin, tudíž celkem osmnáct informantů¹⁸. Rozhovoru se zúčastnilo osm mužů a deset žen (tři muži a šest žen v Česku; pět mužů a čtyři ženy ve Vietnamu). Z genderového hlediska to lze považovat za celkem rovnoměrné rozložení. Věkové rozmezí informantů se pohybuje mezi 25 až 85 let, starší informanti jsou většinou rodinní příslušníci, kteří zůstali ve Vietnamu, neboť se jedná o rodiče migrantů v Česku. Všichni informanti jsou migranti první generace, tzn. jedinci, kteří se narodili ve Vietnamu a do Česka nebo tehdejšího Československa přijeli jako dospělí nebo adolescenti (Kušniráková 2013). Geografické rozmístění rodinných příslušníků ve Vietnamu je různorodé, někteří žijí ve větších městech (Hanoj, Hue, Da Nang, Nha Trang) nebo na vesnici (Nghe An, Long Thanh, Khuc Thuy, Duong Xuan Thuong), avšak zúčastnění Vietnamci žijící v Česku byli kvůli možnosti osobního rozhovoru vybíráni dle místa bydliště, tedy v Praze nebo v Brně¹⁹. Délka pobytu informantů v Česku se pohybuje mezi 3 až 35 lety. Informanti, kteří pobývají v Česku již dlouhodobě, původně migrovali jako remitující jednotlivci nebo jako remitující z rozdělených rodin, ale postupem času rodina přijela z Vietnamu nebo si založili rodinu v Česku, tudíž v současnosti v Česku již nepobývají sami, ale stále udržují pravidelné kontakty se svojí rodinou ve Vietnamu. Ostatní informanti migrovali do Česka sami, ale v současnosti stále pobývají v Česku sami a jsou pravidelně v kontaktu se svojí rodinou ve Vietnamu. V následující tabulce (Tabulka 5) jsou shrnuty základní informace o jednotlivých informantech.

¹⁸ Daný počet rozhovorů byl určen podle toho, až „bylo dosaženo teoretické saturace, když už další data nepřispívají k lepšímu porozumění danému konceptu“ (Disman 2002, s. 302).

¹⁹ Kvůli probíhající pandemii covid-19 a souvisejícím restrikcím nebylo vhodné cestovat do více měst v rámci Česka. Vzhledem k tomu, že Praha i Brno jsou dvě největší města v Česku, pravděpodobnost možnosti osobních rozhovorů zde byla nejvyšší.

Tabulka 5 Základní charakteristiky informantů

Informanti žijící v Česku	Anonymizované jméno ²⁰	Pohlaví	Věk	Status ²¹	Počet dětí	Dosažené vzdělání ²²	Povolání	Délka pobytu v Česku (roky)	Místo pobytu v ČR ²³
	1. Minh	muž	61	V	2	VŠ	podnikatel	32	B
	2. Nhung	žena	53	R	2	SŠ	tlumočnice	35	B
	3. Hong	žena	49	V	2	SŠ	kuchařka	27	B
	4. Ngan	žena	29	S	0	SŠ	číšnice	3	P
	5. Hung	muž	25	S	0	ZŠ	kuchař	4	B
	6. Nam	muž	31	S	0	VŠ	prodavač	5	P
	7. Trang	žena	39	S	1	ZŠ	kuchařka	12	P
	8. Lan	žena	57	V	2	VŠ	podnikatelka	30	B
	9. Thuy	žena	52	V	3	VŠ	tlumočnice	35	B

Rodinní příslušníci informantů žijících ve Vietnamu	Anonymizované jméno	Pohlaví	Věk	Dosažené vzdělání	Povolání	Vztah k informantovi v Česku	Místo pobytu ve Vietnamu ²⁴
	1.1. Mai	žena	44	VŠ	administrativní pracovnice	bratr	Hue/M
	2.1. Quynh	žena	55	VŠ	podnikatelka	sestra	Hanoj/M
	3.1. Huy	muž	85	ZŠ	důchodce	otec	Duong Xuan Thuong/V
	4.1. Duy	muž	63	ZŠ	prodavač	otec	Long Thanh/V
	5.1. My Hanh	žena	49	–	zemědělkyně	matka	Nghe An/V
	6.1. Tan	muž	60	SŠ	kuchař	otec	Da Nang/M
	7.1. Dat	muž	18	ZŠ	prodavač	syn	Khuc Thuy/V
	8.1. Van	žena	71	VŠ	důchodce	matka	Hanoj/M
	9.1. Bach	muž	45	–	kadeřník	bratr	Nha Trang/M

Zdroj: Vlastní zpracování dle získaných dat z rozhovorů

²⁰ V celé práci jsou uvedena pouze fiktivní jména, která byla přidělena jednotlivým informantům za účelem uchování jejich anonymity.

²¹ S – svobodný/á, R – rozvedený/á, V – vdaná/ženatý.

²² ZŠ – základní škola, SŠ – střední škola, VŠ – vysoká škola.

²³ P – Praha, B – Brno.

²⁴ M – město, V – venkov.

Pro porozumění souvislostí výsledků analýzy vycházejících z dat výzkumného vzorku představím v následujících odstavcích stručně kontext jednotlivých informantů a vazby mezi rodinnými příslušníky z Vietnamu a migranty žijícími v Česku.

Minh je podnikatel, který žije v Česku již 32 let a v současnosti bydlí v Brně se svojí rodinou. Do Česka se dostal v roce 1989 jako vědecký aspirant na doktorandské studium. Tehdy se musel odloučit od své manželky a dítěte, kteří zůstali ve Vietnamu. Později, až se finančně stabilizoval, tak se za ním přestěhovaly do Česka. Do Vietnamu se vrací každý rok za svou rodinou a udržují spolu pravidelné kontakty. Rozhovor s rodinným příslušníkem byl uskutečněný s jeho sestrou Mai, která žije celý život ve Vietnamu. Mai a Minh jsou spolu často v kontaktu, protože spolu ve Vietnamu podnikají.

Nhung se přestěhovala do Česka za pracovními možnostmi před 35 lety. Tehdy neměla moc na výběr, a když se jí naskytla možnost, tak odjela od rodiny z Vietnamu. Později si vzala Čecha a založila si tu rodinu. V současnosti je ale rozvedená a žije pouze se svými dětmi. Pracuje jako tlumočnice pro vietnamskou komunitu v Brně. Se svojí rodinou ve Vietnamu udržuje pravidelné kontakty a jednou do roka nebo jednou za dva roky je také navštěvuje. K rozhovoru mi zprostředkovala kontakt na svojí sestru Quynh, která stále žije v Hanoji ve Vietnamu.

Hong přijela do Česka před 27 lety pomocí pracovní agentury. Chtěla si vyzkoušet život v novém prostředí s lepšími vyhlídkami pro živobytí. Časem si založila si rodinu a v současnosti žije se svým mužem a dvěma dětmi v Brně. Je kuchařkou ve vlastním bistru. Ve Vietnamu má rodinu, se kterou je ve spojení a jednou za čas je navštíví. Poskytla mi kontakt na svého otce Huy, kterému je již 85 let. Je už v důchodu a jednou svoji dceru v Česku navštívil.

Ngan se rozhodla pro život v Česku před 3 lety. Vycestovala za lepšími životními podmínkami. Má tady vzdálenou sestřenici, takže sem přijela za pomoci osobních kontaktů (migrační síť). V současnosti pracuje jako číšnice v restauraci v Praze. Žije zde sama a čeká dítě. Ve Vietnamu má rodiče a sourozence, se kterými je neustále v kontaktu. Za její pomoci jsem provedla rozhovor s jejím otcem Duy, který žije celý život na venkově ve Vietnamu. Ngan ještě neměla příležitost navštívit svoji rodinu ve Vietnamu od té doby, co vyjela. Nyní jí v tom také brání cestovní restrikce způsobené pandemií covid-19.

Hung přijel do Česka před 4 lety za lepšími životními podmínkami a více pracovními příležitostmi. Nyní bydlí v Brně se spolubydlicími z práce. Pracuje jako kuchař v restauraci. Ve Vietnamu má přítelkyni, rodiče a sourozence. Rozhovor jsem uskutečnila s jeho matkou My Hanh, která je zemědělkyně na venkově ve Vietnamu. Svého syna ještě neviděla od té doby, co odjel, a to kvůli cestovním restrikcím způsobenými pandemií covid-19.

Nam je v Česku už 5 let. Do Česka přijel za lepšími platovými podmínkami, než které jsou ve Vietnamu. Má tu vzdálenou rodinu, tudíž přesun do Česka pro něj byl jednodušší. Nyní pracuje jako prodávač v obchodě svých příbuzných v Praze. S rodinou ve Vietnamu udržuje stálé kontakty a navštěvuje je zhruba jednou za dva roky. K rozhovoru mi poskytl kontakt na svého otce Tan, který pobývá celý život ve Vietnamu.

Trang žije v Česku již 12 let. Nechala tehdy svého šestiletého syna v péči jeho babičky ve Vietnamu. Do Česka přijela kvůli lepším pracovním příležitostem a výdělků. Žije v Praze sama a pracuje jako kuchařka v restauraci. Do Vietnamu se vrátila zatím pouze jednou. Se svým synem a další rodinou udržuje pravidelný kontakt. Se svolením Trang jsem uskutečnila rozhovor s jejím synem Dat, kterému je nyní 18 let a žije celý svůj život se svojí babičkou na venkově ve Vietnamu. Ke své matce má velmi zdrženlivý vztah.

Lan před 30 lety přijela za svým manželem do Česka. Nějakou dobu žili manželé od sebe geograficky rozdělení. Lan si myslela, že jede pouze na pár let do Česka a měla vždy touhu se vrátit do rodné země za svými rodiči, sourozenci a přáteli. V Česku se jim ale narodily děti, které byly více navyklé na českou kulturu a jazyk než na kulturu vietnamskou. V současnosti zde žije se svým manželem, má tu děti a vnoučata v Brně. Svoji absenci ve Vietnamu nahrazuje rodinně téměř každodenním kontaktem. Do Vietnamu se vrací každý rok, pokud je to možné. Rozhovor jsem uskutečnila s její matkou Van, která žije většinu svého života v Hanoji ve Vietnamu. Několik let pobývala v Česku se svojí dcerou.

Thuy vycestovala do Česka za studiem na vysoké škole před 35 lety. Česko jí bylo přiděleno vietnamskou vládou, neměla tedy na výběr, kam pojede. Myslela si, že se vrátí po studiu do Vietnamu za rodinou. Založila si tu ale rodinu a v současnosti žije se svým českým manželem a třemi dětmi v Brně. Pracuje jako soudní tlumočnice. Se svojí rodinou ve Vietnamu udržuje stále kontakty. V rozhovoru jsem měla možnost mluvit s jejím bratrem, se kterým má velmi blízké vztahy vzhledem k tomu, že je brzo opustili rodiče.

3.4. METODY ANALÝZY DAT

Práce je založena na kvalitativní analýze, která pracuje se získanými daty kvalitativním způsobem. Analýza a interpretace vychází z více metod a technik. Teorie je v tomto výzkumu vnímána jako analytický nástroj, jehož primární funkcí je přiblížení zkoumaného jevu (Heřmanský 2020). V teorii pracuji kombinovaně s deduktivní²⁵ i induktivní²⁶ logikou. Deduktivně aplikovaná teorie je obohacena během analýzy o teorii užitou induktivně (Heřmanský 2020). Prostřednictvím teorie jsem formulovala výzkumný problém a otázky a strukturovala návod rozhovorů. Samotná analýza začíná v okamžiku sběru dat (Hendl 2016). Analýza je proces, který produkuje z vytvořených dat závěry a interpretace představuje proces, který tyto závěry vysvětluje (Heřmanský 2020).

Získaná data (nahrávky rozhovorů) byla přepsána metodou doslovné transkripce. Po důkladném seznámení se s výzkumnými daty jsem přepisovala a překládala slovo po slovu. Kódování dat bylo provedeno za pomoci softwaru MAXQDA²⁷, který mi umožnil přehlednou a organizovanou práci s kvalitativními daty. Pomocí softwaru bylo provedeno tzv. otevřené kódování. V textu jsou odhalována témata s ohledem na výzkumné otázky, teoretickou rešerši a pojmy používané informanty. Jedná se o tzv. tematické rozkrytí textu (Hendl 2016, s. 251-252). Následně byla pro analýzu dat využita metoda vytváření trsů, metoda zachycení vzorců („gestaltů“) a metoda kontrastů a srovnávání. Metoda vytváření trsů spočívá v seskupení dat do skupin (trsů), které vznikají na základě určitých podobností a opakujících se znaků, např. tematický překryv, časový překryv, prostorový překryv apod. (Miovský 2006). Metoda zachycení vzorců je založena na vyhledávání obecných principů, vzorců, témat či struktur v datech, které se vyznačují specifickými znaky, opakují se, nebo mají pro informanta určitý význam (Miovský 2006). Prostřednictvím metody kontrastů a srovnávání lze odlišit dvě nebo více identifikované kategorie a poukázat na rozdíly mezi nimi (Miovský 2006).

Zkoumaná výzkumná data „představují redukovanou reprezentaci sociální reality“ (Heřmanský 2020, s. 428). Vzhledem k povaze získaných dat použiji tematickou analýzu, která nahlíží na data zmiňovaným způsobem a umožní výzkumníkovi identifikovat významy dat, které zprostředkovávají. Tematická analýza rozhovorů spočívá v identifikaci vzorců,

²⁵ Za pomoci teorie se tzv. „na vstupu“ formulují výzkumné otázky a problém, konstruuji data, analyzuje i interpretuje (Heřmanský 2020, s. 442).

²⁶ Hledáme relevantní teorii, která by data vysvětlila tzv. na „výstupu“ (Heřmanský 2020, s. 442).

²⁷ Software pro zpracování kvalitativních dat.

konfigurací a témat v získaných datech s ohledem na návrh rozhovorů i významy obsahu (Hendl 2016). Data jsou také interpretována pomocí deduktivní metody, která na základě výsledků z analýzy výzkumných dat ověřuje předem uvedené premisy a koncepty.

3.5. VALIDITA A RELIABILITA VÝZKUMU

Kvalitativní výzkumy jsou často předmětem kritiky za nedostatečnou vědeckou přesnost a nejasnost. Nekoherentní názory týkající se standardů, podle kterých by měl takový výzkum být posuzován, situaci neusnadňují (Bryman 2004). Podle Lincolna a Guba (1985) je nutné specifikovat odlišné podmínky a způsoby pro stanovení a hodnocení kvality kvalitativního výzkumu. Autoři navrhuji dvě alternativní pojetí validity a reliability hodnocení kvalitativní studie: důvěryhodnost a autenticitu („trustworthiness a authenticity“). Důvěryhodnosti v kvalitativním výzkumu se dosahuje pomocí kredibility („credibility“), přenositelnosti („transferability“), spolehlivosti („dependability“) a potvrditelnosti („confirmability“). K potvrzení toho, že jsou výsledky výzkumu přenositelné mezi výzkumníkem a informanty, je zapotřebí zhutněného popisu („thick description“). Spolehlivost je analogií k reliabilitě v kvantitativním výzkumu. Spolehlivost je zajištěna tzv. auditním přístupem, kdy se vedou záznamy o všech fázích procesu výzkumu (formulací výzkumných otázek, výběru informantů pro výzkum, terénních poznámek k práci, přepisů rozhovorů apod.). Potvrditelnost lze chápat jako paralelu k objektivitě, přestože je zjevné, že tato vlastnost v sociálním výzkumu není možná. K vyrovnání se s touto překážkou je potřeba upozadit osobní hodnoty a různé tendence, které by mohly ovlivnit výsledky výzkumu (Lincoln, Guba 1985). V případě mého výzkumu vycházím z alternativního pojetí Lincolna a Guba (1985). Důvěryhodnost a autenticita kvalitativního výzkumu je zajištěna zhutněným popisem kontextu jednotlivců, jejich subjektivních vysvětlení a významů; auditním přístupem ve všech fázích procesu výzkumu; upozaděním osobních hodnot a tendencí; reflexí vlastní pozice ve výzkumu a přiložením citací z rozhovorů s informanty²⁸.

3.6. LIMITY VÝZKUMU

Kvalitativní výzkumy bývají kritizovány za svůj příliš impresionistický a subjektivní charakter (Bryman 2004), čímž je míněn nesystematický pohled výzkumníka na to, co je významné v kvalitativním zjištění. Avšak právě pomocí kvalitativního výzkumu lze nalézt vazby mezi

²⁸ Citace příkládám v původním znění (týká se česky prováděných rozhovorů) pro udržení autentičnosti.

zkoumanými jevy, které by jiným typem studií mohly zůstat přehlédnuty nebo skryty. Dalším častým nedostatkem, který je zmiňován v kontrastu s kvantitativním výzkumem, je to, že zkoumáním menších počtů jednotlivců v určitém čase nebo místě nelze tato zjištění zobecnit na jiná prostředí nebo větší populaci (Bryman 2004). Je tedy nutné zmínit, že se kvalitativní typ studie o to ani nepokouší.

Limitace výzkumu se především projevila v rozhovorech s rodinnými příslušníky žijícími ve Vietnamu. Jejich identifikace a následné oslovení bylo závislé na spolupráci migranta. Častým problémem během provádění rozhovorů byla v kombinaci s odlišným časovým pásmem i dlouhá pracovní doba rodinného příslušníka ve Vietnamu. Přestože byl předem sjednaný čas volání k rozhovoru domluven jejich rodinným příslušníkem v Česku, bylo volání často limitováno či zkráceno následujícími faktory: a) nedostatek osobního času po práci, b) nedůvěra ve výzkum a výzkumníka, c) strach z osobních otázek, d) krátké odpovědi a e) nespolehlivé komunikační prostředky související se špatným připojením a neustálé přerušování hovoru. Neochotu spolupracovat u některých informantů lze odůvodnit nedůvěrou k cizí osobě dožadující se osobních informací. Tento pocit může být navíc zintenzivněn provedenou formou rozhovoru (voláním), která nemusí všem jedincům vyhovovat.

4. ANALYTICKÁ ČÁST

V této části práce představím výsledky šetření. Výsledky jsou prezentovány v kapitolách dle náležitých tematických okruhů rozhovorů (viz PŘÍLOHY), které korespondují s výzkumnými otázkami. Vzhledem k výzkumnému vzorku, tj. transnacionální rodina, byly pro tento výzkum vytvořeny dva soubory otázek (pro informanty žijící v Česku a pro jejich rodinné příslušníky). Výsledky ze získaných dat jsou tak obohaceny o perspektivu migrantů žijících v Česku a perspektivu jejich rodinných příslušníků žijících ve Vietnamu. Významně zastoupená témata ve výzkumných datech jsou podpořena relevantními příklady vybraných citací z rozhovorů.²⁹ Nadpisy opakujících se vzorců či témat v datech jsou psána kurzívou.

4.1. POZADÍ ŽIVOTA INFORMANTŮ

Podle Levitt a Lamba-Nieves (2011, s. 2) „předchozí zkušenosti lidí před migrací silně ovlivňují, co dělají v zemích, kde se usazují; a to zase ovlivňuje to, co odvádějí zpět do svých domovů“. Z toho důvodu v následujících podkapitolách představím informanty a jejich životní situaci. Migrantů se dostávají do cílové země s již nabytými poznatky a zkušenostmi ze země původu, které formují jejich interakci s místní komunitou, setkání s komunitou jiných migrantů a styky s městskými či státními aktéry (Levitt, Lamba-Nieves 2011). Téměř pro všechny informanty bylo odstěhování se do Česka první zkušeností s cizinou. Výjimkou je pouze informantka Hong, která před životem v Česku žila nejprve krátkou chvíli v Německu. Většina informantů ve Vietnamu buď pracovala, nebo zrovna dokončila školu.

4.1.1. MOTIVACE MIGRACE

V případě Vietnamců, kteří přijeli do Česka, jsou jejich motivace migrace poměrně rozmanité. Většina motivací je navzájem propojená a na sobě závislá. Zastřešující motivací všech migrantů je aspirace na lepší budoucnost, která je spojena s vyššími zisky a prostorem pro osobní a rodinný rozvoj.

²⁹ Citace jsou pro lepší přehlednost v textu odsazeny, ohraničeny uvozovkami a psané velikostí písma 10.

Za lepším životem

Zásadním opakujícím se „pull“ faktorem³⁰ Vietnamců žijících v Česku je migrace za lepším životem. Neoklasický ekonomický přístup vysvětluje na mikroúrovni³¹ jednání jedinců jako očekávání zlepšení celkové kvality života. Tím se rozumí, že výhody z migrace postupem času (buď okamžitě nebo v dlouhodobém horizontu) převáží nevýhody (Drbohlav, Uherek 2007). Lepší život je v pojetí migrantů chápán třemi různými způsoby. Většinou je vnímán lepší život na základě životních podmínek (vyšší životní úroveň neboli vyspělejší země) a lepšího prostředí pro život (čistější životní prostředí). Všichni migranti i rodinní příslušníci ve Vietnamu vnímají Česko jako vyspělejší zemi s vyšší životní úrovní. Jedná se o faktor, který také silně ovlivňuje migrační rozhodování. Většina migrantů a jejich rodinných příslušníků ve Vietnamu zmiňují vyspělost Česka ve srovnání s Vietnamem. Informantka Lan uvádí, že se tehdy ve Vietnamu mluvilo o Česku jako o vyspělé zemi v Evropě. Sama sice přiznává, že toho o Česku moc nevěděla, ale v devadesátých letech nebylo tak lehké získat nějaké informace v porovnání se současností.

„Tehdy v 90. letech mi to přišlo jako vyspělá země, která je bohatší než Vietnam.“ (Lan, Česko)

„Protože jsou tady lepší životní podmínky pro život. Kultura taky může být lepší pro moje děti.“
(Ngan, Česko)

Další způsob nazírání na lepší život je z hlediska více příležitostí, a to především ekonomických „pull“ i „push“ faktorů³². Migranty přitahuje možnost lepších finančních výdělků, protože ze země původu je naopak vypuzují náročné podmínky pro práci. Migrací se migranti a jejich rodinní příslušníci pokouší o zlepšení životního standardu (Drbohlav, Uherek 2007), která je spojována s relativní a absolutní výší příjmu v porovnání s jinými domácnostmi.

³⁰ Push faktory jsou podmínky, které jsou schopny přimět lidi, aby se odstěhovali z jejich současného místa pobytu jinam (např. nedostatek pracovních míst, málo příležitostí, špatná zdravotní péče, diskriminace, znečištění, špatné podmínky bydlení, válka apod.) (Lee 1966).

³¹ Neoklasický ekonomický přístup na makroúrovni objasňuje migraci na základě rozdílů v nabídce a poptávce po pracovních silách. Ze zemí s přebytkem pracovních sil a nízkými mzdami (země méně vyspělé) migrují do zemí s nedostatkem pracovních sil a vysokými mzdami (do zemí vyspělých) až do vyrovnání nerovnovážného stavu (Drbohlav, Uherek 2007).

³² Pull faktory jsou lepší podmínky, které vedou obyvatele k přestěhování do nového místa či země (např. pracovní příležitosti, lepší životní podmínky, politická a náboženská svoboda, lepší zdravotní péče, vzdělávání, atraktivní podnebí apod.) (Lee 1966).

„Protože mi přijde, že tady toho můžu více dělat. Můžu si tady taky vydělat více peněz, abych mohl pomoci rodině ve Vietnamu. Tady mi přijde ten život lepší. Ve Vietnamu bych nevěděl teďka, co dělat.“ (Hung, Česko)

„Česko mi dalo více příležitostí k vydělání si peněz. Ve Vietnamu je to náročnější.“ (Nam, Česko)

Lepší život lze podle některých migrantů vnímat také jako prostor pro osobní rozvoj. Hung i Nam vnímají možnost lepších finančních možností jako součást lepších životních podmínek. Lepší finanční situace jim umožní rozvíjet jejich potenciál.

„Česko mi dalo hlavně cestu, jak se vyvíjet jako osoba, jak se vyvíjet ekonomicky, abych se mohl více celkově rozvíjet.“ (Hung, Česko)

„...Česko je vyspělejší, má lepší platy, lepší životní podmínky, aby se mohl člověk sám rozvíjet a ve svém potenciálu.“ (Nam, Česko)

Česko nebyla vlastní volba

Někteří migranti přijeli do Česka za studiem, poněvadž získali studijní stipendium, které jim umožnilo odcestovat do ciziny. Avšak migranti Minh a Thuy, kteří dostali příležitost se odstěhovat do Česka, přiznávají, že výjezd za studiem do Česka jim byl přidělen vietnamskou vládou a neměli tak možnost výběru země. Oba přijeli ještě před sametovou revolucí v Česku.

„Já jsem si nevybral, ale Česká republika si mě vybrala. Tenkrát jsem musel dělat nějaké zkoušky pro aspiranty. A byl jsem úspěšný, tak potom... V této době byl vlastně ještě komunismus ve východní Evropě. Oni to rozdělili podle jako oborů a potřeby, takže já jsem šel studovat do České republiky, tenkrát ještě Československa.“ (Minh, Česko)

„No, já jsem si ho (Česko, pozn. autorky) nevybrala sama. To mi vybrala tehdy vláda vietnamská, že jako po přijímačkách nás zařadili do různých zemí na vysokou školu.“ (Thuy, Česko)

Nhung naopak nevyšla možnost pokračovat ve studiu, a když ji přišla nabídka odjet do ciziny, vnímala ji jako novou etapu svého života. Každopádně i v jejím případě nebyla možnost výběru země a Česko byla jedinou příležitostí kam mohla.

„Já jsem si to tak nějak nevybírala, tenkrát maminka pracovala v továrně a oni jí nabídli prostě možnost posílat děcka za prací do různých států, a tenkrát po škole jsem dělala zkoušku na výšku a mně to nevyšlo, tak jsem prostě kývla na to, že pojedu. A já jsem nevěděla, jako co to je Česko, a nevěděla jsem, kam to vůbec je to, tenkrát je to Československo.“ (Nhung, Česko)

Lan přijela do Česka za svým manželem, tedy za účelem sloučení rodiny. Vzdala se tak svého života ve Vietnamu a odloučila se od svých rodičů a sourozenců, aby přijela za svým manželem. Lan se tak cítila, že „neměla vůbec na výběr“.

„No kvůli manželovi, protože on odjel, tak jsem jela. Neměla jsem moc na výběr. On odjel, tak jsem jela taky. Ale měla jsem tehdy docela i dost dobrou práci v centru Hanoje a hodně mě to bavilo. Ale když sem jel studovat, tak jsem pak přijela za ním. Tak prostý to je. Prostě jsem neměla vůbec na výběr. Prostě jsem jela. Přijela jsem tedy kvůli manželovi.“ (Lan, Česko)

Migrační síť

Dalším významným „pull“ faktorem migrace, který se objevuje napříč rozhovory, jsou doporučení z osobních sítí či sociálních sítí. V širším pojetí se tedy jedná o návaznost na teorii migračních sítí. O životě v cizině a migračních zkušenostech se lidé dozvídají přes sociální interakce a sociální vazby, tzv. migrační síť (Massey 1990). Téměř všichni informanti se dozvěděli o možnostech, jak se dostat do Česka, od jiných migrantů již žijících v Česku. Někteří informanti měli svoji cestu zprostředkovanou svojí vzdálenou rodinou již pobývajících v Česku. Samotná migrační síť může být pro migraci motivací (inovace prostřednictvím migračních sítí), nebo naopak důvodem nemigrovat (překážka v realizaci cílů) (Drbohlav, Uherek 2007).

„Podle zkušeností ostatních Vietnamců, co tu podnikají.“ (Trang, Česko)

„Protože, jsem se předtím snažil něco zjistit o české kultuře. A podle ostatních Vietnamců má Česko jiné životní podmínky pro život. Tak jsem přijel do Česka za lepšími životními podmínkami a příležitostmi.“ (Hung, Česko)

„Protože tu mám hodně vzdálenou rodinu, tak jsem sem přijel.“ (Nam, Česko)

V migračním rozhodovacím procesu hraje významnou roli také tzv. mýtus Západu, který podle Kušnirákové (2013, s. 4) umocňuje právě kontakty nemigrujících s Việt Kiều³³ nebo cizinci ze Západu³⁴, kteří navštěvují Vietnam, a za účelem „neztratit tvář“ popisují život v cizině jako úspěšný a spokojený. Tyto neúplné informace pak zkreslují pohled nemigrujících rodinných příslušníků ve Vietnamu na život za hranicemi. Například Hong si myslela, že jet do zahraničí je „prostě blahobyť“.

³³ Việt Kiều je Vietnamec nebo Vietnamka, kteří žijí nebo žili v cizině.

³⁴ V kontextu této práce je termín Západ v širším smyslu chápan jako souhrnné označení pro státy (Evropy, Ameriky a Océnie), které spojuje kulturní, hodnotové a společenské rysy (Ferguson 2014).

„Vlastně jsem o Česku nic nevěděla. Když jsem dostudovala, tak mi všichni říkali, že jet do ciziny je dobré. A až teprve, když jsem přijela, tak jsem poznala Česko.“ (Hong, Česko)

4.1.2. ROZDĚLENÁ RODINA

Transnacionální migranti mají podle Faista (2000) často své domovy ve dvou nebo více zemích a žijí tak dvojím životem. V dnešní době s dostupnými komunikačními prostředky a snadnější mobilitou mohou migranti udržovat nepřetržitý kontakt se svými rodinami doma a zapojit se tak do transnacionální rodinného života (Faist 2000).

Emoční vykořeněnost

Emocionální zkušenost je silně spjatá s transnacionálním životem. „Nemožnost být“ součástí rodiny prožívají migranti jako formu „emočního vykořenění“ a jako „vykořenění vlastní identity a sebe sama“ (Carrasco 2010, s. 189). Z výzkumu jasně vyplývá, že migranti i rodinní příslušníci ve Vietnamu emočně strádají (z nemožnosti být se svojí rodinou) ve svém každodenním životě. Především migranti, co jsou kratší dobu v Česku, cítí silnou emoční vykořeněnost. Dlouhodobí migranti neboli tzv. starousedlíci v Česku si zde našli partnera či partnerku a založili rodinu, tudíž jejich pozice z emoční vykořeněnosti je o něco mírnější. Informant Hung popisuje, že je tento pocit emocionálního strádání neustále přítomen v jeho životě.

„No tak, že jsem až příliš daleko od rodiny. Mám pocit, že mi furt něco chybí. Chybí mi jejich láska. A jsem tu sám, tak jsem z toho smutný. Jsem smutný, protože jsem daleko od rodiny a hodně mi chybí. Už jsem pryč několik let a nemohl jsem se vrátit. Nemůžu se potkat se svojí rodinou nebo přáteli. Je to fakt daleko. Nemůžu být se svojí přítelkyní, té to občas přijde nemožné. Tak to je pro mě fakt velká změna, protože je neustále přítomna.“ (Hung, Česko)

Silnou emoční vykořeněnost projevují i rodinní příslušníci, kteří zůstali v zemi původu. Například informantka Van popisuje, že byl odjezd její dcery vnímán ostatními Vietnamci ve Vietnamu jako velké štěstí, neboť jí mohla finančně zaopatřit. Informantka však přiznává, že jí v životě nejvíce chybí láska a náklonnost své rodiny, kterou nyní nemůže mít. Rodinní příslušníci popisují, že tou největší změnou v jejich životě je chybějící člen rodiny, a že se celý život musejí vyrovnávat s touto absencí, tedy se zmíněnou emoční vykořeněností.

„Nemusím se o nic obávat. Všichni v okolí právě říkají, že se mám tak dobře a závidí mi. Tak to ano, to se mám dobře. Ale jak říkám, tak chybí mi ta láska. Můj muž mi umřel brzo a dcera bydlí daleko. Ale moje okolí si stále myslí, že se mám nejlíp, že mám i paní na výpomoc a nic mi nechybí.” (Van, Vietnam)

„Nám umřela maminka hrozně brzo, když jsme byli ještě malé děti. Takže jsme hodně vyrůstali spolu a spoléhali na sebe. Vychovávali mě moji starší sourozenci, jsem nejmladší a celkově je nás šest. Když odjel Minh, tak mi bylo samozřejmě smutno a musela jsem se vypořádat s jeho absencí.” (Mai, Vietnam)

4.1.3. VZTAH K ČESKU

Zkušenosti ze života na různých místech rozšiřuje jedincův kulturní repertoár, který má vliv na konstrukci identity (Vertovec 2001). Každá lokalita představuje řadu různých podmiňujících faktorů (např. historie, stereotypy, geografické a kulturní rozdíly, etnická nebo třídní segregace, sociálně-ekonomická hierarchie atd.), které formují identity jednotlivců (Vertovec 2001). Co se týká vztahu s Českem, v tomto ohledu je jasnou dělicí linií role času – délka pobytu migrantů v Česku. Od této skutečnosti se odvíjí pocit sounáležitosti k danému místu. Role času umožnila dlouhodobým a starším migrantům založit si zde rodinu a vybudovat život, kdežto mladší migranti, kteří jsou v Česku relativně krátce, nemají ještě natolik vybudované vztahy.

Druhý domov

U všech dlouhodobých migrantů lze zaznamenat, že se Česko pro ně stalo druhým domovem. Podle Voigt-Graf (2004) a modelu transnacionálního prostoru se novým centrem stane ta země, ve které migranti pobývají dostatečně dlouho a zároveň jsou přetrženy vazby na kulturní jádro³⁵. Novým centrem se rozumí místo, které vnímají migranti jako svůj domov. Každopádně zkoumaní migranti nemají přetržené pouto a kontakty se svojí rodnou zemí, ale přesto všichni vnímají Česko jak svůj druhý domov, se kterým jsou silně propojeni. Jejich rodná země Vietnam je stále vnímána primárním domovem, žijí ale nyní v Česku a cítí k němu velkou sounáležitost.

„Česká republika, to mě pro mě druhý domov, protože tu bydlím už 32 let. Když jsem přijel, tak mně bylo 27 let. Pro mě tady to jako druhý domov.” (Minh, Česko)

³⁵ Kulturní jádro je země původu, se kterým je stále udržován kontakt (Voigt-Graf 2004).

„No tak pro mě je teďka Česko mým druhým domovem. Žiji tady v Česku už déle než ve Vietnamu. Žiji tady déle už. Žiji tady už fakt dlouho a přijde mi, že se lidi ke mně tady chovají hezky a dobře. Nemám teda tady nějaký divný pocit nebo něco.“ (Lan, Česko)

Nhung a Thuy byly jediné, které nepoužily přívlastek „druhý“ domov, ale mluvily o Česku jako o primárním domovu. Z výzkumného souboru obě informantky pobývají v Česku nejdéle (u obou 35 let). Dalším spojujícím prvkem je, že mají/měly manžele Čecha (Nhung už je rozvedená) a mají v Česku své potomky.

„Tak už vnímám jako domov, mám tady děcka“ (Nhung, Česko)

„To (Česko, pozn. autorky) už je domov.“ (Thuy, Česko)

Zapustit kořeny

Migranti, co pobývají v Česku kratší dobu, zatím neměli tendenci mluvit o Česku jako druhém domově. Přestože Hung a Ngan chtějí zůstat v Česku a mít možnost si tu založit rodinu, zatím nemají jasno, co se týká vnímání vlastního vztahu k Česku.

„Co se týká budoucnosti, tak bych chtěl hodně zůstat v Česku a založit si tady život. Mít tady základ, život, práci a tak.“ (Hung, Česko)

„Asi bych chtěla tady zůstat. Dlouhodobě právě. Založit si tady rodinu.“ (Ngan, Česko)

Přátelské vztahy Vietnamu a Česka

Ze strany rodinných příslušníků ve Vietnamu se častěji objevuje názor, že Vietnam a Česko mají dobré vztahy. Van má osobní zkušenost s Českem a pro ni je právě velká vietnamská komunita důkazem toho, že mají Vietnam a Česko vlídné vztahy. Například Huy z Hanoje vnímá dobré vztahy Vietnamu a Česka z historického hlediska, kdy tehdejší Československo pomáhalo Severnímu Vietnamu ve válce. Jeho náklonnost k Česku pramení z vděku za pomoc.

Myslím si, že má Česko s Vietnamem přátelské vztahy. A taky jsem byla v Česku, chvíli jsem tam žila a byla jsem moc ráda. Měla jsem tam hodně vietnamských kamarádů v Česku. Je tam velká komunita.” (Van, Vietnam)

„A v době války, myslím války ve Vietnamu, tak Česko také pomáhalo Vietnamu, takže to si myslím, že až doteď si Vietnamci velmi váží této pomoci a respektují je za to.“ (Huy, Vietnam)

Z analýzy vyplývá, že se někteří migranti i rodinní příslušníci ve Vietnamu domnívají, že má v současnosti vietnamská menšina v české společnosti dobrou pozici.

„Myslím si, že je tu vietnamská menšina teďka docela v dobré pozici.” (Hong, Česko)

„A v Česku je velká vietnamská diaspora, která byla uznaná jako menšina České republiky. V ostatních zemích Evropy to tak není pro Vietnamce. Ani v Rusku, přestože počty Vietnamců jsou mnohem vyšší. To mi přijde hodně dobrý. Přijde mi, že v Česku mají dobré vztahy s Vietnamci.” (Quynh, Vietnam)

4.1.4. BUDOUCÍ PLÁNY VE VZTAHU K RODNÉ ZEMI

Pro studium sociálních remitencí je důležité prozkoumat, jak migranti vnímají vztah ke své rodné zemi, k Vietnamu, a jaké jsou jejich budoucí plány. V datech se opakují tři hlavní témata, která popíšu v následujících odstavcích.

Cizinec ve vlastní rodné zemi

Jedinci, kteří jsou v zemi cílové déle než v zemi původu, se cítí vykořeněně a ve své rodné zemi se cítí být cizincem. Vnímají, že jsou již vzdáleni a odpoutáni od života ve Vietnamu, a to mentálně, způsoby chování i zvyky, na které jsou už navyklí v Česku. Thuy i Nhung žijí v Česku téměř dvakrát déle než ve Vietnamu, ve kterém již nemají pevnou vazbu kromě své rodiny a pár přátel. Jejich pocity odcizení jsou podpořeny vztahy, které si vytvořily a vybudovaly již tady v Česku. Nhung také vnímá, že vietnamské prostředí by pro ni bylo cizí a nevěděla by, jak se v něm například pracovně integrovat.

„No, tak jsem ve Vietnamu cizinec ve své zemi. Cítím se doopravdy jako cizinec ve své zemi. Já mám hlavně víc kamarádů českých než vietnamských. Tak nějak z vysoké, sousedi, jako spolu jakoby kolegové, spolupracovníci, a tak různě no. Jako já si rozumím víc s Čechama než s Vietnamcema, víš.” (Thuy, Česko)

„No, v Česku. Já jsem tady v podstatě dýl než ve Vietnamu a nedokážu říct, co bych tam dělala. Teďka ve Vietnamu. Když nemám jako ani školu, ani zkušenosti, nemám nic.“ (Nhung, Česko)

Přestože se informantky již cítí být více doma a v přirozeném prostředí v Česku, stále se ale vyskytují případy, ve kterých jim je připomínáno, že jsou cizinkami i tady.

„Tady pořád vnímám rasisty. Prostě pořád se s tím potýkám.” (Nhung, Česko)

Obětování se pro druhou generaci

Dalším opakujícím se vzorcem jsou informanti, kteří jsou v Česku taktéž dlouho, ale měli vždy vyhlídky na návrat zpět do Vietnamu. Informanti chápou Česko jako svůj druhý domov, ale současně ho také vnímali jako přestupnou stanici – až by si vydělali a zlepšili životní úroveň a podmínky – vrátili by se do své rodné země. Ale vzhledem k tomu, že si informanti založili rodinu v Česku a jejich děti vyrůstaly v českém prostředí (s českou kulturou, zvyky, kamarády atd.), návrat do Vietnamu by znamenal vykořenění této tzv. druhé generace dětí³⁶. Plány se tak změnily například Minh i Lan, kteří sdíleli stejné pocity ohledně návratu do Vietnamu. Obětovali své aspirace a plány pro svoje děti, jejichž sny a cíle jsou nyní důležitější. Ve vietnamské kultuře je velmi časté, aby se rodiče obětovali pro svoje děti, pokud mají pocit, že je to pro ně nejlepší. Přestože jsou jejich děti v současnosti již dospělé, je toto rozhodnutí posíleno myšlenkou toho, že by nechtěli, aby jejich děti prožívaly obdobné pocity emocionálního strádání, které zažívají kvůli odloučení od své rodiny ve Vietnamu.

„Na začátku jsme furt každý rok počítali s tím, že se budeme vracet do Vietnamu. Ale teďka, když už mám vnučky a děti už dospělé. A každá má svůj život tady, tak tady asi budeme zůstat s nimi.“ (Minh, Česko)

„Tak popravdě kdysi jsem chtěla jenom odjet domů. Když sem přijel můj manžel kvůli studiu, tak jsem si myslela, že se po studiu vrátíme celá rodina. Ale pak tady začaly chodit do školy moje děti, a tak hodně rychle vyrostly a najednou už byly na vysoké škole. A kdybychom se vrátili po jejich vysoké, tak to by si už oni nemohli zvyknout na prostředí Vietnamu. Moje děti mi řekly, že mají rádi Vietnam na návštěvu, ale řekly mi, že by tam nemohly bydlet, že tam nemají žádné přátelé. A že si nezvyknou na práci a život. Takže od té doby jsem už neměla v úmyslu se vrátit do Vietnamu. Teďka tady mám všechny děti. Jedna si vzala Čecha a už mám i vnučata, takže bych se už ani nemohla vrátit. Druhá dcera taky chodí s Čechem a zůstane tady. Navíc jsem už starší a chci tu zůstat s dětmi a vnučaty. Ale občas bych se chtěla hodně vrátit...“ (Lan, Česko)

Záleží na okolnostech rodiny

„No, to záleží na rodině, kde ji budu mít. Jestli si založím rodinu tady v Česku, tak zůstanu tady. A pokud ne, tak se vrátím do Vietnamu. ... dočasný domov, ale čím je to víc let a jsem starší, tak mi mnohem víc chybí Vietnam.“ (Nam, Česko)

³⁶ Vietnamci druhé generace jsou děti imigrantů, které se narodily již v Česku. Může se jednat také o dítě, které se narodilo ještě ve Vietnamu, ale do svých 5 let přijelo do Česka a prošlo si tak celý základní vzdělávací systém v Česku (Zhou, Bankston 1998).

Někteří informanti nemají ve svých budoucích plánech jasno. Vietnam je pro ně stále primárním domovem. Jedná se především o migranty, kteří žijí v Česku teprve chvíli. Každopádně ve všech případech informanty spojuje jedno zastřešující téma, a to je význam rodiny a potřeba rodinného života. Všichni migranti chtějí zůstat tam, kde si založí svoji rodinu. Po vlastní zkušenosti, ve které jsou odloučeni od rodiny, nechtějí v tomto vzorci pokračovat. Největší pravděpodobnost návratu do Vietnamu nebo migrace do další země je u migrantů, co jsou tu teprve krátce a teprve rozvíjí své ekonomické činnosti – nemají zde založenou rodinu, nejsou natolik začlenění a propojeni s Českem a neovládají češtinu.

4.1.5. POZICE MIGRANTA V RÁMCI ČESKA

Na základě Levitt (1998) je pro vznik sociálních remitencí důležitá míra vazby a interakce migranta se zemí cílovou. Záleží také na socioekonomických charakteristikách a možnostech, které jsou jim dostupné. V této části analýzy vycházím z rozdělení podle Levitt (2001), která ve vazbě na výzkum, resp. přenos sociálních remitencí, rozlišuje migranty na pozorovatele, pragmatiky a inovátory (viz podkapitola 1.3.4).

Adaptace je nutnost

Nikdo z informantů se neprojevuje tak, že by spadl do skupiny pozorovatelů. Jak již bylo naznačeno výše (viz podkapitola 4.1.1), téměř všichni migranti přijeli do Česka za účelem lepšího života nebo nových příležitostí v životě. Z toho vyplývá, že mají motivaci se adaptovat místním podmínkám. Z rozhovorů lze potvrdit, že se všichni informanti shodují, že se začlenit a přizpůsobit místním podmínkám je důležité. Hong uvádí, že pokud je to nutné, člověk musí pozměnit svoje chování a myšlení, aby se mohl adaptovat na nové prostředí. Informanti tím vykazují respekt, že oni jsou ti, kteří přišli do nové kultury a musí se jí přizpůsobit.

„Ano, když se chce zapojit, tak se musím začlenit. Myslím si, že je to určitě důležité pro život tady, když tady žiju.” (Hung, Česko)

„Změnit se tak, aby se dalo dobře adaptovat na místní kulturu v Česku.” (Hong, Česko)

Z výzkumného šetření je možné vyvodit dva hlavní typy migrantů na základě vztahu s cílovou zemí – pragmatiky a inovátory. Většina jedinců, která spadá do skupiny pragmatiků, jsou migranti, kteří pozměnili své naučené způsoby pouze do té míry, aby byli schopni čelit výzvám spojeným s životem na novém místě. Příkladem je Hung, Nam, Ngan a Trang, kteří pracují na pozicích kuchař, prodavač, číšnice a kuchařka, kde většina jejich spolupracovníků jsou další

Vietnamci. Jejich interakce s místní českou komunitou je tedy omezena na pracovní prostředí, kde se setkávají s Čechy jako se svými zákazníky. Informanti mají tendenci se stýkat mezi sebou a nemají tolik příležitostí se potkávat s Čechy ve volném čase.

„Bavím se hlavně s Vietnamci. A hlavně v práci jsem taky s Vietnamci. ...ale to je asi tím, že neumím moc jazyk, tak se tolik nekamarádím s Čechy” (Nam, Česko)

Jazyková bariéra

Důvodem je také to, že jim v tom brání jejich jazyková kompetence, která má významný vliv na interakci s Čechy a na celkovou integraci migranta. Nam, Hung a Ngan, kteří jsou spíše čerstvými migranty (v Česku jsou zatím několik let), mají pocit, že jim v plnohodnotném životě v Česku brání znalost jazyka. Přestože Nam, Hung a Ngan se v současnosti jeví jako pragmatici, je pravděpodobné, že s postupem času a příležitostmi se budou více adaptovat a rozvíjet v rámci svého života v Česku. Všichni z nich projevili zájem o rozvoj svého potenciálu a o dlouhodobý život v Česku.

„No a asi hlavně v té integraci, že ten jazyk je fakt náročný.” (Nam, Česko)

„No tak hlavně asi jazykově. Ten jazyk mě hodně omezuje, že nemohu mluvit s ostatními. Myslím si to, že se musím snažit, abych tady rozvíjela svůj život a zůstala tak.” (Ngan, Česko)

Trang je zde už 12 let, ale na Česko se adaptovala do té míry, aby zde mohla nějakým způsobem fungovat – „přežít“ (Levitt 1998, s. 931). Ale stejně jako u výše popsanych informantů vnímá svoji znalost češtiny jako největší omezení v životě v Česku. Trang měla motivaci se češtinu naučit, ale přijde jí příliš obtížná. Od neznalosti jazyka se odvíjí spousta dalších limitů v životě. Trang má pocit, že se jí nikdy nepodařilo poznat českou komunitu, protože jim zkrátka nerozumí.

„Je to nejdůležitější. Přijde mi to fakt důležité a náročné v životě. To se pak všechno odvíjí podle té znalosti toho jazyka. ...už jsem stará a nejde mi to vůbec. Už mi to neleze do hlavy. Zkoušela jsem to furt, ale nejde mi to. Ten jazyk mi omezuje můj život. Musím se pak starat ještě o život, o práci, o budoucnost a tak.” (Trang, Česko)

Téma handicapů jazykové vybavenosti se opakuje napříč všemi migranty jako zásadní omezení kvality života. V souvislostech migrace a života v cizině je význam jazyka podstatným

atributem pro úspěch a spokojenost migranta. Znalost jazyka je jeden z hlavních nezbytných faktorů pro nabývání sociálních remitencí.

Motivace se rozvíjet

Inovátoři jsou jedinci, kteří mají zájem se rozvíjet, chtějí se učit novým věcem a získávat výhody z prostředí, kde se usadí (Levitt 2001). V rámci této kategorie se většinou jedná o informanty, kteří v Česku pobývají již delší dobu, a měli tak více možností a času se rozvíjet, projevit a prosadit. Inovátoři vyhledávají nové příležitosti a možnosti, přijímají nové způsoby a chování a konfrontují svoje zažité myšlenkové vzorce, které transformují či kombinují s těmi, co mají a znají z Vietnamu. Nhung se postupně propracovala od práce v továrně a na stánku až k tomu, kdy využívá znalost češtiny i vietnamštiny v rámci své profese. Měla motivaci se učit český jazyk, aby jej mohla využít ve svůj prospěch. Využívá výhodu znalostí obou kultur a jazyků a v současnosti pracuje jako tlumočnice pro Vietnamce i Čechy. Nhung i Trang jsou právě nejčastěji tlumočnicemi pro Vietnamce. Vzhledem k nedostatečným jazykovým kompetencím některých Vietnamců v Česku doprovází je Nhung nebo Trang po úřadech, doktorech a různých službách vyžadujících vyšší míru znalosti českého jazyka. Služby tzv. „dịch vụ“³⁷ zkušenějších migrantů, jako je tlumočnictví Nhung nebo Trang, mohou novým migrantům pomoci čelit nesnázím v novém prostředí.

„Vždycky jsem pracovala v českém prostředí. Ať je to v továrně nebo někdy jsem prodávala na stánku, tak jsme měli zákazníky vlastně Čechy, že jo. A teďka, když dělám tlumočnici, tak tím pádem pořád jako mluvím česky.“ (Nhung, Česko)

Minh přijel do Česka se zkušenostmi, znalostmi i zvyky, se kterými byl zvyklý žít ve Vietnamu. Když se setkal s jinými způsoby, než znal, doplnil a přizpůsobil svůj repertoár porozumění a chování – transformoval tak své staré zvyklosti. Co se týká dovedností a pracovních příležitostí, Minh transformoval svoje znalosti a dovednosti z Vietnamu a adaptoval je na české prostředí a společnost. Díky tomu je v současnosti úspěšným majitelem vietnamských podniků v Česku.

„Ale hlavně můžeme používat vietnamské například jídlo tady. Naopak, to je lepší, protože žijeme tady.“ (Minh, Česko)

³⁷ „Dịch vụ“ je vietnamské označení služeb zprostředkovaných Vietnamci Vietnamcům. Je to velmi běžná forma služeb ve vietnamské komunitě v Česku.

Z výzkumného vzorku jsou inovátory spíše dlouhodobí migranti v Česku, kteří se odlišují od pragmatiků tím, že mají vlastní podnikání a kariéerně jsou úspěšnější. Finanční stabilitou mají více možností i času, jak se dále vzdělávat, socializovat, podnikat výlety do okolí i do zahraničí apod. Inovátoři jsou také jedinci, kteří lépe ovládli český jazyk a mohou jej využít pro lepší pracovní možnosti a hlubší interakci s Čechy. Inovátoři mají větší pravděpodobnost nabytí sociálních remitencí.

4.2. FÁZE NABÝVÁNÍ: POTENCIÁLNÍ SOCIÁLNÍ REMITENCE

Pro zjištění hlavních rysů nabývání sociálních remitencí neboli potenciálních sociálních remitencí byly otázky týkající se sociálních remitencí na migranta zvoleny přímo i nepřímo. Pomocí obou přístupů tázaní je možné získat kompletnější pohled na danou problematiku. Na sociální remittance jsem se informantů ptala přímým způsobem, abych zjistila, jaké je jejich vlastní uvědomění, co se týká nabývání nějakých nových idejí, identit, chování, způsobů a sociálního kapitálu. Přímé otázky jsem souběžně podložila dotazy nepřímými, ve kterých se migrantů ptám na rozdíly mezi Vietnamem a Českem v těchto ohledech (viz PŘÍLOHY). Nepřímé otázky lze vnímat jako „pojišťovací“, neboť v mnoha případech bylo pro informanty náročné odpovídat na otázky tzv. „přímo na tělo“. Vyžaduje to určitou sebereflexi a hlubší uvažování, které je v prostoru rozhovoru limitováno. Pro studium fáze nabývání sociálních remitencí využiji výpovědi migrantů, kteří žijí v Česku, neboť se jedná o potenciální remittance z Česka. Současně také záleží na povaze informantů, do jaké míry jsou hloubaví a sdílní. Analýza a interpretace dat je provedena na základě kategorizace podle Levitt (1998), která dělí sociální remittance na: a) normativní struktury (myšlenky, hodnoty a přesvědčení); b) systémy praxe (činnosti, které jsou formované normativními strukturami a c) sociální kapitál (schopnost jedince mobilizovat svoje sociální zdroje) (viz.1.3.2). V následujících podkapitolách rozeberu hlavní rysy potenciálních sociálních remitencí, resp. nabyté sociální remittance.

4.2.1. NORMATIVNÍ STRUKTURY

Otevřenost

Dalším často se opakujícím vzorcem je otevřenost („open-mindedness“). Velká část informantů uvádí, že jim život na novém místě (nová kultura, nové prostředí) „otevřel mysl“, pod kterou si lze pomocí definice Hare (1979, s. 9) představit: „osoba, která má otevřenou mysl, je připravena přezkoumat a odmítnout pozici, kterou zastává, pokud proti ní budou

vzneseny přiměřené námitky, nebo v případě, kdy osoba v přítomné chvíli nemá na daný problém názor, je ochotna se rozhodnout s ohledem na dostupné důkazy a argumenty co nejobjektivněji a nestranněji“. Informanti z řad migrantů jsou otevření k přijímání nových vjemů a vlivů, které buď doplňují, nebo nahrazují jejich stávající smýšlení.

„Myslím, že mi to hlavně otevřelo mysl, protože jsem odcestoval a poznal zas nějaký kus jiného světa, který je rozhodně jiný než Vietnam“ (Hung, Česko)

„V myšlení ano. Tak ovšem se mi otevřela mysl a mé chování je taktéž trochu jiné. Nebo vztahy s dětmi a tak.“ (Lan, Česko)

Vnímání individuality a svobody

Převážná část informantů se s příchodem do Česka setkala s větší osobní svobodou a prostorem pro individualizaci. Pojetí svobody a individuality se v českém, resp. evropském pojetí, zásadně odlišuje od vietnamského. Podle Kušnirákové a Ho (2012) vychází evropská kultura (současné společnosti západních demokracií, tudíž i Česko) z řecké filosofie a judaisticko-křesťanské tradice, které kladou důraz na individualitu, jedinečnost, individuální lidská práva, individuální zodpovědnost, rovnost mužů a žen a samostatnost. Naproti tomu stojí vietnamská kultura se silným kultem hrdinů a předků na vlivech konfuciánství, buddhismu a taoismu. Vietnamci přemýšlí kolektivisticky a celostně. Tím se rozumí sdílená zodpovědnost a organizace společnosti, která je hierarchicky strukturovaná jako organický celek, ve kterém má každý svoji funkci a povinnosti (Kušniráková a Ho 2012). Migrace do zahraničí přináší informantům mnohé příležitosti pro seberealizaci, rozvoj individuálních svobod a svobodu projevu. Migranti souhrnně uvádí, že tento posun vítají. Jedná se o zásadní změnu, která umožňuje další rozvoj osobnosti.

„Dalo mi to život podle mě, kde se mohu více učit, práci, kamarády. Změnilo mi to hodně i moje přemýšlení o mně samotném“ (Hung, Česko)

„Musela jsem se hodně osamostatnit. Všechno si musím udělat nebo zařídit sama. Přemýšlím hodně nad budoucností, co musím udělat. Kam směřovat. Hledat si nějaký směr, protože mi to tu dává více možnosti.“ (Ngan, Česko)

„Tady bych řekla, že každé má svoje slovo a každé si řekne, co chce.“ (Nhung, Česko)

Větší uvolněnost v životě

V souvislosti se zvýšeným pocitem autonomie a sebeurčení vnímají všichni informanti větší uvolněnost ve svém životě. Někteří informanti chápou uvolněnost jako součást finanční stability, kterou předtím ve Vietnamu neměli a prožívali si tak ustavičné „existenční starosti“. Hung vnímá jako hlavní rozdíl mezi Vietnamem a Českem, že je větší část obyvatel ve Vietnamu velmi chudá. Nedosáhnou takového příjmu, jako je tomu možné v Česku, a přežívají tak ze dne na den. Sám se vnímá jako případ, kdy jej a jeho rodinu svazovaly existenční otázky. Migrací do Česka získal větší finanční stabilitu pro sebe a svoji rodinu ve Vietnamu.

„Ekonomika v Česku je pořád vyšší, protože tu mají vyšší příjem, tudíž mají, podle mě, mají míň existenčních starostí. Ve Vietnamu je mnohem nižší příjem, takže se více strachují.“ (Hung, Česko)

„Ano, příjemněji. Tak z podstaty jsem pracující člověk. Když prostě chodím do práce a mám z toho výdělek, tak se mi žije prostě příjemněji.“ (Trang, Česko)

Ngan cítí větší uvolněnost z hlediska veřejně projevených vztazích mezi lidmi, konkrétně ohledně projevů partnerské intimity na ulicích, která je ve Vietnamu oproti tomu velmi diskrétní.

„...třeba komunikace ženy a muže je tady mnohem víc pohodová než ve Vietnamu. Tak to je hodně odlišné. Třeba tady vidím hodně lidí na ulici, že se mnohem víc drží za ruce nebo líbají a tak. To je jiné než ve Vietnamu. ...je to víc pohodový. V tomhle mi to přijde mnohem příjemnější.“ (Ngan, Česko)

Další aspektem uvolněnosti je podle Thuy větší svoboda v rámci povinností vůči rodině a příbuzným. Ta souvisí s charakterem vietnamské kultury, ve které je kolektivistické přemýšlení určující. Thuy uvádí, že se v Česku nemusí tolik ohlížet na tradiční rodinné vazby a závazky. V Česku si jedinci mohou být více vědomi svých vlastních individuálních potřeb a zájmů, a podle toho je naplňovat.

„Ale tady je větší volnost, jako pro děti, pro jakoby další generace než ve Vietnamu. Ve Vietnamu musíš dělat všechno a musíš se furt ohlížet všude.“ (Thuy, Česko)

Vnímání hodnoty peněz

Z výsledků analýzy lze zachytit, že podle informantů je finanční zabezpečení jednou z hlavních priorit migrantů žijících v Česku, tak i rodinných příslušníků ve Vietnamu. Je velký rozdíl, jak probíhá zabezpečení finančních zdrojů a jak je vnímána hodnota peněz v Česku a ve Vietnamu. Ve Vietnamu má navrch mít spoustu peněz. Tomuto cíli je obětováno mnoho času a úsilí na úkor osobního života. V Česku je volný čas velmi cennou hodnotou. Tuto odlišnost názorně ilustruje Thuy, která uvádí, že v Česku se vydělávají peníze pro život, kdežto ve Vietnamu tomu je to často naopak. Tam se žije pro vydělávání peněz. Na druhou stranu je ale orientace na vydělávání peněz ve Vietnamu pochopitelná vzhledem k velmi nízkopříjmovým skupinám obyvatelstva. Při závislosti na výdělku ze dne na den je nepředstavitelné uvažovat nad volně stráveným časem.

„Tak způsob žití, víš? Jakoby vydělej peníze, abys žil. Ne žít pro vydělání peněz. To je podle mého názoru dost rozdílný, ten přístup mezi Čechama a Vietnamcema.“ (Thuy, Česko)

Na základě výše uvedené priority v hodnotě peněz a bohatství vnímají někteří informanti rozdílné zacházení a přístup v chování mezi bohatými a chudými ve Vietnamu. Hung vnímá, že se rozdíl projevuje v povýšeném chování bohatých lidí vůči chudým. Tento rozdíl v Česku tolik nevidí.

„V Česku nepotřebuje člověk dávat tolik najevo, že má peníze, nebo aspoň ne tolik jako ve Vietnamu. Ve Vietnamu, když mají lidé ve městech peníze, tak to všem potřebuji hrozně dát najevo a víc.“ (Hung, Česko)

„Mezi chudým a bohatým je to hodně jiný. V Česku víc vnímají chudý a bohatý stejně.“ (Trang, Česko)

Vnímání hodnoty životního prostředí

V rozhovorech s Vietnamci žijících v Česku se často opakuje téma životního prostředí. Téměř všichni informanti vnímají české životní prostředí a zájem českých obyvatel o ochranu životního prostředí jako dobrou kvalitu, kterou by rádi viděli i ve Vietnamu. Informanti projevují znepokojení nad současným stavem životního prostředí ve Vietnamu. Srovnání s čistým a kvalitnějším životním prostředím v Česku umožnilo informantům si uvědomit důležitost zamezení negativních dopadů lidské činnosti pro zlepšení stavu životního prostředí.

„Ovšem, taky se o to více zajímám. Je tu samo o sobě lepší prostředí, tak si to uvědomuji. Je to tu čistější, lepší vzduch a hodně zeleně, protože přeci je to lepší v ochraně životního prostředí než ve Vietnamu.“ (Nam, Česko)

Podle informanta Minh je důvod odlišných přístupů Česka a Vietnamu v ohledu ochrany životního prostředí zapříčiněn tím, že je Vietnam chudší rozvojovou zemí, pro kterou je v současnosti prioritou ekonomický rozvoj. Současně je velká část Vietnamců ve Vietnamu velmi chudá. Lidé, kteří žijí ze dne na den, nemají v rámci svých kapacit prostor pro reflexi, zda je jejich chování environmentálně uvědomělé či nikoliv. Život v Česku umožnil informantům finanční stabilitu, díky které mají prostor pro úvahy nad životním prostředím.

„To se snaží teďka táhnout ty investice, takže jako dělá jako cokoli, i když si zničí životní prostředí, jako v Číně. A to je škoda, protože Vietnam je hezká země a teďka hodně zničená. Tady v Česku, lidi umí nebo se snaží držet nebo ochránit životní prostředí, které je důležité pro člověka.“ (Minh, Česko)

4.2.2. SYSTÉMY PRAXE

Větší zdvořilost komunikace a projevu na veřejných místech

Většina informantů uvádí, že vnímají větší zdvořilost projevu na veřejných místech než je ve Vietnamu běžné. Pro informanty nebylo ve Vietnamu běžné nezávazně konverzovat a klást zdvořilostní fráze (jak se mají, co dělají apod.) při rozhovoru s ostatními. Například informantka Ngan popisuje, že neměla ve zvyku se ptát ostatních, jak se jim daří.

„Ano, například když se potkáme, tak se mnohem víc bavíme o tom, jak se máme, stejně tak jako když se rozloučíme. Tak v tom jsem se hodně změnila.“ (Ngan, Česko)

Většina informantů z řad migrantů uvádí, že jsou Vietnamci v konverzaci velmi hluční. Informanti poznamenávají, že se změnilo jejich chování, a díky životu v Česku jsou více klidní a slušní v komunikaci. Z analýzy tak vyplývá opakující se vzorec, že se informanti díky životu v Česku chovají jinak a vnímají se jako více slušní.

„Tak tady v Česku tady žijí zaprvé více slušněji než ve Vietnamu. ...jinak od různých věcí, jak je dělají a mluvení a tak. Tak to je jiný od Vietnamu. Tak na to jsem si musela zvykat postupně.“ (Trang, Česko)

„Ano, změnilo se mi také chování. Třeba ve Vietnamu nejsou tak trpěliví. Přejde mi, že tady musím být trochu, jak to říct, klidnější, slušnější.“ (Hung, Česko)

Nové způsoby trávení volného času

Podle informantů je způsob života odlišný od života ve Vietnamu. Tento aspekt také souvisí s výše uvedenou uvolněností v životě (více v podkapitole normativní struktury). Rozdíl je podle informantů v hodnotě volného času. Češi kladou oproti Vietnamcům mnohem větší důraz na rovnováhu pracovního života a na trávení volného času. V Česku vnímají vyváženost času stráveného v práci a času, který věnují svým vlastním zálibám.

„A teda v životě. Vietnamci žijí trochu jinak a Češi žijí jinak. Vietnamci, no já žiju a jsem z vesnice. Tam je to hodně chudé a náročné pro život. Práce tam je hrozně náročná a jenom o té práci. Tady mi přijde, že obyvatelé z Česka taky hodně pracují, ale přijde mi, že mají po práci víc pohodu. Nějak víc normálně. Jejich život mi přijde víc pohodový.“ (Hung, Česko)

Tento vzorec chování se promítl i do způsobu trávení volného času některých informantů, kteří nyní v Česku chodí více za kulturou, sportem, rekreací, na výlety, dovolenou apod. Je to umožněno i větší finanční stabilitou v životě, kterou nabyli po příjezdu do Česka.

„Občas někam na výlet nebo dovolenou. Nějaké návštěvy Česka, protože Česko je fakt krásné a na spoustu místech jsem ještě ani nebyla.“ (Hong, Česko)

„Ano, často. Mám tu kamarády. Jdeme spolu sportovat, na výlety a na nějaký akce.“ (Lan, Česko)

Odlišná výchova potomků

Během rozhovoru se ukázalo, že se podle některých informantů změnil přístup k výchově dětí. Situaci ilustruje informantka Lan, která se vlivem české kultury postupně přizpůsobila místnímu liberálnějšímu přístupu k výchově. Sama přiznává, že byla z Vietnamu navyknutá na velmi přísnou výchovu.

„Třeba v mé době, tak to bylo jiné. Asi teďka ve Vietnamu to bude taky jinak už. Ale tehdy jsme měli hodně striktní hodiny a otázka třeba lásky byla tak trochu jinak, nebylo v tom tak moc svobody jako teďka. Takže po dlouhé době žití tady si člověk na to zvykne a přijde mu to normální už a přijme to. Možná je to výchovou už od malička nebo nevím. Třeba už od školy. Například, když jsem poprvé vzala svoji nejstarší dceru do školy tady v Česku, tak jsem byla hrozně dojatá, protože paní učitelka byla hrozně hodná a příjemná. Samozřejmě dcera se hrozně bála, to je normální, ale paní učitelka byla hrozně trpělivá a milá, aby se hlavně nebála. Ale ve Vietnamu, tak si pamatuji, že jsem se hrozně bála. A vždycky jsem se hrozně bála a spíš se tam tak děsilo a nutilo. A tady si to ty děti doopravdy užívají, tak to mi přijde taky jiné v tom vychování.“ (Lan, Česko)

Větší svoboda ve vzdělávání

Přestože je ve Vietnamu vzdělání zpoplatněné (školka, základní vzdělání, střední škola i vysoká škola), pokouší se i rodiny s limitovanými zdroji zajistit svým dětem možnosti vzdělání. Vzdělání pokládají za prioritní pro to, aby se měly jednou jejich děti lépe, než se mají oni. To je podle Kušnirákové (2013) v souladu s konfuciánskou tradicí, která považuje vzdělání za jednu z nejvýše ceněných hodnot. Výše popsaná skutečnost je podle informantů také jednou z příčin, proč je na vzdělání kladen tak velký důraz. Většinou je ale na děti vytvářen nátlak ohledně neustálého učení se a doučování. Větší liberálnost českého prostředí umožnilo některým informantům přehodnotit přístup ke vzdělávání vlastních dětí. Tím se rozumí uvolněnější a otevřenější přístup ke vzdělávání, kdy je dětem ponechávána větší svoboda.

„...přestože když jsou ve Vietnamu chudí, tak dávají vzdělávání dětí na první místo, aby se měly v budoucnu líp než oni.“ (Nhung, Česko)

„Nemyslím si už teďka, že by byla nutnost jít jenom do školy a že škola je všechno. Moje a manželovo stanovisko se v tomto změnilo a myslíme si, že když člověk zjistí, že je dobrý v něčem a jedná se klidně o manuální práci, tak ať dělá to, v čem je dobrý. To je přece lepší než jenom škola, škola a škola. Stejně tady to taky není jistota, že někdo vystuduje a má pak práci. Ale samozřejmě mít tu možnost jít do školy a jít tam je skvělý, ale není to všechno a záleží na situaci.“ (Lan, Česko)

Prostor pro péči o zdraví

Postupné nabývání finančních zdrojů a času mimo práci poskytlo informantům možnost se věnovat svému zdraví. Někteří informanti vedou v Česku zdravější životní styl než ve Vietnamu. Příkladem je Nam, který má díky většímu množství volného času prostor pro cvičení a zdravé stravování.

„Ano, ve Vietnamu se jde jenom do práce. A soustředil jsem se tam jenom spíš na práci. Ale tady možná víc uvažuji nad sebou a svým zdravím. A starám se víc o své zdraví...“ (Nam, Česko)

Ochrana životního prostředí

Z analýzy dat vyplývá, že všichni informanti, kteří žijí v Česku, si uvědomují značné rozdíly k přístupu a v kvalitě životního prostředí mezi Českem a Vietnamem. Jak bylo již popsáno v podkapitole normativních struktur (viz 4.2.1), vnímání životního prostředí je značně ovlivněno českým vztahem k přírodě. Podle informanta Hunga je ve Vietnamu běžné

zanechávat odpadky na zemi jen tak na ulici. I pro něj to bylo normou, ale od té doby, co se přestěhoval do Česka, kde se setkal s jiným přístupem a vnímám, konfrontoval svoje přesvědčení a v současnosti mu to již nepřijde v pořádku. Svoje chování tomu podle toho přizpůsobil.

„Ve Vietnamu jsou v tomhle mnohem méně ohleduplní. Kam jdou, tak tam nechávají za sebou odpadky. A to podle mě není dobré vůbec. ...ted'ka bych to už udělal úplně jinak. Předtím to tam tak bylo normální. Tak to jsem se tady díky tomu změnil.“ (Hung, Česko)

Změna v praktikování tradic a zvyků

Vietnamské tradice a zvyky jsou ve Vietnamcích hluboce zakořeněné. Většina informantů uvádí silný význam tradic a zvyků, které jsou součástí jejich životů a identit. Přestože v Česku jsou vystaveni jiné kultuře a zvykům, informanti stále udržují vietnamské tradice a zvyky ve svých rodinných a přátelských kruzích (např. oltář pro uctívání předků, oslavy Tét atd.). Díky velké vietnamské komunitě, která žije v Česku, je pro informanty jednodušší sehnat potřebné věci k vykonávání obřadů (např. vonné tyčinky k oltáři, falešné peníze a oblečení pro symbolické zapálení pro obřad atd.). Vietnamci v Česku přejímají i některé místní zvyky a tradiční svátky, nejčastěji oslavy Vánoc a Silvestra. Minh uvádí, že v Česku žije kulturou Čechů i Vietnamců. V jeho domácnosti slaví jak vietnamský Nový rok Tét (podle lunárního kalendáře), tak i Nový rok v Česku (podle gregoriánského kalendáře).

„Vietnam žije podle vietnamských tradic. Vietnamské tradice, od nich se nedá odejít nikdy. I když jsem pryč už přes deset let vietnamských tradic se nedá upustit. Vietnamské tradice jsou hodně silné. Nemohla bych upustit od vietnamských tradic a přijmout české tradice.“ (Trang, Česko)

„To jako ten Tét. Vietnamský Tét a Silvestr, to je hodně jiný. Ale slavíme tady v Česku Vánoce i Silvestr. Ve Vietnamu je buddhismus, a kromě toho ještě další zvyky. Ale to taky můžeme stále praktikovat.“ (Minh, Česko)

4.2.3. SOCIÁLNÍ KAPITÁL

Vietnamská komunita v Česku

V rozhovorech informanti opakovaně zmiňují význam vietnamské komunity v Česku. Komunitu definuje Jandourek (2012) jako skupinu lidí, jejichž hlavními společnými prvky je vzájemná interakce a pobyt na jednom místě. Často jsou propojeni na základě společné víry, přesvědčení či sdílení obdobných hodnot. Většinou sdílejí podobná rizika, potřeby a využívají stejné zdroje (Jandourek 2012). Pro většinu informantů v Česku je vietnamská komunita

důležitou součástí života, jak tady v Česku mohou fungovat. To se dá v širším pojetí považovat za sociální kapitál podle Coleman (1988), který říká, že je sociální kapitál tvořen různými aspekty sociální struktury, která umožňuje a ulehčuje jedincům či kolektivu součástí dané struktury uskutečňovat různé cíle, které by bez ní nebyli schopni dosáhnout. Informant Hung uvádí, že ho s ostatními vietnamskými migranty v Česku propojují stejné kořeny a pocit odloučení od rodiny a domova. Podobně se vyjadřují i ostatní informanti, kteří zdůrazňují důležitost vzájemné pomoci v rámci komunity.

„Dost pravidelně. Všichni jsme tu daleko od domova. Takže s kýmkoliv se tu potkám, tak nás to spojuje a máme se rádi. Tak si navzájem pomáháme.” (Hung, Česko)

Většina informantů zmiňuje, že jim při počátečních překážkách v novém prostředí, při hledání práce, bydlení a vyřizování administrativy v neznámém prostředí pomohla vietnamská komunita. Ngan přijela do Česka, kde má vzdálené příbuzné, kteří jí pomohli při začátcích zprostředkovat kontakty v rámci vietnamské komunity v Česku. Ta jí pomohla si najít práci a ubytování. Migrační síť nebo komunity mohou migrantům „pomoci překonat pocit marginality, ale současně mohou samy produkovat marginální skupiny“ (Drbohlav, Uherek 2007, s.8). Příkladem jsou Ngan, Nam a Hung, kteří mají dlouhou pracovní dobu a pracují pouze s vietnamskými kolegy a baví se v rámci vietnamské komunity. Nemají tedy mnoho příležitostí si tvořit kontakty mimo komunitu. Díky existenci vietnamské komunity vznikla některá specifická pracovní místa, například tlumočnické práce Nhung a Thuy. Obě jsou závislé na kontaktech v rámci vietnamské komunity. Pomocí husté a propojené sociální sítě v rámci komunity vznikla poptávka po práci tlumočnicků.

„Je tu vietnamská komunita ve městě, takže si myslím, že je dobré si mezi sebou pomáhat, povídat, chodit na zábavy spolu.” (Hong, Česko)

V rámci vietnamské komunity v Česku se pořádají různé sportovní turnaje, koncerty, sjezdy, kongresy, různé slavnosti a náboženské události apod. (Kocourek 2006). Během těchto akcí se Vietnamcům v Česku utužují vztahy a nachází nové kontakty napříč komunitou. Informant Minh je členem vietnamského svazu v Brně, který pomáhá vietnamské komunitě organizovat různé společenské akce, pomoc při integraci nebo vybírat peněžní a materiální prostředky na charitativní účely. Účelem svazu je zároveň propojení Vietnamců v Česku s většinovou českou populací. Minh říká, že jemu samotnému kontakty ze svazu pomohly s podnikatelskými záměry jak v Česku, tak i ve Vietnamu. Informant Minh je podle kategorizace Pechové (2010)

starousedlíkem, který je ve vietnamské komunitě hierarchicky nejvýše. Vzhledem k dlouholetému působení v Česku jsou tito starousedlíci považováni za nejzkušenější v komunitě a projevuje se jim hluboký respekt.

„...protože tady je spousta Vietnamců a jsme kamarádi. Jinak jsem členem Vietnamského svazu tady v Brně, takže máme spoustu známých.” (Minh, Česko)

Společenská prestiž

V pojetí Levitt (1998) je v rámci sociálního kapitálu také zahrnuta společenská prestiž, kterou může migrant nabýt (nebo ztratit) v procesech migrace. Společenská prestiž migranta může hrát důležitou roli v přenosu a šíření sociálních remitencí. Jednotlivci, kteří zaujímají vyšší postavení, jsou více respektováni a je jim více nasloucháno (Levitt, 1998). Informanti, kteří pobývají v Česku zatím kratší dobu, uvedli, že rodina a přátelé ve Vietnamu vnímají kladně jejich posun a vývoj. Jejich rodina považuje za pozitivní to, že se v Česku dokázali usadit, osamostatnit a nějakým způsobem rozvíjet.

„Ano, podle mě ano. Změnil. Hlavně jako individuum. Vyrosl jsem více (smích). Tak hlavně v tom podle mě.” (Hung, Česko)

V rozhovorech s informanty, kteří jsou v Česku již déle, se opakuje názor, že se nezměnili a že jsou pořád stejní. Nebo také díky tomu, že v Česku pobývají již dlouho, vnímají svoje životní změny či úspěchy jako proces života a nepřikládají tomu takovou váhu.

„Ani ne. Já jsem furt stejná. Já si myslím aspoň.“ (Thuy, Česko)

„V roce osmdesát devět jsem přijel jako student neboli aspirant a teďka jsem podnikatelem, jsem majitel firmy, tak to jiný. To už je výsledek života, to změna.” (Minh, Česko)

4.3. TRANSNACIONÁLNÍ PŘENOS SOCIÁLNÍCH REMITENCÍ

Fází přenosu sociálních remitencí se rozumí přenos již nabytých sociálních remitencí z migranta na rodinného příslušníka ve Vietnamu. Do té doby, než ji přijme či nepřijme rodinný příslušník ve Vietnamu, se jedná o potenciální remitenci (Karolak 2016). K tomu, aby se stala skutečnou sociální remitenicí, může dojít během komunikace a interakce mezi migrantem a rodinným příslušníkem. Přenos sociálních remitencí je tedy neoddělitelný od samotných migrantů, protože při návštěvě Vietnamu nebo Česka nemigrujícím rodinným příslušníkem – jsou migranti sledováni a hodnoceni jejich nemigrujícími rodinnými příslušníky.

4.3.1. VIRTUÁLNÍ KOMUNIKACE

Sociální sítě

Všichni informanti si pochvalují, že jim sociální sítě a dostupnější komunikační prostředky usnadnily udržet si navzájem vztah. Nejčastěji k tomu využívají Viber, WhatsApp, Facebook Messenger nebo Zallo. Informanti, kteří již v Česku žijí dlouho, resp. jsou dlouho odloučení od rodinného příslušníka popisují, že je volání a dopisování snazší. Například Minh líčí, že během prvních pár let odloučení od rodiny a manželky si mohli zavolat pouze jeden den v týdnu, protože tehdy každá minuta volání byla velmi drahá.

„Teďka přes sociální sítě a telefonem, tak už je to lepší. Předtím stálo šedesát korun na minutu, takže těžko bych mohla volat často domů. Ale teď už je to lepší.“ (Thuy, Česko)

„A tenkrát byl jenom telefon, tak jsme se museli s manželkou domluvit na nějakém čase a jen jedenkrát týdně můžu zavolat do Vietnamu. A teďka to jiný, teďka mám Skype, Viber. Můžeme kdykoliv mluvit s vietnamským příbuzným.“ (Minh, Česko)

Hlavní změnou se sociálními sítěmi a mobilními telefony je, že si nyní mohou zavolat téměř kdykoliv. Výhodou je také možnost si založit rodinné konverzace (tzn. konverzace více lidí v jedné skupině na internetových komunikačních platformách), ve které spolu mohou vést neustálou interakci za pomoci zpráv, fotek, videí a hlasových zpráv.

„Teďka je to mnohem jednodušší než dřív. Předtím to bylo tak drahé a o tolik náročnější. Teďka si můžeme si zavolat přes internet a sociální sítě. Třeba na messengeru a můžeme si zavolat úplně kdykoliv. Je to hodně praktické. To hodně oceňuji.“ (Quynh, Vietnam)

„Zároveň je to teďka jednodušší pomocí všech těch sociálních sítí, tak máme rodinné konverzace, kde si skoro denně napíšeme nějaký události, vtipy nebo posíláme fotky. Používáme hlavně Viber nebo WhatsApp. A pak taky přes Messenger na Facebooku si píšeme.“ (Mai, Vietnam)

Frekvence kontaktu

Většinou informanti uvádí, že si s bližší rodinou volají několikrát do týdne, nebo alespoň jednou týdně podle časových možností. Pravidelné kontakty udržují s nejbližší rodinou a několika nejbližšími přáteli.

„V týdnu si zavolám tak třikrát až čtyřikrát týdně a pokaždé aspoň tak na hodinu.“ (Ngan, Česko)

„S rodinou hlavně a přáteli, se kterými jsem si nejbližší. Taková ti vzdálenější kamarádi, tak to už neudržíme tolik kontaktu.“ (Hung, Česko)

4.3.2. OSOBNÍ KOMUNIKACE

Návštěvy Vietnamu

V případě návštěvy své rodné země, rodiny a přátel lze z analyzovaných dat určit dvě skupiny. Všichni migranti, kteří již v Česku žijí déle, uvádí, že pravidelně navštěvují Vietnam alespoň jednou do roka, nebo jednou za dva roky, pokaždé tak na dva až pět týdnů. Například Lan popisuje, že tehdy, když ještě dovážela zboží z Vietnamu do Česka, tak navštěvovala Vietnam i několikrát do roka (za rodinou i pracovně). Jejich stabilní finanční situace jim dovoluje tyto cesty realizovat častěji.

„Předtím tak jednou za rok. Nebo jednu dobu, když jsem pracovala se zbožím, tak několikrát do roka klidně.“ (Lan, Česko)

Naproti tomu migranti, co žijí v Česku zatím kratší dobu, neměli ještě možnost navštívit svoji rodinu a přátele ve Vietnamu. Ngan i Hung jsou nejprve kvůli finančním překážkám a v současnosti kvůli pandemickým komplikacím dlouhodobě odtrženi od rodiny.

„Už jsem pryč několik let a nemohl jsem se vrátit. Nemůžu se potkat se svojí rodinou nebo přáteli. Je to fakt daleko.“ (Hung, Česko)

Výjimkou v této situaci je Trang, která je již v Česku 12 let a ve Vietnamu nechala své dítě. Trang se vrátila do své rodné země pouze jednou, a to jen na dva až tři týdny.

„Myslím si, že tak před třemi lety se vrátila jednou. To je všechno a jinak si voláme často, teda když mi zavolá mamka.“ (Duy, Vietnam)

Návštěvy Česka

Návštěvu do Česky uskutečnili pouze čtyři rodinní příslušníci z Vietnamu. Ve všech případech se jedná o rodinné příslušníky migrantů, kteří v Česku žijí již dlouho. Právě fyzická přítomnost a osobní komunikace může přinést ty nejefektivnější výsledky, co se týká přenosu sociálních remitencí.

„Určitě, před tak 15 nebo 16 lety jsem jel do Česka, pokud se nepletu, tak to bylo někdy v roce 2005 nebo 2006. Tak tehdy jsem přiletěl do Česka a tehdy bydlela Hong v Brně a přišlo mi to hrozně pěkně a moderní. A Češi mi přišli hrozně milí a fajn. A to bylo také poprvé, co jsem kdy, byl v cizině. Takže to nemám s čím moc srovnávat. Ale přišlo mi to moc hezké.“ (Huy, Vietnam)

4.3.3. OMEZUJÍCÍ FAKTORY

Vliv pandemie

Pandemie covid-19 ovlivnila životy všech, a to včetně migrantů a rodinných příslušníků ve Vietnamu, ovlivnila rovněž jejich přímý kontakt (osobní setkání). Podle Grabowske a Garapicha (2016) je nejefektivnějším způsobem přenosu a šíření sociálních remitencí právě osobní kontakt mezi jednotlivci z rodiny, který je v důsledku pandemie a souvisejících cestovních restrikcí značně omezen, resp. v tuto chvíli úplně zamezen. Pandemie covid-19 tak významně ohrožuje přenos šíření sociálních remitencí mezi Vietnamci žijícími v Česku a jejich rodinnými příslušníky ve Vietnamu. Někteří informanti jsou dlouhodobě odkázáni pouze na nepřímou komunikaci se svojí rodinou ve Vietnamu. Hung i Ngan ještě neměli příležitost se ani jednou vrátit za rodinou do Vietnamu od té doby, co přijeli do Česka.

„Od té doby, co Ngan přijela do Česka, tak ještě nikdy nebyl zas tolik čas nebo příležitost, protože se ještě nemohla vrátit za námi do Vietnamu. A teďka covid k tomu, a ještě čeká miminko, tak nevím, kdy se uvidíme vůbec.“ (Duy, Vietnam)

Časový posun

Jedním z opakujících se témat v rozhovorech jsou různá časová pásma. Časové rozdíly v kombinaci s pracovní dobou komplikují komunikaci mezi migrantem v Česku a rodinou ve Vietnamu.

„Předtím to bylo hodně náročné, to bylo hrozně drahé totiž. Ale teďka je to náročné časově, přeci toho má teďka hodně, má manžela a tři děti. K tomu ještě je tu ten časový posun, se kterým je to občas také náročné se stihnout. Ale teďka se sociálními sítěmi je to mnohem pohodlnější. Tak si píšeme třeba přes Facebook nebo si zavoláme přes videohovor.“ (Bach, Vietnam)

4.4. FÁZE ŠÍŘENÍ: SKUTEČNÉ SOCIÁLNÍ REMITENCE

Fáze šíření je proces adopce již nabytých a přenesených sociálních remitencí jinou osobou – rodinným příslušníkem migranta (Grabowska et al. 2017). Jinak řečeno zkoumám, jestli se potenciální remittance staly skutečnými remitencemi. Během analýzy je důležité si uvědomit následující procesy, které jsou spjaté s fází šíření sociálních remitencí – rezistence, imitace a inovace (Grabowska et al. 2017). Přenos a šíření sociálních remitencí je závislý na aktérech migrace: a) návratoví migranti nebo b) migranti, kteří udržují transnacionální kontakty. V práci se nezabývám návratovými migranty účelově a mým záměrem je zjistit přenos a šíření

sociálních remitencí migranty, kteří udržují transnacionální kontakty (v transnacionálních rodinách). Fáze šíření sociálních remitencí (reinterpretace, rezistence vůči změnám, imitace a inovace) je nepřetržitý proces neustálé zpětné vazby a uspořádání (Grabowska et al. 2017). Studium sociálních remitencí je náročné v tom, že informanti (migranti a rodina ve Vietnamu) mají často problém rozpoznat samotný proces přenosu, zejména u myšlenek a postojů, které se stávají součástí jejich identity (Grabowska et al. 2017). Analýza výsledků z rozhovorů jak s migranty v Česku, tak i s rodinnými příslušníky ve Vietnamu, umožňuje nahlédnout na dopady migrace dvěma různými způsoby. Přehled přijatých i nepřijatých sociálních remitencí je znázorněn v následující tabulce (Tabulka 6 Přehled přijatých a nepřijatých sociálních remitencí

V následujících částech charakterizují podobu skutečných sociálních remitencí, které jsou přijaty nemigrující rodinou ve Vietnamu, kteří jsou v pravidelném kontaktu s migranty. Popíše i potenciální remitence, které nebyly úspěšně přijaty. Avšak během celého procesu přenosu jsou sociálních remitence neustále znovu a znovu upravovány, interpretovány a přizpůsobovány místním kontextům (Mica 2013). Z výsledků analýzy lze zaznamenat, že šířené sociální remitence jsou nejčastěji realizovány v podobě přijímání nových norem a hodnot prostřednictvím diskuze založené na sebereflexi.

4.4.1. ADOPCE

Otevřenost

Z rozhovorů lze identifikovat hlavní změny ve vnímání a postojích. Otevřenost („open-mindedness“) je častým opakujícím se tématem, a to jak u migrantů (viz 4.2.1), tak i u některých rodinných příslušníků ve Vietnamu. Život migranta v cizině ovlivňuje ochotu a schopnost rodinných příslušníků ve Vietnamu vnímat nebo přijímat nové vjemy. S tím také souvisí větší zájem o dění mimo hranice Vietnamu, což rodinným příslušníkům ve Vietnamu otevírá obzory ohledně jiných kultur a života v zahraničí. Například Huy a Mai si vyhledávají za pomoci dostupných informačních kanálů (novin, knih, zpráv, internetu apod.) informace týkající se přímo Česka nebo evropského způsobu života. Události odehrávající se v Česku jsou tak relevantní i pro rodinné příslušníky žijící ve Vietnamu.

„Tak možná mi to taky otevřelo víc mysl nebo už svým způsobem přemýšlím víc nad děním i v Česku a zároveň i ve Vietnamu.“ (Bach, Vietnam)

„Asi jsem se začala víc zajímat o dění v Evropě, kde byli různě moje sourozenci. Zjišťovala jsem si víc možná o jejich životním stylu a kultuře tam. Tak zajímalo mě to.“ (Mai, Vietnam)

Vnímání životního prostředí

Někteří rodinní příslušníci ve Vietnamu projevují zájem ohledně čistějšího a kvalitnějšího životního prostředí. Seznamují se s příjemnějším životním prostředím pro život skrze příběhy migrantů v Česku. Tato zprostředkovaná realita vede rodinné příslušníky k reflexi nad vlastní situací ve Vietnamu. Přestože není známa žádná změna v chování vůči přírodě v případě informantů žijících ve Vietnamu, jsou úvahy nad problémem a uznání situace jako problematické prvním krokem pro možnou budoucí změnu. Kvalitní čisté životní prostředí je podle rodinných příslušníků ve Vietnamu často znakem vyspělého a moderního státu.

„Mně přijde, že v Česku je dobré a lepší prostředí, čisté prostředí, klidné a hezké prostředí. Víc než ve Vietnamu.“ (My Hanh, Vietnam)

Větší zdvořilost komunikace a projevu na veřejných místech

Rodinní příslušníci migrantů, kteří měli možnost navštívit svoji rodinu v Česku, uvádí, že se setkali s kultivovanějším chováním lidí na veřejných místech. Někteří rodinní příslušníci ve Vietnamu vnímají evropské způsoby chování jako kultivovanější – jako model chování a způsobů, kterému je dobré se přiblížit a přijmout jej. Huy byl v Česku navštívit svoji rodinu jednou, zároveň to byl pro něj první kontakt s cizinou. Česko vnímá jako kultivovanou a rozvinutou zemi. Jeden z příkladů, který uvádí, že přejal z Česka, je netlačení se a nepředbírání ve frontě.

„Tak žila ještě podle našich zvyků. My jsme Asiaté, přijde mi, že naše způsoby nejsou tak kultivované.“ (Huy, Vietnam)

Van, která byla již několikrát na dlouhodobých návštěvách v Česku, popisuje, že se u ní změnil hlavně přístup v komunikaci a interakci s lidmi. Naučila se komunikovat s cizími lidmi, kteří mluví naprosto odlišným jazykem, ale přesto spolu našli společnou „řeč“. Současně uvádí, že si v Česku zvykla na klidnější komunikaci než je běžné ve Vietnamu.

„Asi tak nějak v normální běžné komunikaci taky. Nějak ve způsobu setkávání se a interakcí.”
(Van, Vietnam)

Nové způsoby trávení volného času

Nové způsoby trávení volného času lze zaznamenat u části rodin migrantů, které nesvazuje finanční situace. Nejčastěji se nový způsob trávení volného času projevuje možností výletováním a cestováním. Někteří rodinní příslušníci migrantů, kteří mají dostatečný finanční kapitál, cestují buď v rámci Vietnamu nebo společně s migranty v Česku. V analýze rozhovorů lze zaznamenat dělicí linii mezi bohatšími a chudšími rodinami. Bohatší rodiny (v kontextu tohoto výzkumného souboru zpravidla migranti, co žijí v Česku již dlouho) mají více možností.

„Nebo, že jsem chodila víc za zábavou a cestováním taky. Rozhodně jsem začala víc chodit jakoby na dovolenou a někam se bavit.” (Van, Vietnam)

Prostor pro péči o zdraví

Větší péče o zdraví je zaznamenána hlavně na popud migrantů, kteří posílají svým rodinným příslušníkům ve Vietnamu evropské léky a vitamíny. Český zdravotnický systém je v rozhovorech často zmiňovaným pozitivem, který by migranti chtěli přenést do Vietnamu. Ve Vietnamu se za jakékoliv služby musí doplácet, přestože je daný jedinec pojištěný. Důsledkem migrace a lepší finanční situace si mohou rodinní příslušníci ve Vietnamu více dovolit nadstandardní péči a vůbec nad touto možností uvažovat.

„Žádná podpora. I pojištění i vzdělání se všechno musí platit. Jako základní školy, od školy, tak školky se tady taky platí. Ale základní vzdělání i vysoké školy, tak za všechno se tam platí. I ve zdravotnictví. Pokud tady nechceš něco nadstandardní, tak ti to všechno proplatí většinou zdravotní pojištění. Ale tam všechno platíš alespoň polovinu sám, i když jsi jako pojištěný.”
(Thuy, Česko)

Změna v praktikování tradic a zvyků

Rodinní příslušníci, kteří byli v Česku dlouhodoběji, se setkali například s oslavami Vánoc a Silvestra, které slavili společně s migranty, kteří tyto zvyky v Česku již přejali. V současnosti je také poměrně běžné (důsledkem globalizačních vlivů), že se některé evropské způsoby oslav těchto svátku slaví i ve větších městech ve Vietnamu.

4.4.2. REZISTENCE

Změna probíhá postupně. Jedná se o zdoluhavý proces reinterpretační, adaptace, imitace a inovace. Mohou však nastat případy, kdy jsou potenciální sociální remitence neaplikovatelné nebo přímo nevhodné v místních podmínkách země původu. Na základě nepřijetí potenciálních sociálních remitencí rodinnými příslušníky ve Vietnamu (viz následující Tabulka 6 Přehled přijatých a nepřijatých sociálních remitencí lze určit čtyři hlavní důvody, které vysvětlují neúspěch přenosu: a) odlišný politický režim, b) odlišné uspořádání vietnamské společnosti (kolektivistické pojetí „já“), c) silné tradiční rodinné vazby a d) priorita finančního zabezpečení. Sociální remitence, které zasahují do zakořeněných hodnotových systémů, se přirozeně setkávají s větším odporem, což se týká prvních tří důvodů, které jsou propojené. Základy vietnamské mentality (vycházející z myšlenkových proudů konfuciánství, taoismu a buddhismu) se odráží v uspořádání celé společnosti na úrovni státu, komunity i rodiny (Kušniráková, Ho 2012). Výsledkem je složitý hierarchický systém vietnamské společnosti s důrazem na holistické vnímání světa a kolektivistické pojetí „já“, ve kterém „jsou celky důležitější jejich jednotlivé části, ale ani celek bez svých součástí, ani součásti bez celku nemohou samostatně existovat, protože jednotliví členové celku (např. rodiny) mají jasné, připsané role, které plní a pro které jsou nepostradatelní“ (Nisbett 2003; Kušniráková, Ho 2012, cit. v Kušniráková 2013, s. 24). Dalším významným důvodem neúspěchu přenosu může být politický režim země. Pokud jsou potenciální remitence v rozporu s institucionalizovanou mocí a politickým diskurzem, je pravděpodobnost odmítnutí vysoká. Vietnam je socialistickou zemí, ve které úplná svoboda a podněty ke změně nejsou zcela podporovány. Výše popsané kolektivistické pojetí společnosti a politický režim Vietnamu jsou jedním z důvodů, proč jsou potenciální sociální remitence týkající se individualizace a svobody pouze ve fázi reinterpretační. Rodinní příslušníci migrantů jsou si vědomi zvýšení osobní svobody a sebeurčení u migrantů, které uvádí v kontrastu rozdílných vládních systémů v Česku a ve Vietnamu. Rodinní příslušníci jsou tak více propojeni a obeznámeni s evropskými hodnotami a smýšlením co se týká svobody a individualizace. Podmínky ve Vietnamu však nedovolují rodinným příslušníkům migrantů se s touto potenciální sociální remitencí ztotožnit. Z toho důvodu zůstávají dané aspekty ve fázi reinterpretační – nejsou odmítnuty, avšak ani přijaty. Mají silný potenciál pro přijetí.

„No tak Česko je více demokratické, je tam více svobody, lidi tam žijí asi víc v pohodě.“ (Tan, Vietnam)

„V některých věcech možná je Česko uvolněnější než tady. Politicky je to jiné, že jo. Ale o politice se moc neradi bavíme.” (Bach, Vietnam)

Kolektivistické pojetí společnosti souvisí se silnými vazbami na tradiční vietnamskou rodinu. Ve Vietnamu je silně zakořeněná vazba mezi mladšími a staršími, ve které mladší musí projevovat naprostou loajalitu, respekt a poslušnost vůči staršímu. Tato skutečnost se odráží v metodě výchovy potomků, kteří jsou přísnou rukou často vedeni k utlumování vlastního kritického myšlení (které je často považováno za odmlouvání). Z toho důvodu se potenciální remitence spjaté s odlišnou výchovou potomků (vedení k větší svobodě a sebeurčení) setkává s odmítnutím. S tím také souvisí potenciální remitence větší svobody ve vzdělání, která se rovněž setkala s odporem. Pro vietnamskou rodinu jsou školní neúspěchy dítěte vnímány jako hanba celé rodiny, tudíž je dítě pod neustálým tlakem učení a doučování. Rezistence může být způsobena tzv. procesem tradicionalizace, kdy se migranti drží nebo usilují o zachování tradičních hodnot, víry nebo norem o komunitě či rodině (White a Grabowska 2019).

„Tak ve vzdělání si myslím, že tady (v Česku, pozn. autorky) je to lepší. Tady není na ty děti pokládán takový tlak jako ve Vietnamu. Ve Vietnamu na ně hodně tlačí, musí chodit do školy, ale pak ještě hrozně moc do doučování. A všechno tam stojí kvůli škole mnohem více.” (Nam, Česko)

V otázce životního prostředí většina informantů projevila kritický postoj vůči současnému alarmujícímu stavu ve Vietnamu. Rodinní příslušníci migrantů vnímají životní prostředí jako problematické, ale na druhou stranu nepodnikají žádné kroky pro snižování negativních dopadů lidských činností, které by mohly přispět ke zlepšení kvality životního prostředí. Prvním vysvětlením může být to, že jedinci nemají dostatek povědomí o uvědomělém chování vůči životnímu prostředí. Druhou variantou je iluze zlepšení vytvářena politickou propagandou ve Vietnamu, která lidi přesvědčuje o dlouhodobém udržitelném plánu.

„Ve Vietnamu chrání takovýmhle způsobem, hele, když se jede a teď tam je cedule. Počkej, jak se to přeloží... les je zlato, moře je stříbro. Taková velikánská cedule a plakáty u silnic a hnedka u té cedule vidíš, jak je celej ten les vykácenej. Tak takhle to je ochrana životního prostředí u nás ve Vietnamu.” (Nhung, Česko)

Potenciální sociální remitence uvolněnosti v životě v pojetí migrantů v Česku se setkala s částečným úspěchem. Většina rodinných příslušníků ve Vietnamu pocítuje uvolněnost v životě z hlediska získání finanční stability. Migrace je v některých případech důležitým finančním zdrojem pro celou rodinu. Na základě vzorku informantů není známa odpověď

na uvolněnost týkající se projevu intimity mezi partnery na veřejnosti. Jak je výše uvedeno, konzervativní vztahy uvnitř vietnamských rodin omezují přijetí některých sociálních remitencí. Přenos potenciální sociální remitence vnímání hodnoty peněz se ve Vietnamu nesetkala s kladnou odezvou.

Tabulka 6 Přehled přijatých a nepřijatých sociálních remitencí

Potenciální sociální remitence nabyté migranty v Česku	Procesy difúze migrace dle Grabowska et al. (2017)	Skutečné sociální remitence přijaté / nepřijaté nemigrujícími rodinnými příslušníky ve Vietnamu	Předpoklady (ovlivňující přijetí / nepřijetí)
Otevřenost k novým vjemům.	Imitace.	Projevy otevřenosti vůči novým vjemům.	Ochota a schopnost vnímat a přijímat nové vjemy. Prozkoumání vlastního přesvědčení.
Individualizace (zvýšený pocit autonomie a sebeurčení jednotlivce) a více svobody.	Reinterpretace ³⁸ .	Projevy vnímání individualizace rodinného příslušníka a vnímání větší svobody v porovnání s Vietnamem. Zůstává jako potenciál pro změnu.	Zprostředkovaná realita svobodnějšího a demokratičtějšího státu, který klade důraz na práva jednotlivce.
Větší uvolněnost v životě (finance, intimita, od rodinných tradičních vazeb)	Reinterpretace.	Větší uvolněnost pouze z hlediska finanční stability. Zůstává jako potenciál pro změnu.	Nemigrující rodinní příslušníci, kteří získávají finanční remitence. Ostatní aspekty uvolněnosti jsou omezeny vietnamskou společností a tradičními rodinnými vazbami.
Vnímání hodnoty peněz.	Rezistence.	Odlišné vnímání hodnoty peněz se neprojevuje. Zůstává jako potenciál pro změnu.	Finanční zabezpečení je primární cíl.
Vnímání hodnoty životního prostředí.	Imitace.	Vnímání lepšího životního prostředí v Česku v porovnání s alarmující situací ve Vietnamu. Nemigrující rodinní příslušníci by chtěli stejné podmínky.	Zprostředkovaná realita čistějšího a příjemnějšího životního prostředí.

³⁸ Přestože Grabowska et al. (2017) mluví o těchto procesech difúze migrace – rezistence, imitace a inovace. V těchto konkrétních situacích se jedná o potenciální sociální remitence, které nejsou přijaty, avšak ani odmítnuty. Z toho důvodu zde uvádím reinterpretaci – potenciální sociální remitence jsou rodinnými příslušníky ve Vietnamu uvědomovány, ale jsou stále v probíhajícím procesu přijímání.

Větší zdvořilost na veřejných místech.	Imitace.	Nepředbíhání a netlačení se ve frontách.	Rodinní příslušníci, kteří již navštívili Česko.
Slušnější a otevřenější komunikace.	Imitace.	Komunikace s cizími lidmi. Méně hlasitá konverzace.	Rodinní příslušníci, kteří již navštívili Česko.
Nové způsoby trávení volného času (např. cestování do zahraničí).	Imitace.	S lepšími finančními podmínkami chtějí napodobit evropské způsoby (např. v cestování do zahraničí)	Rodiny, které dosáhly finančního zabezpečení a stability.
Odlišná výchova potomků.	Rezistence.	Odlišná výchova potomků se neprojevuje. Zůstává jako potenciál pro změnu.	Zakořeněné rodinné vazby mezi mladšími a staršími (respekt a poslušnost)
Větší svoboda ve vzdělání.	Rezistence.	Větší svoboda ve vzdělání se neprojevuje. Zůstává jako potenciál pro změnu.	Vzdělávací „dril“ závisí na systému vzdělání Vietnamu.
Prostor pro péči o zdraví.	Imitace.	Zajišťování si kvalitnějších zdravotních služeb.	Rodiny, které dosáhly finančního zabezpečení a stability.
Ochrana životního prostředí.	Rezistence.	Vnímání reálného problému. Neprojevují se individuální změny pro zlepšení. Zůstává jako potenciál pro změnu.	Nedostatečná znalost uvědomělého chování. Propagandistické environmentální slogany vlády vytvářející iluzi zlepšení.
Změna v praktikování tradic a zvyčích.	Imitace.	Oslava Vánoc a Silvestra podle "evropských způsobů".	Rodinní příslušníci, kteří již navštívili Česko. A ti, kteří žijí ve větších městech ve Vietnamu (výzdoba a oslavy na ulicích)

Zdroj: Vlastní zpracování dle výsledků z analýzy dat (z podkapitol 4.2 a 4.4)

4.5. FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ ŠÍŘENÍ SOCIÁLNÍCH REMITENCÍ

Celý proces přenosu sociálních remitencí se setkává s vícefaktorovými překážkami. V této podkapitole rozepíši výsledky analýzy týkající se jednotlivých bariér přenosu a šíření sociálních remitencí. Výsledky výzkumu jsou organizovány podle determinantů ovlivňující proces přenosu sociálních remitencí určené Levitt (1998).

4.5.1. POVAHA SAMOTNÉ REMITENCE

Z analýzy dat lze vyzorovat, že by migranti měli ambice zavést určité změny, ale brání jim v tom velmi komplikovaná byrokratická situace ve Vietnamu. Na vnímání politického režimu Vietnamu jako překážky ke změně panuje shoda ve všech rozhovorech s informanty z dané skupiny migrantů. Iniciativy odspoda nejsou v souvislostech s vietnamským režimem příliš vítány (Kušniráková 2013). Z toho důvodu jsou jakékoliv větší systémové změny složité a odrazující. Pravděpodobnější úspěch pro přenos a šíření sociálních remitencí je tedy podle informantů pouze na individuální úrovni – na úrovni jednotlivců a domácností. Lan popisuje svoji frustraci s náročností přenosu byrokraticky náročných změn na příkladu třídění odpadu.

„Tak v podnikání, tak se mi taky nepodařilo přenést věci. Viděla jsem hodně věcí, co by se daly aplikovat, ale nebylo to možné. Například systém zpracování odpadu a recyklace tady v Česku, tak to nám přišlo zajímavé a chtěli jsme to aplikovat nějak ve Vietnamu, ale je to neskutečně komplikované. A musí se to přes politiku a různé úřady a je to fakt náročné a komplikované. Hodně, hodně komplikované. Takže některé věci by mě napadaly, co přenést a co jsem chtěla přenést, třeba ten systém zpracování odpadků, ale prostě to nejde.“ (Lan, Česko)

„Jako to, co bych chtěla, tak si myslím, že ve Vietnamu, ten systém, co je ve Vietnamu, ať je to na těch úřadech nebo v těch nemocnicích. Já si myslím, že každý Vietnamec, co žije v cizině, by to chtěl změnit. Ale nikdo nemá na to vliv moc no.“ (Nhung, Česko)

4.5.2. POVAHA TRANSNACIONÁLNÍHO SYSTÉMU

Remitence plynou efektivněji prostřednictvím těsně propojených systémů, například pomocí transnacionální organizačního systému a sociálních sítí (Levitt 1998). Z výše popsaných výsledků analýzy týkajících se motivace migrace (viz 4.1.1) lze usoudit, že většina informantů se dozvěděla o možnostech, jak se dostat do Česka od jiných migrantů již žijících v Česku, tzv. pomocí svých osobních sítí či sociálních sítí. Migrační sítě a vietnamská komunita hrají v životě migranta důležitou roli. S růstem vietnamské komunity a migračních sítí v Česku jsou zahájeny přípravy na nové prostředí již v zemi původu. Podle Šatavy (1989) získávají potenciální migranti informace od migrantů již žijících v zemi cílové. Těmito přípravnými procesy akulturace v zemi původu jsou zkracovány sociokulturní vzdálenosti. Jedná se tedy o migranty, kteří přijeli do Česka za pomocí migračních sítí. Dozvídali se o zprostředkovaném životě v Česku přes Vietnamce v Česku.

4.5.3. VLASTNOSTI NOSITELE SOCIÁLNÍCH REMITENCÍ

Podle Levitt (1998) je charakter nositele sociálních remitencí určující v přijetí či nepřijetí sociálních remitencí druhou osobou. Pokud je totiž jednatel vyššího postavení, je více slyšet a lidé mu více naslouchají. Ve vietnamské kultuře jsou rodinné hodnoty a rodinná soudržnost silně zakořeněny v chování a v projevech jednotlivců. V případě vietnamské tradiční rodiny, která je strukturována na základě mužských potomků, se jedná o patriarchální rodinu, kde má nejvyšší autoritu v rodině muž. Ve Vietnamu musí mladší projevovat loajalitu, respekt a poslušnost staršímu a rodině. Popsané tradiční vnímání se silně projevuje i v dnešních vazbách, především u Vietnamců první generace, kteří jsou také hlavním objektem tohoto výzkumu.

„Ve Vietnamu, v rodině ten starší má autoritu, hlava rodiny má autoritu.” (Minh, Česko)

Situaci názorně ilustruje i Huy, který v rozhovoru mluví o své dceři Hong, která je sice prvorozeným dítětem, ale podle slov Huy je ve Vietnamu stále více zohledněn mužský potomek. Přestože je narozen jako druhé dítě, přidává se mu přívlastek prvorozený. Nezávisle na vlastnostech nositele je ve Vietnamu rodina a vazba mezi mladšími a staršími hodně důležitá a hraje tak zásadní roli v šíření sociálních remitencí. Dá se tedy předpokládat, že sociální remitence šířená mužem, nejlépe starším, má větší šanci na přijetí rodinou ve Vietnamu. Nejvyšší pravděpodobnosti přijetí je dosaženo, pokud jde současně o migranta inovátora (viz 4.1.5).

„V tuto chvíli žiji se svým druhým dítětem, se svým synem, který je teoreticky prvorozený, protože je to můj první syn, i když není prvním dítětem. Podle Vietnamu se to tak říká. Přestože moje první dítě byla dcera, tak se to říká, o prvorozeném synu nehledě na pořadí. Takhle to je ve Vietnamu prostě.“ (Huy, Česko)

4.5.4. CÍLOVÁ SKUPINA

V kontextu výzkumného vzorku lze určit dvě hlavní vazby migranta v Česku a rodinného příslušníka ve Vietnamu: a) závislost a b) nezávislost. Z výsledků výzkumu je zřejmé, že migranti a rodinní příslušníci ve Vietnamu s lepší finanční situací (mají nezávislý vztah) mají větší sklon k přijímání sociálních remitencí.

Závislý vztah

Pod tímto opakujícím se vzorcem lze rozumět závislost vztahu migranta a rodinného příslušníka ve Vietnamu ve smyslu existenciální závislosti. Finanční remitence zasílané migrantem v Česku jsou zásadní pro život jejich rodinných příslušníků ve Vietnamu. Trang i Hung mají obdobnou situaci, kdy na jejich výplatu spoléhá rodina. U rodiny Trang i Hunga, kde se projevuje větší míra závislosti, je naopak míra zájmu o zkušenosti, znalosti nebo dění v Česku minimální. Jedinci, kteří mají omezené zdroje, přístupy a možnosti, a tudíž i méně kontroly nad svým životem, jsou více rezistentní vůči přenosům sociálních remitencí (Levitt 1998).

„No rodina se moc nezajímá podle mě. Zajímají se hlavně o mě, moje zdraví, jaký je můj život. Ale o zkušenostech zas tolik ne, to už jsme moc daleko, tak se to vytrácí.“ (Hung, Vietnam)

V případě Trang je dalším silně ovlivňujícím faktorem její osobní vztah k rodině, přestože sama vnímá rodinu jako nejdůležitější. Její syn, který je již v adolescentním věku, projevuje naprostý nezájem o Česko, o její zkušenosti a život. Tato lhostejnost pramení také z matčiny uzavřené povahy, ale především je důsledkem jejich narušeného vztahu matčinou migrací do Česka v jeho raném věku.

„Ne, protože moje mamka není moc sdílná a nebaví se se mnou o věcech, které se týkají jí osobně nebo její práce, nebo více jejího života celkově. A tak popravdě jsem se po tom nikdy moc nepídil a nezajímal jsem se.“ (Duy, Vietnam)

Nezávislý vztah

Ostatní informanti projevují větší nezávislost co se týče vazby mezi migrantem a rodinným příslušníkem ve Vietnamu. Přestože většina informantů ze skupiny migrantů posílá své rodině ve Vietnamu peníze, nezávislost je v tomto kontextu chápána tak, že rodiny nejsou svazovány existenciálními otázkami. Rodinní příslušníci ve Vietnamu, kteří mají více kontrolu nad svým životem pomocí dostupných zdrojů, mají více možnosti se samostatně rozhodovat, jestli danou remitenci přijmou či nepřijmou (Levitt 1998).

4.5.5. RELATIVNÍ ROZDÍLY MEZI CÍLOVOU A PŮVODNÍ ZEMÍ

Informanti nejčastěji upozorňují na jiné životní prostředí a podmínky, které vztahují k následujícím faktorům: a) odlišné fungování institucí a politiky, b) odlišné klimatické podmínky, c) geografická vzdálenost, d) kulturní odlišnosti a e) význam Česka v porovnání se Západem.

Fungování institucí a politiky

Přenos sociálních remitencí se často setkává s překážkou, pokud jejich využití vyžaduje určitou inovaci a změnu na vyšších úrovních. Většina migrantů zmiňuje problém ve fungování institucí, tudíž zrealizovat jakoukoliv změnu, která by vyžadovala vyřizování na úradech, je preventivně odmítnuta samotnými migranty a rodinnými příslušníky. Rezistence může nastat, pokud migrant nebo rodinný příslušník zjistí, že nové nápady nebo praxe jsou až příliš komplikované a rozhodnou se sociální remitenci nepřijmout (White a Grabowska 2019).

„Tak to tady je, všechny úřady fungují tak, jak má být. Tak ve Vietnamu, cokoli děláš, tak to dělají nejtěžší, aby člověk musel přidávat peníze, aby to mohl dostat co nejdřív.”(Thuy, Česko)

Klimatické podmínky

Dalším často zmiňovaným tématem v kontextu omezujících faktorů je odlišné podnebí. Podle některých migrantů mají odlišné klimatické podmínky zásadní vliv na jejich produktivitu, která ovlivňuje chod určitých činností a zvyků. Nhung uvádí, že ve Vietnamu v těch největších vedrech během poledne je zvykem mít dlouhé pauzy k odpočinku nebo k odpolednímu spánku. Ve Vietnamu se cítí mnohem více unavená a musí tomu přizpůsobit svůj denní rytmus.

„To počasí určitě no. Je tam člověk unavenější, i když nespím přes den, tak musím taky zalézt někde do studna, abych si odpočala, že přes den, jako prostě se celý den, to nejde vydržet. Tak proto ve Vietnamu mají přestávku dlouhou.” (Nhung, Česko)

Geografická vzdálenost

Většina informantů uvádí problém v geografické vzdálenosti Vietnamu a Česka. Podle informantů je Česko zkrátka příliš vzdálené od Vietnamu, a tím jsou veškeré přenosy remitencí mnohem limitovanější a náročnější. Současně je často s finanční nedostupností omezená osobní návštěva a komunikace, která je v rámci přenosu sociálních remitencí nejefektivnější.

„Nežijeme ve Vietnamu, takže jako když chceme dělat něco jako z České republiky do Vietnamu, tak to je komplikované, protože nikdo nám nemůže tolik pomáhat, oni tomu nerozumí a my nebydlíme ve Vietnamu, takže to je pak problém.“ (Minh, Česko)

„...už jsme moc daleko, tak se to vytrácí.“ (Hung, Česko)

Kulturní odlišnosti

Kulturní odlišnosti jsou dalším často zmiňovaným faktorem, který má zásadní vliv na přijetí či nepřijetí sociálních remitencí ve Vietnamu. Informanti, kteří mají zkušenosti s evropskou i asijskou kulturou, vnímají tyto rozdíly jako problematické pro přenos sociálních remitencí. Přijetí sociálních remitencí závisí také na stávajících podmínkách ve Vietnamu. Pokud jsou šířené hodnotové struktury a poznatky příliš odlišné od těch převládajících, je pravděpodobnější, že se adopce sociálních remitencí setká s rezistencí (Levitt, 1998). Informant Minh vnímá významný rozdíl mezi českou a vietnamskou mentalitou. Podle něho by některé změny narážely na nepochopení způsobené přílišnou vzdáleností kulturních prostředí.

„Mám to rád, ale aplikovat ve Vietnam, to je trochu problém, protože to je jiné prostředí. Jiné životní prostředí, jiné kulturní prostředí.“ (Minh, Česko)

Význam Česka v porovnání se Západem

Část informantů uvádí, že překážkou je také vliv Česka, které nemá na mezinárodním poli tak významný vliv. Přestože všichni informanti vnímají Česko jako místo s vyšším životním standardem než ve Vietnamu, v rozhovorech se objevuje, že v porovnání s jinými destinacemi na Západě není Česko tak populární mezi potenciálními migranty. Účinky přenosu sociálních remitencí závisí na velikosti a mocenských rozdílech mezi zemí původu a zemí cílovou (Levitt 1998). Jinak řečeno, pokud jsou remittance přenášeny ze země cílové, která je malá, a ne tak vlivná, je efektivita přenosu menší a méně intenzivní. Ngan uvádí, že někteří Vietnamci neví, kde Česko leží. Potenciální migranti jsou více motivováni ekonomickými a kulturními podmínkami západní Evropy. Příkladem je Nhung, která by si nevybrala Česko, kdyby měla možnost výběru.

„Podle mě je Vietnam už moc daleko. A taky, protože popravdě Česko není tak populární jako jiný země na západě. Kdysi se lidé ptali, kde je vůbec Česko a hrozně málo lidí vědělo, kde Česko vlastně leží. Muselo se říct, že vedlo Německa nebo Rakouska. A o těch zemích ví. Česko je moc malé, a tak o něm tolik neví.“ (Ngan, Česko)

„Nevím no, možná kdybych chtěla vybrat, tak mohla bych vybrat, tak možná i Německo. Tam mají lepší životní úroveň, je to lepší zabezpečení v budoucnu, v důchodu.“ (Nhung, Česko)

4.5.6. VLASTNOSTI PROCESU PŘENOSU

Podle Levitt (1998) jsou účinky některých remitencí posíleny jinou remitencí. Sociální remitence jsou tedy efektivnější, pokud jsou přenášeny souběžně s jinými remitencemi. Také globalizační vlivy mohou zvýšit míru přijetí sociálních remitencí, ale na druhou stranu je náročné identifikovat, co je důsledkem globalizace nebo přenosu sociálních remitencí (Grabowska et al. 2017).

Z výsledků analýzy dat vyplývá příklad tzv. hybridního politického režimu ve Vietnamu. Jak naznačuje Nhung, Vietnam je socialistickou republikou, která však převzala principy tržní ekonomiky (národní ekonomika Vietnamu se integrovala do globálního systému). Pomocí otevřené ekonomiky získali občané ve Vietnamu v některých aspektech svého života větší volnost, která může mít vliv na vnímání osobní svobody, zodpovědnosti a individuality, která je popsána v rámci nabývání a šíření sociálních remitencí (4.2, 4.4). Podle Nhung je vietnamský politický režim shovívavý, dokud si každý dělá, co chce, ale nerozporuje vládu a zákonům. Všichni ostatní informanti se staví k hodnocení svobody ve Vietnamu více negativně.

„Jako u nás, Vietnamci, je to vietnamská socialistická republika. Ale já vždycky říkám, že to je vietnamská demokratická socialistická republika, protože tam si každý dělá, co chce. Ale nesmí se namáčet do politiky, jo? Nebaví se o ní, pak si každý dělá, co chce. Jak říká sestra, že zákon je, aby se porušil. Tak to tak je ve Vietnamu.“ (Nhung, Česko)

„Tak jako víš, tam je komunismus, tak co. Tam nemůžeš říct všechno, co tě napadne, jako o vládě, o straně. Víš všude je napsaný, když je Tet ve Vietnamu jo, tak blaho jako první je strana, blaho jara a blaho země. Takže první je vždycky strana, tak stačí tak ne?“ (Thuy, Česko)

4.6. FINANČNÍ A SOCIÁLNÍ REMITENCE

Pro studium sociálních remitencí je důležité zdůraznit rovněž roli peněz neboli finančních remitencí. Finanční kapitál získaný v procesech migrace umožňuje migrantům i rodinným příslušníkům v zemi původu praktikovat nový životní styl, zavádět nová řešení v domácnosti a na pracovišti. Nebo mohou v souvislosti se zvýšením finančních zdrojů být příčinou změn v postojích. Sami migranti a rodinní příslušníci ve Vietnamu považují peníze za jeden z nejdůležitějších faktorů generujících sociální a kulturní změny. Rezervy peněz jsou často zdůrazňovaným výsledkem migrace (Grabowska et al. 2017).

4.6.1. FINANČNÍ REMITENCE

Podle Boccagni a Decimo (2013) mají sociální remitence zásadní vliv na podobu finančních remitencí v tom smyslu, že dopad na rozvoj v zemi původu závisí na relaci mezi migrantem a rodinným příslušníkem a na sociální hodnotě, která je přenosu přisuzována.

Propojení transnacionálních rodin financemi

Téměř všichni informanti posílají finanční remitence svým rodinám ve Vietnamu. Život v Česku poskytl migrantům lepší ekonomickou pozici. Přestože v některých případech motivace migrace nebyla z ekonomických důvodů, je finanční situace všech migrantů lepší. Pouze informantky Thuy a Nhung neposílají své rodině finanční remitence. Ze všech informantů jsou obě v Česku nejdéle. Situace Thuy a Nhung jsou obdobné, obě již nemají rodiče a svým sourozencům pravidelně peníze neposílají.

„Můj odjezd nebyl z ekonomického hlediska, ve Vietnamu jsme měli plat a dařilo se nám normálně. Ale když jsem odjela, tak jsem jako měla lepší ekonomické možnosti, takže jsem jim mohla poskytnout mnohem větší finanční podporu, aby mohli žít víc nadstandardní život.“ (Lan, Česko)

„Pokud potřebovali. Ale jako ne, že posílám. Ale půjčili si a pak mě vrátili.“ (Thuy, Česko)

Posílání finančních remitencí je uskutečňováno na základě: a) altruistických motivů a b) pojišťovacích motivů (dělení podle Carlinga 2005). Většina informantů ze skupiny migrantů se shoduje, že je finanční zabezpečení jich samotných a jejich rodin ve Vietnamu velmi důležité. Do první skupiny altruistů zapadají migranti, kteří jsou v Česku déle. Přestože to jejich rodiny nevyžadují, Minh, Hong i Lan posílají finance svým rodičům, aby mohli vést

pohodlný život bez obav. Ve všech třech případech jsou rodiče migrantů již senioři, tudíž podle vietnamských zvyků tím také splňují svoji povinnost potomka, který se má postarat o své rodiče ve stáří. Z toho důvodu se už nemusí jednat o čistý altruismus. Posílání peněz je tak podvědomě podmíněno povinností se postarat o stárnoucí rodiče.

„Máme vlastně možnost pomoc rodičům s čímkoliv, s čím potřebují pomoc. Aby si mohli třeba opravit dům nebo kdyby onemocněli. Tak by nemuseli mít tolik starosti, protože bych je finančně zaopatřila. Takže se z finančního hlediska nemusíme vůbec bát. Ale když šli rodiče do důchodu, tak můj otec byl voják a moje maminka učitelka. Takže mají docela lepší důchod a podmínky. A tak moje podpora jim dává možnosti dělat cokoli. Nebo mohu pomáhat i svým sourozencům.“
(Lan, Česko)

Informanti, kteří jednají na základě pojišťovacích motivů, jsou zavázáni dluhem, do kterého se dostali, aby mohli vůbec do Česka odcestovat. Situaci ilustruje případ Hunga, který se proto, aby mohl přijet do Česka, zadlužil u své rodiny. Prvních pár let splácel svoje dluhy. Hung uvádí, že rodina ve Vietnamu očekává jeho pomoc a podporu ve formě finančních remitencí. Jeho motivace migrovat byla založena na rodinném rozhodnutí, tzv. „kolektivním jednáním k maximalizaci očekávaných zisků a minimalizací rizik“ (Massey et al. 1993, s. 436). Důvod zasílání finančních remitencí byl tedy založen na předchozí domluvě s rodinou. Po splacení dluhů Hung stále posílá své rodině ve Vietnamu peníze. Za účelem, aby rodině ulehčil jejich situaci a sdílí s nimi část svého příjmu (Carling 2005).

„Asi tak každý měsíc. Když jsem nejprve přijel, tak to stálo nějaký peníze, tak to jsem musel nejprve vrátet. A musel jsem pak platit rodičům.“ (Hung, Česko)

Využití finančních remitencí rodinnými příslušníky ve Vietnamu

Co se týká využití zaslaných finančních remitencí rodinou v zemi původu, lze zaznamenat tři hlavní opakující se tendence, kterými jsou: a) využití na každodenní potřeby, b) nadstandardní využití a c) rezervy peněz pro nouzové případy. Pro využití na každodenní potřeby spadá skupina informantů, jejichž finanční situace je nejslabší. Každodenními potřebami se rozumí například nákup potravin, hygienických potřeb, oblečení apod.

„No, například od té doby, co jsem přijel, tak přes rok a půl jsem posílal úplně všechno skoro. Nechal jsem si jenom trošinku peněz na nějaké malé útraty tady, které jsem potřeboval nebo chtěl. Ale od té doby, co je covid, tak toho mám mnohem méně, tak posílám mnohem méně nebo vůbec.“
(Hung, Česko)

„Záleží... aby to bylo dostatek, na každodenní život mé matky a mého syna. Tak hlavně na jídlo, oblečení a tak.“ (Trang, Česko)

Nadstandardní využití jde často ruku v ruce se zakládáním rezerv peněz pro nouzové případy. Tyto tendence jsou typičtější pro informanty, kteří mají stabilní finanční situaci jak v zemi cílové, tak i v zemi původu. Častou nadstandardní spotřebou je rekonstrukce domu nebo zajištění lepších zdravotních služeb a podmínek v zemi původu. Rodinní příslušníci migrantů se snaží z peněz pro nadstandardní využití ukládat peníze i do zásoby pro případné naléhavé události. Současně si uvědomují svoji výhodnou finanční situaci a peníze dávají i na charitativní účely. Informantka Van uvádí, že díky svému dobrému zajištění finančními remitencemi si může dovolit dávat část peněz potřebným.

„Pravidelně pomáhám rodičům. Tak třeba moje maminka má důchod, ale vždycky nechávám třeba bokem sto tisíc korun pro ni ve Vietnamu u svého bratra, aby to mohla využít pro cokoliv, co potřebuje, opravu domu nebo nějaký nadstandardní nákup“ (Lan, Česko)

„Tak nechávám si nějaké bokem na nějaké naléhavé případy. Pro naši rozšířenější rodinu, když potřebují, pro vnoučata. Na opravu domu, léky a zdravotní potřeba. Taky ty peníze dávám potřebným dětem ve Vietnamu.“ (Van, Vietnam)

„No tak ty peníze jsem využil třeba k opravě domu, abych zajistil lepší zdravotní podmínky pro ostatní sourozence nebo vnoučata. A za druhé, jsem měl ještě malou část peněz, kterou jsem nechával stranou, kdyby byla nějaká mimořádná naléhavá událost, tak pro využití i pro ostatní členy rodiny.“ (Huy, Vietnam)

4.6.2. FINANČNÍ REMITENCE SPJATÉ SE SOCIÁLNÍMI REMITENCEMI

Jak již bylo zmíněno v teoretické rešerši, Carling (2014) koncipoval remittance jako sociokulturní scénáře. Finanční remittance jsou tedy zapsány do konkrétních scénářů sociálních vztahů, díky kterým mají peníze a jiné hmotné statky sociální hodnotu (Carling 2014). Autorky Issakyan a Triandafyllidou (2017) určily několik remitenčních scénářů (viz 1.3.6), u kterých lze předpokládat společné šíření finančních a sociálních remitencí. V následující tabulce (Tabulka 7 Remitenční scénáře související se sociálními remittencemi je zpracován přehled remitenčních scénářů, ve kterých aktivity informantů z řad migrantů nabírají podobu sociálních remitencí. Jedná se především o tyto remitenční scénáře: a) investice, b) charitativní peněžní dary a c) související s turismem. Následující specifické aktivity informantů, které jsou

vyjádřeny penězi nebo jinými hmotnými statky, propojují finanční a materiální aspekt remitencí se sociálním významem.

Tabulka 7 Remitenční scénáře související se sociálními remitencemi

	Investice	Charitativní peněžní dary	Související se vzděláním	Politický aktivismus	Související s turismem
Minh	✓	✓	x	x	✓
Nhung	✓	✓	x	x	✓
Hong	x	✓	x	x	✓
Ngan	x	✓	x	x	x
Hung	✓	✓	x	x	x
Nam	✓	✓	x	x	x
Trang	x	x	x	x	x
Lan	✓	✓	x	x	✓
Thuy	x	x	x	x	✓

Zdroj: Vlastní zpracování dle výsledků z analýzy rozhovorů a dle Isaakyan a Triandafyllidou (2017a).

Investice do nemovitostí

Vkládání peněz do nemovitostí je jedna z nejčastějších forem investic finančních remitencí migranty v Česku. Informanti Lan a Minh, kteří mají dostatečný finanční kapitál, vložili vydělané peníze z Česka do nemovitostí ve Vietnamu. Investiční nemovitost vnímají jako bezpečný a lukrativní způsob ukládání peněz. Lan i Minh uvádí, že jim nemovitosti pomáhají spravovat jejich rodinní příslušníci ve Vietnamu. Investiční nemovitost generuje příjem, ze kterého profituje jak informant v Česku, tak i jeho rodinní příslušníci ve Vietnamu. Finanční remitence mohou mít kumulativní účinek. Peníze z nemovitostí jsou rodinou ve Vietnamu využívány buď ke každodenní spotřebě, k další investici nebo na charitativní účely. Ostatní informanti z řad migrantů rovněž projeví zájem o budoucí investici svých vydělaných peněz z Česka do nemovitostí ve Vietnamu. Často tak konají po vzoru již úspěšných migrantů ze země cílové. Je to také jedna z aktivit, kterou mohou spravovat distančně, nebo jim v tom může pomoci jejich rodinný příslušník ve Vietnamu. Investiční nemovitost, která je spravovaná společně s rodinnými příslušníky ve Vietnamu a informanty v Česku, lze považovat za činnost, díky které jsou šířeny sociální remitence, ať už jde o pravidelný kontakt s rodinným příslušníkem, tak o samotný fakt, že tito v komunitě úspěšní lidé považují investici

do nemovitosti za výhodnou. To motivuje jak Vietnamce v Česku, tak i Vietnamce ve Vietnamu provést někdy podobnou investici.

„Ale asi bych to investovala do nějakých nemovitostí ve Vietnamu.“ (Ngan, Česko)

Podnikání

Co se týká podnikání, Hung i Nam vkládají peníze našetřené z Česka do rodinného podnikání ve Vietnamu. Informanti pokračují s rodinným podnikáním i za hranicemi země původu. Činí tak za účelem pomoci své rodině, která nemá dostatečný finanční kapitál na rozvoj nebo zlepšení svého podnikání. Podnikatelská činnost může zprostředkovat blízký a častý kontakt migranta v Česku a rodinného příslušníka ve Vietnamu, při kterém může docházet k přenosu sociálních remitencí (např. větší zdvořilost během komunikace a projevu na veřejných místech atd.)

„Ano, dělám ještě trochu pár věcí ve Vietnamu. Tak mám tady trochu vyšší příjem, tak mohu dělat nějaké věci ve Vietnamu.“ (Hung, Česko)

Charitativní peněžní dary

Téměř všichni informanti v Česku přispívají peníze různým charitám, neziskovým organizacím a spolkům ve Vietnamu. Nejčastěji pomáhají rodinám, které jsou ve Vietnamu zasažené přírodními katastrofami (tajfuny, povodně apod.) Na charitativní účely přispívají informanti nezávisle na jejich finanční možnosti, což pouze stvrzuje jejich náklonnost k rodné zemi. Jediným rozdílem je frekvence posílání peněz na dobročinné účely – informanti s větším finančním kapitálem posílají peníze více pravidelně, kdežto ostatní informanti přispívají spíše jednorázově na mimořádné události. Minh a Lan uvádí, že regulérně posílají peníze například na výstavbu buddhistického chrámu, podporu sirotčince, podporu handicapovaných nebo stavbu školy ve Vietnamu. Peněžní dary informantů mají dalekosáhle sociální důsledky. Přispívají nejenom k přenosu sociálních remitencí morálních hodnot, ale také k rozvoji lokální komunity ve Vietnamu.

„Ano, tak je to furt můj domov, takže vždycky když se tam odehraje nějaká katastrofa, tak tady ve vietnamské komunitě jsou různé sbírky na vybírání peněz na pomoc postiženým, třeba na povodně, pohromy a tak. Nebo mi poradí sestra, která je ve Vietnamu, které organizace jsou dobré a kde mám přispět. Takže pomáhám pravidelně.“ (Lan, Česko)

Turismus a cestování jsou spjaté s téměř všemi předchozími remitenčními scénáři. Příkladem jsou cesty informantů do Vietnamu, během které navštěvují svoji rodinu a přátele a spravují svoje investiční nemovitosti či podnikání. Při takové vzdálené cestě se informanti ze skupin migrantů zpravidla pokouší zdržet v zemi původu co nejdéle, aby se jim to vyplatilo. Někteří informanti uvádí, že když už jsou ve Vietnamu déle, většinou cestují a výletují společně s rodinou nebo přáteli v rámci Vietnamu. Skrze cesty do Vietnamu a cestování v rámci Vietnamu mohou informanti šířit sociální remitence nejenom na rodinné příslušníky a blízké přátele, ale také na lidi pracující v sektoru turistického ruchu.

„Většinou když mám čas, tak 4 až 5 týdnů, aby se to vyplatilo.“ (Nhung, Česko)

Součástí cest do Vietnamu se také pojí materiální dary, které mají ve vietnamské kultuře společenský význam. Dary jsou s přijíždějící návštěvou od rodinných příslušníků ve Vietnamu téměř vždy očekávány. Dlouhodobě jsou nejžádanějšími dary například produkty týkající se zdraví (léky, vitamínové doplňky apod.), pochutin a potravinových výrobků (čokolády, uzeniny, sýry, pivo, alkohol apod.) nebo nějakých konkrétních českých, popřípadě evropských výrobků. Někteří migranti uvádí, že dříve měli ve Vietnamu zájem také o české produkty jako porcelán a sklo. Skrze dárky se mohou rodinní příslušníci migrantů seznámit s některými aspekty české kultury. Materiální dary mohou prohloubit zvědavost a zájem ohledně života za hranicemi Vietnamu. V konečném důsledku mohou také zvyšovat migrační tendence ostatních Vietnamců. Materiální dary představují samy o sobě proces obdarování, který je významný pro utužování sociálních vztahů (Cligget 2005). Někteří informanti uvádí, že posílají dary na konkrétní významné sváteční dny nebo k různým oslavám – svatby, promoce, narozeniny apod. Ve Vietnamu jsou tato gesta obdarování velmi důležitým prvkem náklonnosti a respektu vůči druhému.

Jak uvádí Issakyan a Triandafyllidou (2017, s. 4): „společenský efekt je vždy o symbolice, která je vyjádřená v konkrétní transakci a sociokulturním scénáři“. Z toho důvodu lze uvažovat u výše popsaných činností jako o příležitostech přenosu sociálních remitencí.

5. VÝSLEDKY VE VZTAHU K VÝZKUMNÝM OTÁZKÁM

Cílem této práce je přiblížit téma sociálních remitencí, a to konkrétně na případu vietnamských migrantů žijících v Česku a jejich rodinných příslušníků ve Vietnamu. Hlavním záměrem bylo ověřit proces přenosu sociálních remitencí z vietnamských migrantů žijících v Česku na jejich rodinné příslušníky ve Vietnamu a zjistit, jaké faktory tento proces ovlivňují. V této části práce zhodnotím výsledky analýzy ve vztahu k výzkumným otázkám a k naplnění cíle práce.

1) Jaké jsou hlavní rysy potenciálních sociálních remitencí vietnamských migrantů v Česku?

Pro zodpovězení této hlavní výzkumné otázky je podstatným východiskem pochopit životní situaci zkoumaných migrantů – jejich motivaci migrace, vztahu k Česku, pozici v Česku a budoucí plány ve vztahu k Vietnamu. Migranti jsou sociálními aktéry, jejichž míra vztahu a začlenění v zemi cílové, jazyková vybavenost, dosažené vzdělání a délka pobytu v Česku mohou významně ovlivnit nabývání a přenos sociálních remitencí. Klíčové charakteristiky jednotlivých migrantů, které mohou ovlivnit proces nabývání sociálních remitencí, přibližuje dílčí výzkumná otázka 1.1. Na základě těchto poznatků je zkoumán proces nabytí sociálních remitencí Vietnamci v Česku.

Ve svém výzkumu jsem identifikovala několik klíčových oblastí týkajících se nabytí nových potenciálních sociálních remitencí. V kategorii normativních struktur se vyskytují nabyté potenciální sociální remittance, které se vztahují především k větší otevřenosti individua vůči novým vjemům v novém prostředí. Otevřenost jednotlivců je důležitým předpokladem pro nabývání ostatních sociálních remitencí. Další charakteristikou nabyté potenciální sociální remittance je zvýšení pocitu individualizace a větší svobody, které mohou ovlivnit i pocity uvolněnosti v životě, kterou migranti vnímají ze třech různých aspektů (finanční stability, projevy intimity mezi partnery na veřejnosti a větší míra svobody v rámci tradičních rodinných vazeb). Vnímání hodnoty životního prostředí je důsledkem vystavení se novým životním podmínkám, které jsou srovnávány se situací, kterou informanti znají z Vietnamu. Nabytí potenciální sociální remitencí je tedy nový postoj k životnímu prostředí. Důsledkem migrace je lepší finanční zabezpečení a stabilita v životě migranta, díky které mohou uvažovat nad hodnotou volného času na úkor vydělávání peněz. Migranti, kteří nejsou existenčně závislí na vydělávání peněz ze dne na den, vnímají změnu hodnoty peněz v jejich životech. Na základě přijatých myšlenek, hodnot a postojů se odvíjí nově přijímané vzorce a systémy chování. Mezi kategorií systému praxe se nachází nabyté potenciální sociální remittance týkající se větší

zdvořilosti v komunikaci a projevu na veřejných místech, způsobu trávení volného času, výchovy potomků, větší svobody ve vzdělání, prostor pro péči o své zdraví, ochrana životního prostředí a změna v praktikování tradic a zvyků. Sociální kapitál je z kolektivistického pojetí Coleman (1988) u všech migrantů vyšší. Díky existenci početné a soudržné vietnamské komunity v Česku jsou všichni migranti z výzkumného vzorku součástí hustě propojené sociální sítě, která jim umožňuje dosáhnout svých zájmů a cílů.

1.1.) Jaký vztah mají vietnamští migranti s Českem? Jakým způsobem tento vztah ovlivňuje podobu potenciálních a skutečných sociálních remitencí migranta?

Porozumění migrantovým vnitřním pohnutkám – motivace migrace, míra začlenění, resp. u novějších migrantů míra motivace se začlenit do země cílové a vnímání vlastní pozice v rámci Česka, mi umožnilo pochopit vztah migrantů se zemí cílovou. Od těchto poznatků se odvíjí kategorizace migrantů do jednotlivých skupin vymezené Levitt (1998). V kontextu vazby vietnamských migrantů na Česko lze určit dvě charakteristické skupiny: pragmatiky a inovátory.

Pragmatici jsou informanti z výzkumného vzorku, kteří se vyznačují obdobnou životní situací a určitými specifickými: a) kratší pobytem v Česku, b) omezená jazyková kompetence v češtině, c) nižší úroveň dosaženého vzdělání a d) méně stabilní finanční situace (v relaci s inovátory). Informanti z této kategorie změnili své chování nebo myšlení pouze do té míry, aby byli schopni vykonávat pracovní činnosti v Česku. Mají velmi omezenou jazykovou vybavenost, která ovlivňuje další aspekty jejich života. Z toho důvodu udržují kontakty pouze mezi ostatními Vietnamci a jejich interakce s Čechy je minimální. Omezená znalost jazyka souvisí i s limitovanější znalostí české kultury, která má vliv na nabývání potenciálních sociálních remitencí. Informanti mají častěji nižší dosažené vzdělání – většinou základní nebo středoškolské vzdělání. Výjimkou je pouze jeden informant, který má vysokoškolské vzdělání. Pragmatici se vyznačují tím, že mají slabší finanční situaci, která jim brání v mobilitě mezi Českem a Vietnamem.

Informanti spadající do skupiny inovátorů jsou charakterističtí: a) delším pobytem v Česku, b) dobrou jazykovou kompetencí v češtině, c) vyšší úrovní dosaženého vzdělání d) stabilní finanční situací. Z výzkumu lze zaznamenat vyšší ochotu a schopnost nabývat sociální remitence, pokud jsou informanti inovátoři. Dobrá jazyková vybavenost umožňuje informantům navazovat hlubší komunikace a vztahy s místní českou komunitou. S tím souvisí

i lepší možnosti pochopení české kultury. Informanti se také vyznačují tím, že mají buď středoškolské, nebo dokonce vysokoškolské vzdělání. Díky stabilní finanční situaci se mohou relativně neomezeně (z finančního hlediska) pohybovat mezi Českem a Vietnamem a mít příležitost šířit sociální remitence i osobně.

Na základě výzkumu s vietnamskými migranty lze potvrdit premisy vymezenou Levitt (1998), která spočívá tom, že jedinci, kteří mají více kontaktu s místní společností, jsou více vystaveni novým vjemům pro nabývání sociálních remitencí.

2) Jaká je charakteristika skutečných sociálních remitencí přenesené migranty v Česku na rodinné příslušníky ve Vietnamu?

Celý proces přenosu sociálních remitencí byl zkoumán skrze rozhovory jak s migranty v Česku, tak i s jejich rodinnými příslušníky ve Vietnamu. Výsledky jsou tedy podloženy dvěma perspektivami. Tímto způsobem jsem mohla na rodinných příslušnících ve Vietnamu ověřit, zda se výše uvedené potenciální sociální remitence staly skutečnými sociálními remitencemi. Výsledky jsou znázorněny v tabulce (Tabulka 6 Přehled přijatých a nepřijatých sociálních remitencí).

Skutečné sociální remitence týkající se nových myšlenek, hodnot či postojů – individualizace a více svobody a větší uvolněnost v životě – jsou často porovnávány na základě jejich nedostatku/absence v zemi cílové. Tyto skutečné sociální remitence jsou pouze ve fázi reinterpretace – nejsou odmítnuty, nejsou avšak ani přijaty. Potenciální sociální remitence jsou rodinnými příslušníky ve Vietnamu uvědomovány, ale stále se nachází v probíhajícím procesu přijímání. Potenciální sociální remitence, které se potkaly s rezistencí, jsou většinou v rozporu s kulturními hodnotovými systémy jedinců. Odmítnutí dané potenciální sociální remitence nemusí ale nezbytně souviset s kritickým postojem k některým aspektům cílové země. Skutečné sociální remitence, které se vztahují k normativním strukturám a nejsou v konfliktu se zakořeněnými hodnotovými systémy rodinných příslušníků, měly větší šanci na úspěch (otevřenost, vnímání hodnoty životního prostředí). Vzorce a systémy chování – větší zdvořilost na veřejných místech, slušnější a otevřenější komunikace, nové způsoby trávení volného času, prostor pro péči o zdraví, změna v praktikování tradic a zvyčích mají větší pravděpodobnost být přijaty: a) bohatšími jedinci, b) těmi, kteří již měli možnost navštívit Česko nebo c) žijí ve větších městech ve Vietnamu. Na základě dostupných rozhovorů nebyl zjištěn jasný přenos

sociálního kapitálu na rodinné příslušníky ve Vietnamu. Přenos nelze vyloučit, avšak během rozhovoru nebyl potvrzen.

2.1.) Jaké nejdůležitější faktory ovlivňují přijetí či nepřijetí skutečných sociálních remitencí rodinnými příslušníky ve Vietnamu?

Výsledky výzkumu potvrzují vyvozenou premisu, že determinanty určené Levitt (1998) jsou i v případě vietnamské transnacionální rodiny významnými faktory ovlivňující přijetí či nepřijetí sociálních remitencí. Přijetí či nepřijetí skutečných sociálních remitencí ovlivňuje nespočet různých faktorů. V rámci odpovědí na dílčí výzkumnou otázku byly identifikovány ty nejdůležitější z nich, které vyplývají z rozhovorů s migranty a s jejich rodinnými příslušníky. V předchozích odpovědích již vyplývají tři hlavní rysy, které se týkají vlivu na přijetí či nepřijetí potenciálních sociálních remitencí za skutečné – povaha samotné remitence, nositelé a příjemci sociálních remitencí. Samotná povaha remitence je problematická, pokud se jedná o systémovou změnu odspodu, především vyžaduje-li interakci s úřady. Transnacionální systém je výhodný, jedná-li se o těsně propojený migrační systém složený z osobních sítí a sociálních sítí migranta a rodinného příslušníka ve Vietnamu. Co se týká vlastností nositele potenciálních sociálních remitencí, největší pravděpodobnost úspěchu přenosu má muž, nejlépe starší, který svými charakteristikami spadá do skupiny inovátorů (viz odpověď na dílčí výzkumnou otázku 1.1.). Cílová skupina, tedy rodinní příslušníci ve Vietnamu, mají větší ochotu a schopnost přijmout potenciální sociální remitenci, pokud nejsou zcela finančně závislí na migrantovi. Rozdíly mezi cílovou zemí a zemí původu se týkají především těchto odlišností: a) odlišné fungování institucí a politiky, b) odlišné klimatické podmínky, c) geografická vzdálenost, d) kulturní odlišnosti a e) význam Česka v porovnání se Západem. S ohledem na vlastnosti procesu mají větší úspěch ty sociální remitence, které putují společně, nebo jsou podpořeny globálním vlivem. V případě Vietnamu se může jednat o hybridní politický režim, který s přijetím tržní ekonomiky otevřel nové možnosti pro přijetí nových sociálních remitencí.

3) Jaké jsou spojitosti zasílaných finančních a sociálních remitencí na případu vietnamských migrantů?

Všichni informanti mají v důsledku migrace lepší finanční situaci. Téměř všichni migranti v Česku posílají finanční remitence svým rodinným příslušníkům ve Vietnamu, a to buď

z altruistických důvodů, nebo na základě pojišťovací motivace. Většina migrantů, kteří jsou starší, pobývají v Česku již déle a jsou na tom finančně dobře, posílají svým rodinám finanční remitence, přestože to rodina ve Vietnamu nevyžaduje. Zaslání finančních remitencí je tedy podvědomě podmíněno povinností starat se o rodiče. Z toho důvodu se nejedná o zcela čistý altruismus. Migranti, kteří jednají na základě pojišťovací motivace, jsou většinou mladší a jsou v Česku kratší dobu. Finančními remitencemi zprvu splácí dluh, do kterého se dostali, aby mohli migrovat do Česka. Po splacení dluhu jsou jejich příspěvky ve formě finančních remitencí rodinou ve Vietnamu očekávány. Jsou dále posílány pro snížení rizik a pomoc rodině. Většina tak jedná z povinnosti potomka se postarat o stárnoucí rodiče.

Využití zaslaných finančních remitencí rodinnými příslušníky ve Vietnamu lze rozdělit na: a) využití na každodenní potřeby, b) nadstandardní využití a c) rezervy peněz pro nouzové případy.

3.1.) Ve kterých případech mohou zasílané finanční remitence migranty v Česku přispět k přijetí sociálních remitencí ve Vietnamu?

Pro zodpovězení této otázky jsem dle výzkumu autorek Issakyan a Triandafyllidou (2017) identifikovala tři remitenční scénáře, u kterých se předpokládá společné šíření finančních a sociálních remitencí. Jedná se o remitenční scénáře, které se týkají: a) investic, b) charitativních peněžních darů a c) související s turismem. Aktivita vyjádřená penězi nebo jinými hmotnými statky (investice do nemovitostí, rodinné podnikání, cesty do Vietnamu, zaslání materiálních dáreků) propojují finanční a materiální aspekt remitencí se sociálním významem. Předem stanovená premisa spočívá tom, že na základě vybraných remitenčních scénářů koncipovaných Carlingem (2014) lze předpokládat společné šíření finančních a sociálních remitencí. Na základě výsledku lze tedy potvrdit, že je finančním remitencím prisuzována určitá sociální hodnota. Avšak v rámci rozhovorů tohoto výzkumu nelze zcela potvrdit přenos skutečných sociálních remitencí ve výše uvedených aktivitách informantů. Premisu lze z části přijmout, pokud o remitenčních scénářích uvažujeme jako o příležitostech přenosu potenciálních sociálních remitencí.

DISKUZE

Cílem mé práce bylo zjistit, jestli jsou přenášené sociální remitence migranty v Česku přijaty jejich rodinnými příslušníky ve Vietnamu. A pokud ne, tak jaké faktory ovlivňují tento proces. Výzkum se zaměřuje na přenos sociálních remitencí mezi dvěma zeměmi, které jsou od sebe kulturně a geograficky vzdálené. Během analýzy rozhovorů reflektující téma sociálních remitencí mezi Českem a Vietnamem byly empirické poznatky neustále porovnávány s teorií.

Grabowska et al. (2017) říká, že nabytí potenciálních sociálních remitencí pro přenos souvisí s kontaktem a možnostmi v zemi cílové. V případě mých informantů lze na základě zjištěných hlavních rysů potenciálních sociálních remitencí (viz 5) identifikovat čtyři klíčová stanoviska, která se prolínají, a jsou určitými předpoklady pro nabytí potenciálních sociálních remitencí vietnamskými migranty v Česku. Prvním je život ve více svobodném a demokratickém státě, ve kterém si jedinci mohou více uvědomovat svoje vlastní individuální potřeby a zájmy, které podle toho mohou naplňovat. V této úvaze hraje důležitou roli i předchozí kontext samotného jedince a politické souvislosti v zemi původu. I v této části se znovu potvrzuje teze Levitt a Lamba-Nieves (2011), že zkušenosti lidí před migrací silně ovlivňují jejich aktivity a vazby v zemi cílové (a to ovlivňuje, co se přenáší do země původu). Druhým klíčovým stanoviskem je seznámení se s odlišnou (českou) kulturou, díky které mohou uvažovat nad výhodami a nevýhodami jednotlivých kultur (česká a vietnamská). Podle toho mohou posuzovat, které kulturní prvky přijmout či nepřijmout. Třetím klíčovým stanoviskem je finanční zabezpečení a stabilita, které jsou podstatným posunem v životě migranta. Jednotlivcům se rozšiřují kapacity pro vnímání i jiných aspektů důležitých pro život.

Čtvrtým klíčovým stanoviskem je zmíněná vietnamská komunita, jejíž existencí se udává mnoho trendů v rámci života Vietnamců v Česku a ve vietnamské migraci do Česka. Vietnamská komunita může mít pozitivní vliv na určitého migranta – může se díky tomu rozvíjet. Avšak současně může být příčinou neochoty migranta se začleňovat (např. naučit se češtinu) do místní české komunity. Ve všech případech však jedinec zůstává hlavním rozhodujícím aktérem. Proto je v procesu nabývání sociálních remitencí důležitý kontext jednotlivých migrantů, kteří si vybírají, co je pro jejich život potenciálně užitečné a je tedy nutné změnit, a co je pro ně nežádoucí a je potřeba tomu odolat (Grabowska et al. 2017).

Informanti, kteří jsou inovátoři (dle definice Levitt 1998, viz 5) jsou podle výsledků mého výzkumu skutečně ti, kteří mají největší potenciál nabývat potenciální sociální remitence. Je nutné dodat specifika migrantů, kteří v mém výzkumu spadají do kategorie inovátorů. Zásadní jsou jazyková vybavenost, delší pobyt v Česku, finanční stabilita a vyšší úroveň dosaženého vzdělání. Drbohlav a Dzúrová (2020) se ve svém výzkumu podobně zabývají, zda lepší znalost jazyka cílové země, vyšší úroveň vzdělání a transnacionální způsob chování ovlivňuje nabývání a následný přenos potenciálních sociálních remitencí z migranta na rodinného příslušníka v zemi původu. Prostřednictvím studie moldavských migrantů v Praze a Turíně potvrdili zásadní roli úrovně vzdělání a jazykové schopnosti. Transnacionální způsob chování však nebyl podpořen, ani vyvrácen. V případě mých informantů platí stejná teze, ale v širším pojetí, můžeme zohlednit i transnacionální způsob chování. Informanti, kteří mají lepší finanční situaci, mají i více příležitostí cestovat mezi zemí cílovou a zemí původu. Grabowska et al. (2017) říká, že nejefektivnějším přenosem sociálních remitencí je přímý kontakt mezi migrantem a rodinným příslušníkem. Výsledky přijetí skutečných sociálních remitencí rodinou ve Vietnamu je možné s větší měrou nalézt u rodinných příslušníků inovátorů. Lze tedy usuzovat, že migranti spadající do skupiny inovátorů mají i větší potenciál pro přenos sociálních remitencí než ostatní.

Skutečné sociální remitence se viditelněji projevují u rodinných příslušníků migranta – inovátora, kteří mají s lepší finanční situací možnost navštívit Česko a současně jsou to jedinci, kteří bydlí ve větších městech ve Vietnamu. Informanti, kteří se značí vyšší mírou rezistence vůči změně, jsou rodinní příslušníci pragmatika (dle definice Levitt 1998, viz 5), kteří přijeli do Česka primárně za prací a lepšími podmínkami. Jsou spíše kratší dobu v Česku, mají omezenou jazykovou vybavenost, menší finanční stabilitu a nižší úroveň dosaženého vzdělání. Avšak do uvažování je potřeba zohlednit ten fakt, že se jedná o mladší migranty, kteří ještě neměli možnost se řádně realizovat. Výsledky ověřování přenosu potenciálních sociálních remitencí jsem analyzovala za pomoci difúzních migračních procesů (rezistence, imitace a inovace) určené Grabowskou et al. (2017). Na základě analýzy rozhovorů s rodinnými příslušníky ve Vietnamu se nejvíce projevila rezistence nebo imitace potenciálních sociálních remitencí. Inovace se u informantů výzkumu spíše neprojevuje. Některé přenášené potenciální sociální remitence zůstaly ve fázi reinterpretace – nejsou odmítnuty, ale ani přijaty. Jedná se o ty sociální remitence, které jsou rodinnými příslušníky oceňovány. Mají velký potenciál pro přijetí. Dalo by se říct, že jsou v probíhajícím procesu přijímání. Jak říká Mica (2013)

během celého procesu přenosu jsou sociálních remitence neustále znovu a znovu upravovány, interpretovány a přizpůsobovány místním kontextům.

Výsledky týkající se finančních remitencí nabízejí obdobné rozdělení, se kterým přišli Bailey et al. (2021). Autoři odlišují remitence na tzv. rodinné remitence a občanské remitence. I v případě mých informantů byly určeny dvě vypovídající skupiny na základě využití finančních remitencí. V této části se znovu dostáváme k předchozímu rozdělení, kdy migranti pragmatici a jejich rodinní příslušníci využívají obdržené remitence spíše ke každodenní spotřebě a lepším zdravotním službám – „vyznačují se aktivitami, které podporují rozvoj rodiny“ (Bailey et al. 2021, s. 10). Avšak s rozdílem, že v mém výzkumu mají všichni informanti legální status pobytu a aspirují na ustálený pobyt v Česku. Migranti inovátoři a jejich rodinní příslušníci nejsou v takové míře vázaní na využívání finančních remitencí pro každodenní spotřebu. Peníze rovněž využívají pro rozvoj své rodiny a příbytku, ale také často přispívají na charitativní účely, které mohou pomoci rozvoji místní komunity. Dalo by se tedy v rozsáhlejší pojetí pojednávat o občanských remitencích dle Bailey et al. (2021).

Během výzkumu se vynořuje dichotomické rozdělení informantů, ve kterém tzv. inovátoři a pragmatici mají odlišné charakteristiky, které mají vliv na jejich transnacionální praktiky (nabývání, přenos, šíření sociálních remitencí a využití finančních remitencí). V průběhu času mohou mít sociální remitence kumulativní účinky a větší transformační ráz v životech jedinců, které mohou přispět ke společenské změně i na vyšších úrovních. Na základě mého výzkumu, který se zabýval sociálními remitenkami na mikroúrovni, lze pouze předpokládat možné změny a rozvoj, které jsou podle Levitt a Lamba-Nieves (2013) definované neustálým měnícím se procesem. Levitt (2005) uvádí, že, ne všechny sociální remitence musí být pozitivní, například „to, co někteří považují za pozitivní pro větší demokratizaci a odpovědnost, jiní vnímají jako negativně vzrůstající tendence materialismu a individualismu“ (Levitt 2005, s. 6).

Výsledky výzkumu reflektují situaci informantů z výzkumného vzorku. Získané znalosti z této studie nelze aplikovat na celou vietnamskou komunitu v Česku. Avšak nabízí bližší porozumění přenosu sociálních remitencí a možných ovlivňujících faktorů. Během práce jsem narazila na určitá omezení, s nimiž se vybraný výzkum potýká. Podoba získaných dat závisí na ochotě, upřímnosti a výřečnosti informantů. Limitujícím faktorem byly například již zmíněné rozhovory s rodinnými příslušníky migrantů, které byly provedeny telefonicky, v tu

chvíli se nenabízela možnost jiného provedení. V ideálním případě by byly vhodnější osobní rozhovory a pozorování informantů v jejich přirozeném prostředí. Avšak velmi různorodé geografické rozložení jednotlivých informantů ve Vietnamu tuto možno vyřazuje. Omezení by se dalo předejít finanční odměnou jako motivací pro vykonání rozhovoru, kterou například využil Drbohlav a tým Geomigrace v rámci zjišťování dopadů migrace na Česko jako cílovou zemi a Ukrajinu (Drbohlav 2015). Na základě poskytnuté zpětné vazby k rozhovoru, někteří informanti uvedli, že by ocenili předem vytištěné otázky, aby měli více prostoru se zamyslet nad odpovědí, která požaduje vysokou míru sebereflexe. Nad touto možností jsem po pilotním rozhovoru rovněž uvažovala, ale nakonec jsem k tomu nepřistoupila. Přípravenost informantů by mohla přinést bohatší výsledky, ale také by mohla vést ke zkresleným poznatkům – informanti by mohli mít tendenci si připravit odpověď, která by je vykreslila v pozitivnějším světle. Myslím si, že po uplynutí určité doby by bylo užitečné opakovat rozhovor s některými informanty (především těmi, kteří jsou tu zatím kratší dobu) a získat tak podrobnější a hlubší výsledky. Longitudinální typ výzkumu ke studiu sociálních remitencí doporučuje více autorů (viz Grabowska et al. 2017; White et al. 2018). K tomu jsem se ovšem v daném limitujícím čase nedostala. Sociální remitence jsou velmi obsáhlé téma. V mém výzkumu jsem se zaměřila na sociální remitence pohledem migrantů v Česku a jejich rodinných příslušníků ve Vietnamu. Informanti jsou specifictví tím, že v čase provádění výzkumu se každý nacházel na jiném, velmi vzdáleném místě od sebe. Data se tedy vážou na transnacionální rodiny a jejich přenos sociálních remitencí mezi sebou. Práce se věnovala pouze jednostrannému přenosu z Česka do Vietnamu, to může být ve svém pojetí také omezením, neboť sociální remitence cirkulují oběma směry (Boccagni Decimo 2013). Avšak uvedený aspekt jsem musela z výzkumu vypustit, neboť diplomová práce svým rozsahem není dostačující pro tak široké téma.

ZÁVĚR

Tato práce, přibližující sociální remitence proudící z Česka do Vietnamu, poskytuje hlubší porozumění jednotlivých fází procesu přenosu sociálních remitencí. Pomocí osmnácti rozhovorů s vietnamskými migranty a jejich rodinnými příslušníky ve Vietnamu, kteří jsou spolu v pravidelném kontaktu, jsem zjišťovala proces přenosu sociálních remitencí. Proces jsem zkoumala od nabytí potenciálních sociálních remitencí vietnamskými migranty v Česku až po jejich šíření v zemi původu. Ověřovala jsem, zda rodinní příslušníci migranta ve Vietnamu přijali potenciální sociální remitence za skutečné. K práci jsem využila kvalitativní přístup, díky kterému jsem mohla nahlédnout do života transnacionálních rodin, které žijí na dvou různých místech. Záměrem bylo zjistit, zda se i mezi tak geograficky a kulturně vzdálenými místy přenáší sociální remitence. V práci využívám teorii jako analytický nástroj, který mi pomáhá porozumět zkoumanému problému (Heřmanský 2020).

Důležitými předpoklady pro nabývání sociálních remitencí je předchozí a současný životní kontext jedince (Levitt a Lamba-Nieves 2011). Migranti porovnávají svoje myšlenky, hodnoty, kulturní praxe apod. ze země původu s novými, se kterými se setkávají v zemi cílové. Na základě výsledků byly identifikovány klíčové oblasti, které jsou pro informanta stěžejní v procesu nabývání sociálních remitencí v zemi cílové – život ve více svobodném a demokratickém státě; seznámení se s odlišnou (českou) kulturou; finanční zabezpečení a stabilita a komunita vietnamské menšiny. V práci poukazují na jednotlivé fáze procesu, ve kterých mají klíčovou roli nositelé sociálních remitencí v zemi cílové a přijímatelé sociálních remitencí v zemi původu. Z výsledků analýzy vyplývá dichotomické rozdělení, které provází celou výzkumnou práci, kde se mnou zkoumaní informanti dělí na tzv. inovátory a pragmatiky (rozdělení na základě Levitt 1998). Informanti vykazují odlišné charakteristiky, které ovlivňují jejich transnacionální praktiky ve smyslu nabývání, přenosu, šíření sociálních remitencí, motivace posílání finančních remitencí a jejich využití. Jedinci (inovátoři) v zemi cílové, kteří mají dobrou znalost češtiny, jsou v Česku déle, mají vyšší úroveň dosaženého vzdělání a finanční stabilitu, prokazují větší schopnost a ochotu nabývat sociální remitence. Jedná se také o migranty, kteří mají více možností cestovat mezi Českem a Vietnamem nebo poskytnout cestu do Česka svému rodinnému příslušníkovi z Vietnamu. Osobní setkání mezi členy transnacionální rodiny je významné z hlediska úspěšného přenosu a šíření sociálních remitencí (Grabowska et al. 2017). Dichotomické rozdělení migrantů v zemi cílové se ve většině případů rovněž promítá do charakteristik jejich rodinných příslušníků ve Vietnamu,

které ovlivňuje přijímání nových změn v životě. V práci byly určeny rozličné faktory ovlivňující proces přijetí potenciálních remitencí za skutečné. Těmi stěžejními jsou vlastnosti nositele a příjemce sociálních remitencí a samotná povaha sociálních remitencí. Práce propojuje sociální a finanční remittance popisem jejich vazeb – motivací zasílání peněz migranty do Vietnamu, jejich způsob využití rodinnými příslušníky, a ve kterých případech jsou šířeny sociální remittance společně s těmi finančními.

Pomocí transnacionální optiky jsem mohla nahlédnout na realitu vietnamských migrantů a jejich rodinných příslušníků ve Vietnamu. Práce byla zkoumaná ze dvou perspektiv, díky kterým jsem mohla ověřit a poskytnout důkazy ohledně šíření sociálních remitencí u rodinných příslušníků migranta ve Vietnamu. Výsledky práce nejsou zobecnitelné na celou populaci vietnamských migrantů v Česku. Znalosti týkající se vietnamských migrantů v Česku a jejich rodinných příslušníků ve Vietnamu představují vhled do života konkrétních rodin, jejichž podrobnou analýzou můžeme pochopit jednotlivé významy zasazené v jejich sociálním kontextu. Výsledky práce mohou poskytovat podnět k dalším výzkumům. O výzkumu transnacionální rodiny lze uvažovat jako o vstupu do tématu sociálních remitencí mezi Českem a Vietnamem. K dalšímu zkoumání se nabízí skupina navrátilců, kteří svoji osobní přítomností v zemi původu mají potenciál pro přenos sociálních remitencí. Další možností k uvážení je studium vlivů sociálních remitencí z Vietnamu na zemi cílovou, tedy Česko. Sociální remittance neproudí pouze jedním směrem, ale k přenosu může docházet oběma cestami (Boccagni a Decimo 2013). Vzhledem k současné probíhající pandemii covid-19, která svými cestovními restrikcemi ovlivňuje mobilitu lidí, by bylo zajímavé zkoumat vlivy pandemie na transnacionální praktiky, tedy i na remittance mezi Českem a Vietnamem.

POUŽITÉ ZDROJE

- ANTHIAS, F. (2012): Transnational Mobilities, Migration Research and Intersectionality: Towards a translocational frame. *Nordic Journal of Migration Research*, 2, č. 2.
- BASCH, L. G., GLICK SCHILLER N. A BLANC-SZANTON C. (1994): *Nations Unbound: Transnational Projects, Post-Colonial Predicaments, and DeTerritorialized Nation-States*. PA Gordon and Breach, Langhorne.
- BAILEY, A. J., DRBOHLAV, D. a DZÚROVÁ D. (2021): Migrant Remitting as Transnational Practice: Moldovans in Italy and Czechia. *SAGE Open*, 11, č. 2, DOI 10.1177/21582440211016457. (cit. 1.6.2021).
- BRYMAN, A. (2004): *Social research methods*. 2nd Edition. Oxford University Press, New York, 592 s.
- BHAGWATI, J.: (2007) *In Defense of Globalization: With a New Afterword*.
- BIERNACKI, P. a WALDORF, D. (1981): Snowball Sampling: Problems and Techniques of Chain Referral Sampling. *Sociological Methods & Research*, 10, č. 2, 141–163.
- BOCCAGNI, P. (2012): Rethinking transnational studies: Transnational ties and the transnationalism of everyday life. *European Journal of Social Theory*, 15, č. 1, s.117–132.
- BOCCAGNI, P. a DECIMO, F. (2013): Mapping social remittances. *Migration Letters*. Vol. 10, no. 1, p. 1–10.
- BOURDIEU, P. (1986): “The Forms of Capital.” In J. G. Richardson: *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Greenwood Press, New York 241-258.
- BRAUN, V. a CLARKE, V. (2013): *Successful Qualitative Research: A Practical Guide for Beginners*.
- BROUČEK, S., (2005): Integrační tendence vietnamského etnika v českém lokálním prostředí. *Český lid*, 92, č. 2, s. 129–154.
- CARLING, J. (2005): Migrant remittances and development cooperation. *International Peace Research Institute*, Oslo, s. 99.
- CARLING, J. (2014): Scripting Remittances: Making Sense of Money Transfers in Transnational Relationships. *International Migration Review*, 48, č. 1, s. 218–262.
- CARLING, J., MENJÍVAR, C. a SCHMALZBAUER, L. (2012): Central Themes in the Study of Transnational Parenthood. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38, s. 191–217.
- CARRASCO, L. N. (2010): Transnational family life among Peruvian migrants in Chile: Multiple commitments and the role of social remittances. *Journal of Comparative Family Studies*, 41, č. 2, s. 187–204.

- CASTLES, S. (2010): Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36, č. 10, s. 1565–1586.
- CLIGGETT, L. (2005): Remitting the gift: Zambian mobility and anthropological insights for migration studies. *Population, Space and Place*, 11, č. 1, s. 35–48.
- COHEN, R. (1997): Global diasporas: An introduction. University College London Press, London.
- COLEMAN, J. S. (1988): Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*, 94, s. 95–120.
- COX, D. (2004): Private Inter-household Transfers in Vietnam. In: Paul G. et al.: *Economic Growth, Poverty, and Household Welfare in Vietnam*. The World Bank, Washington D.C, s. 567-603.
- CRESWELL, J. W. (1998): *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. Thousand Oaks, Sage Publications, Kalifornie.
- CRESWELL, J. W. (2013): *Qualitative inquiry and research design: choosing among five approaches*. SAGE Publications, Los Angeles.
- DAHINDEN, J. (2010): The dynamics of migrants' transnational formations: between mobility and locality. In Baubock, R. a Faist, T.: *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*. Amsterdam University Press.
- DE HAAS, H. (2007): *Remittances, Migration and Social Development*. United Nations Research Institute for Social Development, Geneva, 37 s.
- DE HAAS, H. (2010): The Internal Dynamics of Migration Processes: A Theoretical Inquiry. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36, č. 10, s. 1587–1617.
- DE HAAS, H. (2012): The Migration and Development Pendulum: A Critical View on Research and Policy: The migration and development pendulum. *International Migration*, 50, č. 3, s. 8–25.
- DE JONG, S. a DANNECKER, P. (2018): Connecting and confronting transnationalism: bridging concepts and moving critique. *Identities*, 25, s. 493–506.
- DIENER, E. a CRANDALL, R. (1978): *Ethics in social and behavioral research*. U Chicago Press, Oxford.
- DISMAN, M. (2002): *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Karolinum, Praha.
- DORAIS, L. J. (1998): Vietnamese Communities in Canada, France and Denmark. *Journal of Refugee Studies*, 11, č. 2, s. 107–125.
- DRBOHLAV, D. a DZUROVA, D. (2020): Social Remittances upon Closer Examination: Moldovan Migrants in Prague, Czechia and Turin, Italy. *Problems of Post-Communism*, s.1–14.

- DRBOHLAV, D, ed. (2015b): Ukrajinská pracovní migrace v Česku: migrace – remittance - (rozvoj). Karolinum, Praha, 282 s.
- DRBOHLAV, D. a UHEREK, Z. (2007): Reflexe migračních teorií. Geografie - Sborník České geografické společnosti, 112, č. 2, s. 125–141.
- ENGBERSEN, G. a GRABOWSKA, I. (2015): Social Remittances and the Impact of Temporary Migration on an EU Sending Country: The Case of Poland. Central and Eastern European Migration Review. 5, č. 2, s. 99–117.
- FAIST, T. (2000): Transnationalization in international migration: implications for the study of citizenship and culture. Ethnic and Racial Studies, 23, č. 2, s. 189–222.
- FAIST, T. (2004): The Border-Crossing Expansion of Social Space: Concepts, Questions and Topics. Transnational Social Spaces: Agents, Networks and Institutions.
- FAIST, T. (2010): Diaspora and transnationalism: What kind of dance partners? In: Baubock, R. a Faist, T.: Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods. Amsterdam University Press.
- FERGUSON, N. (2014): Civilizace: Západ a zbytek světa. Argo, Praha.
- FORD, R. C. a RICHARDSON, W. D. (1994): Ethical decision making: A review of the empirical literature. Journal of Business Ethics, 13, č. 3, s. 205–221.
- GLICK SCHILLER, N. (1999): Transmigrants and Nation-States: Something Old and Something New in the US Immigrant Experience. In C. Hirschman et al.: Handbook of International Migration: The American Experience, Russell Sage, New York.
- GLICK SCHILLER, N. (2007): Transnationality. In: A Companion to the Anthropology of Politics. S. 448–467.
- GLICK SCHILLER, N. BASCH, L. a BLANC-SZANTON, C. (1995): From Immigrant to Transmigrant: Theorizing Transnational Migration. Anthropological Quarterly, 68, č. 1, s. 48.
- GLICK SCHILLER, N., BASCH, L. a BLANC-SZANTON, C. (1992): Towards a Transnational Perspective on Migration: Race, Class, Ethnicity, and Nationalism Reconsidered. Annals of the New York Academy of Sciences, 645, s. 1–24.
- GRABOWSKA, I. (2018): Social Skills, Workplaces and Social Remittances: A Case of Post-Accession Migrants. Work, Employment and Society, 32, č. 5, s. 868–886.
- GRABOWSKA, I. ENGBERSEN, G. (2016): Social Remittances and the Impact of Temporary Migration on an EU Sending Country: The Case of Poland. Central and Eastern European Migration Review, s. 1–19.
- GRABOWSKA, I. a GARAPICH, M. P. (2016): Social remittances and intra-EU mobility: non-financial transfers between U.K. and Poland. Journal of Ethnic and Migration Studies, 42, č. 13, s. 2146–2162.

- GRABOWSKA, I, GARAPICH, M. P., JAŻWIŃSKA, E. a RADZIWINOWICZÓWNA, A. (2017): *Migrants as Agents of Change*, Palgrave Macmillan, London.
- GRUNTZ, L. a KAROUI, D. (2013): Migration and family change in Egypt: a comparative approach to social remittances. *Migration letters*, 10, s. 71–80.
- HARE, W. (1979): *Open-Mindedness and Education*. McGill-Queen's University Press, Montreal.
- HENDL, J. (2016): *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. Portál, Praha.
- HLAVATÁ, L., IČO, J., KARLOVÁ, P., KUČERA, K., STRAŠÁKOVÁ, M. a ŠIMEČKOVÁ, Š. (2018): *Dějiny Vietnamu*. NLN - Nakladatelství Lidové noviny, Praha.
- ISAAKYAN, I. a TRIANDAFYLLIDOU, A. (2017a): "Sending so much more than money": Social Remittances, Transnational Mobility and the Re-positioning of the Migrant. CADMUS European University Institute
<https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/46127/SocialRemittancesPP2016.pdf?sequence=2> (cit. 6. 5. 2021).
- ISAAKYAN, I. a TRIANDAFYLLIDOU, A. (2017b): "Sending so much more than money": exploring social remittances and transnational mobility. *Ethnic and Racial Studies*, 40, č. 15, s. 2787–2805.
- JANDOUREK, J. (2012): *Slovník sociologických pojmů*. Grada, Praha.
- JONES, R. C. (1998): Remittances and Inequality: A Question of Migration Stage and Geographic Scale*. *Economic Geography*.
- KAPUR, D. (2003): *Remittances: The New Development Mantra?* United Nations Publication, New York, Geneva.
- KAROLAK, M. (2016): From Potential to Actual Social Remittances? Exploring How Polish Return Migrants Cope with Difficult Employment Conditions. *Central and Eastern European Migration Review*, 2, s. 21–39.
- KING, Russell (2012): *Geography and Migration Studies: Retrospect and Prospect*. *Population, Space and Place*, 18, č. 2, s. 134–153.
- KOSER, K. (2007): Refugees, Transnationalism and the State. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 33, č. 2.
- KUŠNIRÁKOVÁ, T. (2013): *Vietnamci v Česku a ve světě*. Disertační práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha.
- KUŠNIRÁKOVÁ, T. a HO, T.H. (2012): Češi a Vietnamci – kde se míváme a kde se setkáváme. In. Sýkora, L., a kol.: *Případová studie rezidenční segregace v Praze-Libuši*. Výzkumná zpráva. Přírodovědecká fakulta UK, CVMR, Praha, s. 65-80.

- LE, M. T. a NGUYEN, D. V. (1999): Remittances and the Distribution of Income. In: Haughton et al. (eds.): *Health and Wealth in Vietnam: An Analysis of Household Living Standards*. Institute of Southeast Asian Studies, Singapore, s. 167-181.
- LEE, E. S. (1966): A Theory of Migration. *Demography*, 3, č. 1, s. 47–57.
- LEVITT, P. (1998): Social Remittances: Migration Driven Local-Level Forms of Cultural Diffusion. *International Migration Review*, 32, č. 4, s. 926–948.
- LEVITT, P. (2001): *The Transnational Villagers*. University of California Press, Berkeley.
- LEVITT, P. (2004): Transnational Migrants: When „Home" Means More Than One Country. Migration Policy Institute <https://www.migrationpolicy.org/article/transnational-migrants-when-home-means-more-one-country> (cit. 5. 6. 2021).
- LEVITT, P. (2005): Social Remittances - Culture as a Development Tool. Inter-American Development Bank <https://publications.iadb.org/publications/english/document/Social-Remittances-Culture-as-a-Development-Tool.pdf> (cit. 4. 5. 2021).
- LEVITT, P., DEWIND, J. a VERTOVEC, S., (2003): International Perspectives on Transnational Migration: An Introduction. *International Migration Review*, 37, č. 3, s. 565–575.
- LEVITT, P. a LAMBA-NIEVES, D. (2010): „It's Not Just About the Economy, Stupid" - Social Remittances Revisited. Migration Policy Institute <https://www.migrationpolicy.org/article/its-not-just-about-economy-stupid-social-remittances-revisited> (cit. 3. 3. 2021).
- LEVITT, P. a LAMBA-NIEVES, D. (2011): Social Remittances Revisited. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37, č. 1, s. 1–22.
- LEVITT, P. a LAMBA-NIEVES, D. (2013): Rethinking social remittances and the migration-development nexus from the perspective of time. *Migration Letters*, 10, č. 1, s. 11–22.
- LEVITT, P. a GLICK-SCHILLER, N. (2004): Conceptualizing Simultaneity: A Transnational Social Field Perspective on Society. *The International Migration Review*, 38, č. 3, s. 1002–1039.
- LINCOLN, Y. S. a GUBA, E. G. (1985): *Naturalistic Inquiry*. Sage Publication, New York.
- MARTÍNKOVÁ, Š., PECHOVÁ, E. (2011): Vietnamci v ČR. In: HIRT, T.: *Vietnamci, Mongolové a Ukrajinci v ČR pracovní migrace, životní podmínky, kulturní specifika*. Ministerstvo vnitra ČR, Praha, s. 9–32.
- MASSEY, D.S. (1990): Social structure, household strategies, and the cumulative causation of Migration. *Population Index*, 56, č. 1, s. 3-26.
- MASSEY, D. S., ARANGO, J., HUGO, G., KOUAOUCCI, A., PELLEGRINO, A. a TAYLOR, J. E. (1993): Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, 19, č. 3, s. 431.

- MATA-CODESAL, D. (2003): Linking social and financial remittances in the realms of financial know-how and education in rural Ecuador. *Migration letters*.
- MCKENZIE, S. a MENJÍVAR, C. (2011): The meanings of migration, remittances and gifts: views of Honduran women who stay. *Global Networks*, 11, č. 1, s. 63–81.
- MICA, A. (2013): From Diffusion to Translation and Back. Disembedding-Re-embedding and Re-invention in Sociological Studies of Diffusion. *Polish Sociological Review*, 181, č. 3–19.
- MIGNOT, M. (1995): Refugees from Cambodia, Laos and Vietnam, 1975-1993. In: Cohen, R.: *The Cambridge Survey of World Migration*. Cambridge University Press, Cambridge, s. 452-456.
- MILLER, K. (2015): From Humanitarian to Economic: The Changing Face of Vietnamese Migration. Migration Policy Institute
<https://www.migrationpolicy.org/article/humanitarian-economic-changing-face-vietnamese-migration> (cit. 15. 7. 2021).
- MIOVSKY, M. (2006): *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Grada, Praha.
- NGUYEN D. A., TACOLI C., THANH X. H. (2003): Migration in Vietnam: A review of information on current trends and patterns, and their policy implications. Regional Conference on Migration, Development and Pro-poor policy Choices in Asia. Dhaka, Bangladesh.
- HEŘMANSKÝ M. (2020): Analýza a interpretace dat v kvalitativním výzkumu. In Novotná H. et al: *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, Praha, s. 417-443.
- NOWICKA, M. (2015): Bourdieu's theory of practice in the study of cultural encounters and transnational transfers in migration. Working Paper Series Max Planck Institute for the Study of Religious and Ethnic Diversity, 15– 01.
- PECHOVÁ, E. (2007): Migrace z Vietnamu do České republiky v kontextu problematiky obchodu s lidmi a vykořisťování, O. s. La Strada, Praha, 64. <http://www.strada.cz/cz/ke-stazeni-a-odkazy/publikace-a-vystupy-la-strada-cr>.
- PFAU, W. D. (2008): Determinants and Impacts of International Remittances on Household Welfare in Vietnam. *International Social Science Journal*, 60, č. 194, 25 s.
- PFAU, W. D. A GIANG, T. L. (2010): The Growing Role of International Remittances in the Vietnamese Economy: Evidence from the Vietnam (Household) Living Standard Surveys. In: Pookong K. a Hidetaka Y. (eds.): *Global Movements in the Asia Pacific*. World Scientific Publishing, Singapore, s. 225-248.
- PORTES, A. (2003): Conclusion: Theoretical Convergencies and Empirical Evidence in the Study of Immigrant Transnationalism. *International Migration Review*, 37, č. 3, s. 874–892.

- PORTES, A., GUARNIZO, L. E. a LANDOLT, P. (1999): The study of transnationalism: pitfalls and promise of an emergent research field. *Ethnic and Racial Studies*, 22, č. 2, s. 217–237.
- PORTES, A., HALLER, W. J. a GUARNIZO, L. E. (2002): Transnational Entrepreneurs: An Alternative Form of Immigrant Economic Adaptation. *American Sociological Review*, 67, č. 2, s. 278–298.
- PRIES, L. (2008): Transnational Societal Spaces: Which Units of Analysis, Reference, and Measurement? In: *Rethinking Transnationalism. The Meso-link of organisations*. Routledge, London, s. 1-20.
- REICHEL J. (2009): *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Grada, Praha.
- SCHUNCK, R. (2014): *Transnational Activities and Immigrant Integration in Germany*. Springer, Cham, s. 179-199.
- SMITH, M. a GUARNIZO, L. (1998): *Transnationalism From Below*. Transaction Publishers, New Brunswick, 314 s.
- STOJANOV, R. (2019): Migrace a rozvoj – úvodní vhled. In: *Migrace, rozvoj a cíle udržitelného rozvoje (SDGs)*. IOM, Praha, s. 9-17.
- STOJANOV, R. GLADIŠOVÁ, L. (2011): Úvod do tématu migrace a rozvoje a přehled klíčových teoretických koncept. In: Brázová, V. et al.: *Migrace a rozvoj: rozvojový potenciál mezinárodní migrace*. Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy, Praha, s. 9-44.
- SZALÓ, C. (2007): *Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich*. Sociologická řada. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 171 s.
- ŠATAVA, L. (1989): *Migrační procesy a české vystěholectví 19. století do USA*. Univerzita Karlova, Praha, 163 s.
- VERTOVEC, S. (1999): Conceiving and researching transnationalism. *Ethnic and Racial Studies*, 22, č. 2, s. 447–462.
- VERTOVEC, S. (2001): Transnationalism and identity. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 27, č. 4, s. 573–582.
- VERTOVEC, S. (2004): Migrant Transnationalism and Modes of Transformation. *International Migration Review*, 38, č. 3, s. 970–1001.
- VLASE, Ionela (2013): Women's social remittances and their implications at household level: A case study of Romanian migration to Italy. *Migration Letters*, 10, s. 81–90.
- VOIGT-GRAF, C. (2004): Towards a geography of transnational spaces: Indian transnational communities in Australia. *Global Networks*, 4, č. 1, s. 25–49.
- WHITE, A. (2016): An Inside-Out Approach to Social Remittances: Linking Migration and Social Change in Poland. In: Nowicka, M. et al.: *Migration and Social Remittances in a Global Europe*. Palgrave Macmillan, London, s. 49–69.

WHITE, A., Grabowska, I., Kaczmarczyk, P. a Slany, K. (2018): The Impact of Migration on Poland. UCL Press, London.

WHITE, A. a GRABOWSKA, I. (2019): Social Remittances and Social Change in Central and Eastern Europe: Embedding Migration in the Study of Society. Central and Eastern European Migration Review, 8, č. 1, s. 33–50.

ZHOU, M., BANKSTON, C.L. (1998): Growing Up American. How Vietnamese Children Adept to Life in the United States. Russell Sage Fundation, New York, 270 s.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

ČSÚ (2021): Data - počet cizinců. Český statistický úřad, Praha
https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu?fbclid=IwAR2fcMnLOo8jY52hJPJ2f9FIWnofw7uf5P6WDMUh889SqRM0Xs5KfsvbkBk#cr (cit. 5. 6. 2021).

IOM (2019): Glossary on Migration (2019) International Organization for Migration UN Migration https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_34_glossary.pdf (cit. 24. 6. 2021)

IOM (2021): World Migration Report 2020. International Organization for Migration UN Migration https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf (cit. 5. 6. 2021).

The World Bank (2021a): The World Bank In Vietnam. The World Bank <https://www.worldbank.org/en/country/vietnam/overview#1> (cit. 4.6.2021)

The World Bank (2021b): Migration and Remittances Data. The World Bank https://www.worldbank.org/en/topic/migrationremittancesdiasporaissues/brief/migration-remittances-data?fbclid=IwAR3n_R2Uh6_YIe0J-TNImTDznQn_WFfP-kuRXfuB4diIokkxKlrK6uQ_czQ (cit. 4. 6. 2021).

KNOMAD (2021): Resilience COVID-19 Crisis Through a Migration Lens Migration and Development. Global Knowledge Partnership on Migration and Development https://www.knomad.org/sites/default/files/2021-05/Migration%20and%20Development%20Brief%2034_1.pdf (cit. 31.5. 2021).

UN DESA (2019): International migrant stock 2019. United Nations, Department of Economic and Social Affairs <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates19.asp?fbclid=IwAR23Xqm2mCmZ43YPUf6E6qnRcyK9fflL2hIAXB19w5YfvDBolmcSKcrTNuo> (cit. 4. 6. 2021).

UNSD (2021): Glossary. United Nations Statistics Division [\(cit. 3. 6. 2021\).](https://data.un.org/Glossary.aspx?q=long-%20term%20migrant&fbclid=IwAR2p7BaSg7eadPRhLsErtFkjcRjAu_RAOR7vt2lZwWsa9HV%20ooz5EO4j%20EWgw%20(cit.%204.%202.%202020))

WVS (2020): Questionnaire Development. World Value System <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp> (cit. 7. 7. 2021)

PŘÍLOHY

Příloha A Otázky pro informanty žijících v Česku

	Otázky v češtině	Câu hỏi bằng tiếng Việt
Základní informace	Jak dlouho žiješ v Česku?	Bạn sống ở CH séc bao lâu rồi?
	Žil/a jsi někdy i jinde než v Česku? Proč sis vybral/a Česko pro svůj život?	Bạn đã sống ở đâu ngoài cộng hòa Séc? Tại sao bạn lựa chọn cộng hòa Séc cho cuộc sống của mình?
	Co jsi dělal/a předtím ve Vietnamu, než ses odstěhoval/a do Česka?	Bạn đã làm gì ở Việt nam trước khi bạn đến cộng hòa Séc?
	S kým momentálně žiješ v domácnosti v Česku? Přijel s tebou někdo z Vietnamu do Česka?	Ở Séc bạn sống với ai? Có ai từ VN đến Séc với bạn không?
Vnímání Česka	Co sis myslel/a o Česku, než ses sem přestěhoval/a? A co si myslíš o Česku nyní, změnilo se to nějak?	Bạn nghĩ gì về CH Séc trước khi bạn đến đây? Và hiện nay bạn nghĩ gì về CH Séc, có gì thay đổi trong suy nghĩ của bạn không?
	Když ses přestěhoval/a do Česka, byl to pro tebe kulturní šok? Pokud ano, v čem?	Khi bạn mới đến CH Séc, có thấy sự khác biệt sốc về văn hóa nào không?
	Pokoušel/a ses nějak začleňovat do místní společnosti?	Bạn có thử hòa nhập vào xã hội Séc không?
	Musel/a jsi nějakým způsobem změnit své chování nebo zvyky, abys zapadl/a do místní společnosti?	Bạn có cố gắng thay đổi cách cư xử hay thói quen, để hòa nhập vào xã hội Séc không?
Nabývání sociálních remitencí v Česku	Co v současnosti děláš v Česku?	Bạn đang làm gì hiện nay ở Séc?
	Jak trávíš svůj volný čas?	Bạn làm gì khi có thời gian?
	Naučil/a ses něco nového v Česku, co bys chtěl/a přenést do Vietnamu?	Bạn có học được điều gì mới ở Séc, mà bạn có thể đưa về VN?
	Jakou největší změnu vnímáš ve svém životě v Česku?	Sự khác biệt hay thay đổi lớn nhất nào mà bạn cảm nhận trong cuộc sống của bạn ở Séc?
	Vnímáš, že se chováš jinak nebo přemýšlíš jinak od té doby, co bydlíš v Česku?	Từ khi bạn sống ở Séc, bạn có thay đổi khác đi cách cư xử và suy nghĩ?
	Jaké vnímáš největší rozdíly mezi Vietnamem a Českem? ³⁹ Jaké největší rozdíly mezi Vietnamem a Českem bys popsala z hlediska těchto témat: životní úroveň mezi dvěma zeměmi, zvyky, chování lidí, udržování rodinných tradic, náboženství, fungování vlády, vzdělávání, sebevyjádření a svobody, ochrana životního prostředí a tolerance k cizincům.	Bạn thấy sự khác biệt lớn nhất giữa VN và Séc là gì? Bạn có thể tả sự khác biệt giữa: mức sống hai nước; thói quen và cách cư xử của người dân; giữ gìn truyền thống gia đình; tôn giáo; hoạt động của chính quyền; giáo dục; tự do; bảo vệ môi trường; khoan dung với người nước ngoài.
	Co ti život v Česku dal? A naopak čím tě omezil nebo o co tě připravil?	Nước Séc cho bạn điều gì? Và ngược lại, điều gì hạn chế bạn?
	Setkáváš se s Čechy během práce nebo ve volném čase nebo vůbec?	Bạn có gặp gỡ với người Séc trong công việc hay khi rảnh rỗi?
	Potkáváš se s jinými Vietnamci v Česku?	Bạn hay gặp với người Vn khác ở Séc không?

³⁹ Otázky byly volně inspirovány WVS (World Value System 2020).

Transnacionální přenos sociálních remitencí	Jakým způsobem jsi v kontaktu s rodinou a přáteli ve Vietnamu? A jak často?	Bạn giữ liên lạc với gia đình và bạn bè ở VN như thế nào? Có thường xuyên không?
	Jaká jsou vaše nejčastější témata během běžné komunikace?	Bạn hay trao đổi về chủ đề gì với người ở VN?
	Je v Česku něco, co bys rád přenesl i do Vietnamu?	Ở Séc có cái gì mà bạn muốn đem về VN không?
	Sdílíš svoje zkušenosti a poznatky z Česka s rodinou nebo přáteli ve Vietnamu? (Mluvíte o nějakém aktuálním děním v Česku?)	Bạn có chia sẻ những kinh nghiệm và hiểu biết về Séc với gia đình và bạn bè ở VN không? (Bạn có nói chuyện về những sự kiện diễn ra ở Séc không?)
	Jak často se vracíš do Vietnamu?	Bạn có hay về thăm VN không?
	Mohl/a bys mi popsat, jak probíhá tvoje návštěva ve Vietnamu? Jak dlouho tam většinou zůstáváš? S kým se nejvíce setkáváš ve Vietnamu?	Bạn có thể chia sẻ chuyến về thăm VN của bạn như thế nào? Thời gian bao lâu? Bạn gặp gỡ ai là nhiều nhất?
	Chtěl po Tobě někdo z Vietnamu pomoci s vycestováním do Česka? Pomohl jsi takto někomu se dostat z Vietnamu do Česka?	Có ai ở VN nhờ bạn giúp đỡ để đi sang Séc không? Bạn đã giúp được ai sang Séc chưa?
Šíření sociálních remitencí ve Vietnamu	Z dlouhodobého hlediska máš v plánu zůstat v Česku nebo se vrátit do Vietnamu?	Trong tương lai lâu dài, bạn có kế hoạch sẽ ở lại Séc hay về VN?
	Je něco, co ses naučil v České republice a zavedl ve Vietnamu?	Có điều gì bạn đã học được ở Séc và đã đưa về VN?
	Myslíš si, že tvoje rodina nebo přátelé ve Vietnamu mají zájem o tvoje zkušenosti a znalosti z Česka? Pokud ano, o co jeví nejvíce zájem?	Bạn có nghĩ rằng gia đình, bạn bè ở VN quan tâm đến kinh nghiệm và kiến thức từ Séc của bạn? Nếu có thì họ quan tâm nhất về điều gì?
	Jsi nějakým způsobem stále aktivní ve Vietnamu?	Bạn còn làm gì ở VN không?
	Ovlivnilo nějak tvoje rozhodnutí žít v Česku život tvé rodiny ve Vietnamu?	Gia đình bạn có ảnh hưởng gì tới quyết định sống ở Séc của bạn không?
	Žije tvoje rodina ve Vietnamu jinak od té doby, co ses odstěhoval/a do Česka?	Cuộc sống của gia đình bạn có gì thay đổi từ khi bạn đến Séc không?
	Vnímá tě rodina jinak od té doby, co ses přestěhoval/a do Česka? Pokud ano, tak jak a proč?	Gia đình có thấy bạn thay đổi gì không, từ khi bạn đến Séc? Nếu có thì thay đổi như thế nào và tại sao?
Další perspektivy remitencí	Posíláš své rodině do Vietnamu finanční prostředky? Pokud ano, tak jak často?	Bạn có hay gửi tiền về cho gia đình ở VN không?
	Myslíš si, že jsi ty a tvoje rodina na tom finančně lépe od té doby, co žiješ v Česku?	Bạn và gia đình bạn có tốt hơn về mặt tài chính, từ khi bạn sang Séc sống không?
	Posíláš své rodině do Vietnamu nějaké materiální věci? Pokud ano, tak o co jeví rodina nejvíce zájem?	Bạn có gửi quà về cho gia đình? Gia đình bạn thích quà gì nhất?
	Přispíváš na peníze na nějaké charitativní účely ve Vietnamu?	Bạn có đóng góp tiền từ thiện ở VN không? Quỹ từ thiện cho mục đích gì?
	Jaké máš plány do budoucna? Hodláš nějak svoje finance nebo know-how z Česka investovat ve Vietnamu?	Bạn có kế hoạch gì trong tương lai? Bạn có dự định đầu tư tài chính hay know-how từ Séc về VN không?
Uzavírací otázky	Co pro Tebe Česko znamená?	CH Séc có ý nghĩa gì với bạn?
	Jsi spokojen/á s životem v Česku?	Bạn có hài lòng với cuộc sống ở Cộng hòa Séc không?
	Chceš ještě něco dodat k tomuto tématu?	Bạn có muốn nói thêm về chủ đề này không?
	Moc děkuji za Tvůj čas a trpělivost během rozhovoru!	Cảm ơn bạn rất nhiều vì đã dành thời gian và sự kiên cho buổi phỏng vấn này!

Příloha B Otázky pro rodinný příslušníky žijících ve Vietnamu

	Otázky v češtině	Câu hỏi bằng tiếng Việt
Základní informace	Kolik ti je let?	Bạn bao nhiêu tuổi?
	Žiješ celý život ve Vietnamu?	Bạn đã sống cả đời ở Việt Nam?
	Žiješ na vesnici nebo ve městě Vietnamu?	Bạn sống ở làng hay ở thành phố
	S kým momentálně žiješ v domácnosti ve Vietnamu?	Hiện nay bạn đang sống cùng ai trong gia đình
	Co děláš ve Vietnamu?	Bạn đang làm gì ở Việt Nam (nghề nghiệp)
Rozdělení rodiny	Když se (jméno ⁴⁰) přestěhoval/a do Česka, změnil/a se nějak? Můžeš to trochu popsat?	Khi (tên) sang Cộng hòa Séc, bạn có gì thay đổi không? Bạn có thể nói cụ thể hơn được không?
	Změnil se nějak tvůj život od té doby co (jméno) se přestěhoval/a do Česka?	Cuộc sống của bạn có gì thay đổi kể từ khi (tên) chuyển sang CH Séc không?
Vnímání Česka	Co si myslíš o Česku? Co ses dozvěděl/a o Česku?	Bạn nghĩ gì về CH Séc? Bạn biết gì về Séc
	Co si myslíš o životě v Česku? Co si myslíš o lidech v Česku?	Bạn nghĩ gì về cuộc sống ở CH Séc? Bạn nghĩ gì về con người Séc?
	V čem se nejvíce liší Česko od Vietnamu?	CH Séc và Việt Nam có gì khác nhau nhất?
Transnacionální přenos sociálních remitencí	Jak často jste spolu v kontaktu?	Các bạn thường xuyên liên hệ với nhau như thế nào?
	Jaká jsou vaše nejčastější témata během běžné komunikace? Mluvíte o nějakém aktuálním děním v Česku?	Các bạn thường xuyên nói về đề tài gì nào? Các bạn có nói chuyện về tình hình hiện tại tại CH Séc không?
	Sdílí s tebou (jméno) svoje zkušenosti a poznatky z Česka?	Bạn (tên) có chia sẻ với bạn các kinh nghiệm và hiểu biết về CH Séc không?
	Přijde ti v Česku něco zajímavého, co bys chtěl/a zavést ve Vietnamu?	Bạn thấy ở CH Séc có gì thú vị và bạn muốn đưa nó về Việt Nam không?
	Byl/a jsi někdy v Česku? Pokud ne, chtěl/a by ses sem podívat nebo chtěla by ses sem odstěhovat?	Bạn đã đến CH Séc bao giờ chưa? Nếu chưa, bạn có muốn đến thăm CH Séc không hay bạn có muốn chuyển sang sống ở đây không?
Šíření sociálních remitencí	Je něco, co se (jméno) naučil v České republice a zavedl ve Vietnamu?	(Tên) đã có học được điều gì đó ở CH Séc và áp dụng nó ở Việt Nam không?
	Aplikoval jsi ve svém životě nějaké zkušenosti a znalosti Česka?	Bạn có áp dụng được những kinh nghiệm và những hiểu biết từ CH Séc không?
	Je něco, co děláš doma jinak od té doby, co se (jméno) odstěhoval do Česka?	Tu khi (ten) sang song ở Séc, gia đình Ban ở VN, có gì khác không?
Další perspektivy remitencí	Získáváš nějaké finanční prostředky z Česka? Pokud ano, na co je nejčastěji využíváš?	(Tên) có gửi tiền về cho bạn không? Nếu có, thì bạn thường dùng nó để làm gì nhất?
	Jsi na tom finančně lépe od té doby, co žije (jméno) v Česku?	Kể từ khi (tên) sống tại CH Séc, tình hình tài chính của bạn có tốt hơn không?

⁴⁰ Otázky pro rodinné příslušníky žijících ve Vietnamu jsou především koncipované na migranta v Česku, tudíž v realizaci rozhovoru bylo za jméno (tên) dosazováno skutečné jméno informanta.

	Máš zájem o nějaké materiální věci z Česka? Pokud ano, tak o co máš nejvíce zájem?	Bạn có muốn nhận được quà gì từ CH Séc không? Nếu có, bạn thích gì nhất?
Uzavírací otázky	Chceš ještě něco dodat k tomuto tématu?	Bạn có muốn nói thêm điều gì khác về chủ đề này không?
	Moc děkuji za Tvůj čas a trpělivost během rozhovoru!	Cảm ơn bạn rất nhiều vì đã dành thời gian và sự kiên cho buổi phỏng vấn!